

ÇAĞDAŞ SANATTA ÇİZİMİN DESEN EĞİTİMİNDEKİ YERİ

ECE NUR DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÜZEL SANATLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2016

TELİF HAKKI ve TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 3 (üç) yıl sonra tezen fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ece Nur

Soyadı : Demir

Bölümü : Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı

İmza :

Teslim tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Çağdaş Sanatta Çizimin Desen Eğitimindeki Yeri

İngilizce Adı : The Role of Drawing in Drawing Teaching in Contemporary Art

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Ece Nur DEMİR

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ece Nur DEMİR tarafından hazırlanan “Çağdaş Sanatta Çizimin Desen Eğitimindeki Yeri” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Reyhan YÜKSEL GEMALMAYAN

(Resim-İş Eğitimi Ana bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Yrd. Doç. Erol BATIRBEK

(Resim-İş Eğitimi Ana bilim Dalı, Gazi Üniversitesi)

.....

Üye: Yrd. Doç. Dr. Gökhan ARASTAMAN

(Eğitim Yönetimi Ana bilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi: 22/09/2016

Bu tezin Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı’nda yüksek lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Ülkü ESER ÜNALDI

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdür V.

.....

Aileme...

ÇAĞDAŞ SANATTA ÇİZİMİN DESEN EĞİTİMİNDEKİ YERİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Ece Nur Demir

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eylül 2016

ÖZ

Desenin ana karakteri olan çizginin çağdaş sanatta, çizim dili olarak yeni temsiller ile gündeme gelmesi, desen ve desen eğitimi üzerine yeniden düşünmenin gerekliliğini beraberinde getirmiştir. Çizim dilinin gelişimine dair bir eğitimi içinde barındıran desen eğitiminin mevcut durumu göz önünde bulundurulduğu zaman, alana dair içeriğin sorgulanması ihtiyacı doğmuştur. Bu noktada araştırma, gelişen çizim algısının desen eğitimi sürecine yansımalarının neler olabileceğine yönelik görüşleri ortaya koyma amacı ile gerçekleştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda, araştırmada çizgi ve desene yüklenen anlamlar, tarihsel gelişim süreci içinde literatür taraması ile değerlendirilmiş, sanatta desen eğitiminin yeri betimlenmiştir. Aynı zamanda çağdaş sanatta çizim uygulamalarının desen eğitimindeki yeri araştırılmıştır. Araştırma nitel yöntemle yapılmıştır. Araştırma verilerinin toplanmasında nitel veri toplama araçlarından yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler ölçüt örnekleme yöntemi ile belirlenen alanda uzman ve sanatçı kimliğine sahip 8 kişi ile görüşülerek elde edilmiştir. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde, içerik analizi yaklaşımı kullanılmıştır. Analiz sonucunda desen eğitiminin güncel tanım ve içeriğine yönelik olarak yapılan görüşmeler ile konu, derinlemesine tartışılmaya ve bir bütün halinde sunulmaya çalışılmış; çağdaş sanatta çizimin desen eğitimindeki yeri betimlenmiştir. Araştırmanın sonunda, bulgular ilgili literatür ışığında yorumlanmış ve birtakım önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : Sanat Eğitimi, Çizim, Desen Eğitimi

Sayfa Adedi : 112

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Reyhan YÜKSEL GEMALMAYAN

**THE ROLE OF DRAWING IN DRAWING TEACHING
IN CONTEMPORARY ART
(Master Thesis)**

Ece Nur Demir

GAZI UNIVERSITY

INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

September 2016

ABSTRACT

Line, which is the main character of drawing in contemporary art, has become a current issue with new representation as drawing language, which has made reconsidering drawing and drawing teaching a necessity. Considering the current situation of drawing teaching, which simultaneously includes teaching of drawing language development, the need to examine the content of this field seems to have arisen. At that point, this study sought to present opinions about the possible reflections of the drawing teaching progress on developing drawing perceptions. Therefore, the meanings attributed to drawing and drawing has been evaluated with the help of literature scanning within the historical development process, and the role of drawing teaching in arts has been described. The study also investigated into the role of drawing teaching in drawing practices in contemporary arts and was conducted with a qualitative method. In collecting the data of the study, semi-structured interview form of the qualitative data collection tools has been used. The sampling method was used in the collection process and the data have been obtained from interviews that were done with 8 subjects who are relatively considered experts and artists in the field. The analysis of the obtained data was conducted with content analysis approach. As a result of the analysis, the research topic has been discussed in detail and presented as a whole with the help of the

interviews that were conducted on the current definition and content of drawing teaching. Furthermore, the role of drawing in drawing teaching in contemporary art has been described and the findings have been interpreted in the light of the related literature. Finally, suggestions have been made for future research purposes.

Key Words : Art Education, Drawing, Drawing Teaching

Page Number : 112

Supervisor : Assistant Professor Doctor Reyhan YÜKSEL GEMALMAYAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	v
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Sınırlılıklar.....	4
BÖLÜM II	5
KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
2.1. Desen Algısına Yönelik Tanımlar	5
2.1.1. Geleneksel Tanımlar.....	5
2.1.2. Desen Algısına Yönelik Yeni Açılımlar	7
2.2. Güncel Sergilerde Çizginin Düşünsel ve Maddesel Boyutu	9
2.2.1. Tarihsel Süreçte Çizginin Temsili	9
2.2.1.1. İlkel Çizgiden Rönesans'a Genel Bir Bakış.....	10
2.2.1.2. Rönesans'tan Modernizme Çizim.....	13
2.2.1.3. Dışavurumcu Çizim Dilinin Gelişimi.....	15

2.3. Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Çağdaş Desenin Yapılanması	22
2.3.1. Desende Çağdaş Söylem	24
2.3.2. Güncel Sergilerde Çizginin Temsili	28
2.4. Desen Eğitimi Üzerine.....	38
2.4.1. Desen Eğitimine Yönelik Genel Algı	38
2.4.2. Desen Dersinin Sanat Eğitiminde Yeri	39
2.4.2.1. <i>Günümüz Sanat Eğitiminde Desen Dersi İçeriği</i>	40
BÖLÜM III.....	43
YÖNTEM.....	43
3.1. Araştırmanın Modeli.....	43
3.2. Çalışma Grubu	43
3.3. Veri Toplama Araçları.....	44
3.4. Verilerin Toplanması	45
3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması	46
BÖLÜM IV	47
BULGULAR VE YORUMLAR	47
4.1. Çalışma Grubunun, Sanat Eğitiminde Desenin Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	47
4.1.1. Sanat Eğitiminde Desenin Yeri	47
4.1.2. Günümüz Yükseköğretiminde Desen Eğitimi.....	52
4.2. Çalışma Grubunun, Çağdaş Sanat Ortamında Desen Uygulamalarının Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	60
4.2.1. Çağdaş Sanatta Desenin Yeri	60
4.2.2. Güncel Sergilerde Desen Çalışmaları	64
4.2.3. Başlı Başına Bir Yapıt Olarak Desen.....	68
4.3. Çalışma Grubunun, Günümüz Desen Eğitiminde Çağdaş Sanattaki Desen Uygulamalarının Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar	70
4.3.1. Teknik Olanakların Desen Eğitiminin Sınırlarını Genişletmesi	70
4.3.2. Çağdaş Sanat Yaklaşımlarının Desen Eğitime Yansımaları	74

4.3.3. Teknolojinin Alternatif Taşınabilir Platformlarının (Tablet, Bilgisayar vb.) Desen Eğitime Yansıtılması	77
4.3.4. Günümüz Desen Eğitiminin Çağdaş Anlayış Doğrultusunda Şekillendirilmesi.....	81
4.3.5. Ana Sanat Atölye ya da Seçmeli Sanat Atölye Eğitimi Olarak Desen	85
4.3.6. Desen Eğitiminin Geleceği	88
4.3.5.1. <i>Desen Eğitiminin Geleceğine Yönelik Görüş ve Öneriler</i>	88
BÖLÜM V.....	95
SONUÇ VE TARTIŞMA	95
5.1. Sonuç	95
5.2. Tartışma	97
5.3. Öneriler	100
KAYNAKÇA	103
EKLER.....	109
Ek 1. Görüşme Formu	110

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Çalışma Grubu Tablosu</i>	44
Tablo 2. <i>Görüşmeler Tablosu</i>	45

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Li Gonglin.....	12
Şekil 2. Leonardo Da Vinci.....	14
Şekil 3. Picasso'nun uzama ışık yardımı ile çizdiği çizimler	16
Şekil 4. Kathe Kolwitz. "Women with dead child".....	18
Şekil 5. Piet Mondrian. "Composition with large red plane, yellow, black, grey and blue"	19
Şekil 6. Alberto Giacometti. "Portrait D'Homme.".....	20
Şekil 7. Willem De Kooning. Çizim örneği	21
Şekil 8. Sol Lewitt. "Wall drawing no.1-Drawing series II 14"	26
Şekil 9. Sol Lewitt. "Wall drawing #47".....	26
Şekil 10. Cy Twombly. "Leda and the swan rome"	27
Şekil 11. Julie Mehretu. "Black city".....	28
Şekil 12. Heike Weber, "Yankı".....	29
Şekil 13. Ulrike Mohr. "Başka bir zamana uzun gezinti".....	30
Şekil 14. Pip Courbet. "Purse".....	30
Şekil 15. Zilla Leutenegger. "Library".....	31
Şekil 16. Monika Grzymala.....	32
Şekil 17. Jong Oh. "Compo-site 14".....	32
Şekil 18. Mehmet Güler yüz	34

<i>Şekil 19. Çağrı Saray</i>	34
<i>Şekil 20. Tony Orrico. “8 Circles”</i>	35
<i>Şekil 21. Heather Hansen</i>	36

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi ve sınırlılıklar başlıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

İnsan üretimlerinin zenginleştiği döneme rastlayan 20. yüzyılın başlarında düşünsel yapısıyla o dönem de dikkat çeken bir isim olan Duchamp'ın, New York'taki "Bağımsızlar Sergisi" ne R.H. Mutt takma adıyla bir pisuar göndermesi, resim ve heykeli kendi sınırlarıyla hesaplaştığı bir sürece dahil etmiştir (Sağır, 2008, s. 113). Sanatçının "hazır nesneyi" sanatında kullanabilmesi ya da sanat yapıtı olarak seçebilmesi, sanatın ne olduğuna dair radikal bir tanımlama gerçeğini gündeme getirmiştir. Bu dönemde resim sanatı devamlılık gösterse de hazır yapımın sanat nesnesi olarak kullanımı sanatta çeşitli açılımları tetiklemiştir. Sonraki süreçte "Dünya sanatı, Pop art ve Minimalizmin ardından, 1960'larda postmodern bir tepkiselliğin sonucu olarak değerlendirebileceğimiz Kavramsal Sanat ile tanışmış, sonrasında sanatın düşünsel temellerine ilişkin köklü değişimler getiren video, performans, enstalasyon gibi farklı eğilimlere tanıklık etmiştir" (Saray, 2010). Sanatçının düşünsel anlamda değişimi, sanatta teknik olanakların çeşitliliğini doğurmuş; kullanılan malzemelerde sınır kalmamıştır. Bu bağlamda gerçekleşen tüm gelişmeler, sanatta farklı görme biçimlerinin ortaya çıkışına ve sanat tanımlarının genişlemesine neden olmuştur (Foster, 2009, s. 12). Geleneksel yöntemlerle (çizgi, desen, boya, akrilik, pastel, ...) devam eden sanat anlayışının yanında, çağdaş sanatın etki alanı genişlemeye başlamıştır. Bu bağlamda "Çağdaş sanatın deneyselliğe olan tutkusu ve teknik

olanaklarının genişliğinin sağladığı sınır tanımaz pratikler, sanatın kendi içindeki sınırlarını genişletmesine olanak tanımıştır” (Albayrak, 2012, s.3).

Sanatın içinde temel değerlerden biri olan desen bu gelişmelerden payını almıştır. Yeni teknikler, formlar ve malzemeler sanata dâhil olmuş; desen, çizgi ve boya gibi geleneksel tavırlar farklı anlatım biçimleriyle günümüz sanatı içinde yeniden yer bulmuştur. Desenin çeşitli malzemeler, yeni olanaklar ve bakış açıları doğrultusunda kâğıt dışında kompozisyonlar ile karşımıza çıkışı, mevcut desen eğitiminin güncel tanım ve içeriğinin bu ekseninde sorgulanmasına neden olmuştur. Bu noktada Öztürk’ün (2002, s. 250) çalışmasında ele aldığı “figürlerin ve nesnelerin çizgisel yapılarını parçalayan, orantılarını değil onların iç dinamiklerini sorgulayan, çizgiyi başlı başına soyut plastik bir öge olarak ele alan, çağdaş yorumsal tavrılı desen örneklerini, desen eğitime göre nasıl yorumlayabiliriz?” sorusunu yeniden gündeme getirmek anlamlı olacaktır. Güzel sanatlar eğitiminde temel disiplinlerden biri olan desenin, bir çağdaş sanat formu olarak günümüz sanatında yer bulduğunu görmekteyiz. Çağdaş sanat anlayışı doğrultusunda gündeme gelen melezleşme olgusu, deseni de kendi sınırlarına dahil etmiştir. Yeni algı ve ifade biçimleri ile desen, geleneksel anlayışın dışında karşımıza çıkmaktadır. Fakat ülkemiz sanat eğitiminde çağdaş sanatta ele alınan çizim uygulamalarına gerektiği kadar yer verilmemesi dikkat çekmektedir. Bu durum üzerinde durulması gereken bir konudur. Günümüz sanat eğitimi sürecinde desen, genellikle bir sanat eserinin oluşumunda ön araştırma amacına yönelik ifade alanı bulmakta ve daha çok kurşun kalem, füzeli, mürekkep gibi araçlarla uygulanmaktadır. Bunun yanı sıra ağırlıklı olarak görünenin aktarılmasına dayalı bir desen anlayışının hâkim olduğu düşünülmektedir. Desenin, çağdaş sanattaki anlatım olanaklarına desen derslerinde yer verilmediği gözlemlenmektedir. Bu bağlamda desen, temelde teknik bir yöntem olarak uygulama alanı bulmakta, duygusal süreci ve çağdaş sanatta ifade olanakları açısından yeterince incelenmemektedir (Türkmenoğlu, 2011, s. 41). Bu sebeple desen eğitiminin güncel içeriği ekseninde düşünülmesi gerekmektedir. Çizimin bir ifade aracı olarak yeni bakış açıları ve üretimler bağlamında öne çıkmasıyla beraber günümüz desen eğitiminin tartışılması ihtiyacı doğmuştur. Bu durum araştırmanın problemini ortaya koymaktadır. Araştırma kapsamında "Çağdaş sanatta çizimin desen eğitimindeki yeri nedir?" sorusuna cevap aranmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, çizimin çağdaş sanattaki ifade yaklaşımlarını araştırmak ve bu yaklaşımların desen eğitiminde yerini incelemektir.

Bu genel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Desenin sanat eğitiminde yerine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri nelerdir?
- 2- Çağdaş sanatta desen uygulamalarının yerine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri nelerdir?
- 3- Günümüz desen eğitiminde çağdaş sanattaki desen uygulamalarının yerine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Güzel sanatlar (resim, heykel, grafik, özgün baskı... gibi) alanlarında eğitim desenle başlar. Başta resim olmak üzere görsellik içeren tüm sanatlar için temel bir disiplin (Etike, 2001, s. 14) olan desen, sanat eğitimi programlarında temel öğretim konularından biridir.

Teknolojik gelişmelere bağlı olarak sanat kavramının, özellikle gelişmiş ülkelerde yeni bir dil kazandığı görülmektedir (Uysal, 2011, s. 21). Bu durumun sonucu olarak ortaya çıkan sanat dalları, yaratıcılığın ve disiplinler arası yaklaşımın önemini gündeme getirmektedir. Bu bağlamda, sanatçı ve sanat eğitimcisi yetiştiren programların, yaşadığımız çağ ve teknoloji doğrultusunda, yaratıcılığın ve düşünmenin önemine uygun bir şekilde hazırlanması gereklilik arz etmektedir (Bulut, 2003, s. 22). Bu durumda desen eğitimi, günümüz sanatı ile ilişki kurmak durumundadır. Bugün çağdaş sanat içerisinde, desenin, yeni ifade biçimleri doğrultusunda bir anlatım biçimi olarak yer bulduğu düşünülürse; bu araştırma, günümüz sanatında desenin yerini tanımlaması, günümüz sanatı ve desen ilişkisi içerisinde çağdaş sanatta çizim uygulamalarının desen eğitiminde yer bulmasına ilişkin saptamalar yapmayı hedeflemesi açısından önemlidir. Çünkü günümüzde yetişen sanatçı ve sanat eğitimcisinin çağdaş sanat uygulamalarını anlayabilmesi ve üretimler gerçekleştirebilmesi, sanatsal bilgi ve deneyimlerini öğrencilerine aktarabilmesi için sanat eğitimi sürecinin güncelliği önem arz etmektedir. Bu noktada araştırma, sanatta yeni arayışlar ve ifade biçimleri doğrultusunda sanat eğitiminde temel bir değer olan desen eğitiminin güncel tanım ve içeriğinin geliştirilmesine yönelik katkılarının tartışılacak olması bakımından önemlidir. Çizgi ve desen üzerine bugüne kadar yapılmış çalışmalar

olmasına karşın, bu araştırmanın günümüz çizim yaklaşımları doğrultusunda desen eğitimi incelemeye yönelik farklı bir çalışma olduğunu söylemek mümkündür.

1.4. Sınırlılıklar

Bu araştırma kapsamındaki sınırlılık:

1. Araştırma kapsamında yapılacak görüşmeler, Güzel Sanatlar Fakültelerinde ve Güzel Sanatlar Eğitimi Resim-İş Öğretmenliği programında desen dersleri yürüten, desen/desen eğitimi üzerine akademik çalışmaları bulunan ve desen alanında yapıtlar üreten alanda uzman ve sanatçı kimliğine sahip kişiler ile sınırlıdır.
2. Yükseköğretim sanat eğitimi programlarında verilen desen dersleri ile sınırlıdır.
3. Bu araştırmanın çalışma grubu, yükseköğretim kurumlarında görev yapan 8 öğretim elemanı/sanatçı ile sınırlıdır.
4. Araştırma, çalışma grubunun görüşleri ile sınırlıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Desen Algısına Yönelik Tanımlar

2.1.1. Geleneksel Tanımlar

Çizim ya da diğer bir deyişle desen dediğimizde aklımızda ilk olarak beliren düşünce kalem ile kâğıt üzerine bir şeyler karalamak olacaktır. İnsan, çizimle daha çocuk yaşta iken tanışmaktadır. Çocukken eline aldığı kurşun kalem ya da çizer bir malzeme ile içgüdüsel olarak yaptığı karalamalar, yetişkin döneme geldiğinde görsel algılama ve biçimlendirme yetenekleri doğrultusunda bir yüzey üzerinde uygulama alanı buldukça zenginleşir. Bu bağlamda düşündüğümüzde desen, varlık sürecinde ilk anlamını çizgi ile bulmaktadır. Daha da detaylı ele aldığımızda çizginin aslında her yerde, hayatımızın içerisinde her alanda var olan bir öge olduğunu görebilmekteyiz.

“Bir kurşunkalemin ucundan çıkan da çizgi, bir kibrit çöpünü mürekkebe batırarak çizdiğimizde çizgi, beş yaşında çocuğun ak duvar üzerine kömür parçasıyla çizdiği çizgide çizgi, parmağımızı bir boyaya batırarak karaladığımızda çizgi, saç teli de çizgi, yirmi beş santim kalınlığındaki halat da çizgi, on kişinin el ele vererek kucaklayamayacağı minare beş kilometre öteden bakınca çizgi, Kısacası yeryüzünde ne kadar insan varsa bir o kadar da çizgi var...” (Eyüboğlu, 2012, s. 383).

Bedri Rahmi Eyüboğlu’nun da belirttiği gibi çizgi üzerine düşünmenin sınırları, geniş bir çerçevede karşımıza çıkmaktadır. Fakat, dar anlamda çizgi ile ifadenin yer bulduğu alanları ele alırken desen kavramı üzerinden betimlemek; bu bağlamda, desen üzerine yapılan tanımlamaları incelemek anlamlı olacaktır.

Sanatta bir başlangıç noktası olan desen, her sanatçı için farklı anlamlar taşımaktadır. Tarihsel süreçte büyü amacı ile başlayan anlam yüklemesi, kimi sanatçı için eskiz/taslak, bir eser için ön hazırlık tavrı olarak, kimisi için başlı başına bir eser olarak anlam

kazanması şeklinde devam etmiştir. Bu yaklaşımlar ile desene yüklenen anlamlar süreç içinde genişlemiştir.

Genel olarak “desen” kelimesi ile karşımıza çıkan ve çizme eyleminin eğitiminin verildiği bir atölye uygulaması olarak sanatçı ya da sanat eğitimcisi eğitiminde yer alan desen, Şen (2006, s. 2)’in ifade ettiği üzere Fransızca *Dessin* sözcüğünden dilimize geçmiştir. Erbay (2007, s. 17) çalışmasında deseni Fransızca bir sözcük olarak belirtmiştir. İngilizce’de *Drawing* (Akçakoca, 2015; Şen, 2006), Almandaca *Handzeichnung* şeklindedir (Şen, 2006, s. 2). Desen, kelime anlamı olarak, “görsel bir etki yaratmak amacıyla yapılmış çizgi resimlerin hepsi” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu, 2016). Turani (2015, s. 34) deseni, “kurşun kalem, uç, tuşe, kömür kalem vb. ile yapılan renkli ya da renksiz, tonlu ya da tonsuz çizgi resimler” olarak tanımlamıştır. Sözen ve Tanyeli (2011, s. 85)’ye göre desen, “resim sanatçısının ya da öğrencisinin eskiz niteliğinde ve genellikle, karakalem, füzeli gibi malzemelerle yaptığı çalışma” şeklindedir. Artut (2009, s. 169) çalışmasında, “sanat etkinliklerinde çizgi ile yapılan tüm çalışmalar desen olarak tanımlanır” şeklinde belirtmiştir. Bir diğer tanımlama da ise desen “bir nesnenin ya da figürün biçiminin bir yüzey üzerinde, çoğunlukla renkleri verilmeden betimlenmesi” olarak ifade edilmiştir (Eroğlu, 2013, s. 40). Bu tanımlamalar günümüz literatüründe yer alan sözlük tanımlamalardan bazı örneklerdir.

Gerçek anlamda çizme sürecini yaşayan, desen üzerine düşünen sanatçılar için desen ne ifade etmektedir? Görsel sanatçılar için çizim, deneyimleri yorumlamada temeldir (Beti & Sale, 2008, p. 3). Genel anlamda bir sanatçının eserini oluşturma sürecinde duygularını, kaygılarını ve düşünsel ürününü birincil notlar şeklinde aktardığı bir yapıya sahiptir. Bu yapı, gerçek sanat eserine dönüşme sürecinde sanatçının hayal gücünün ilk izi olarak taslak (kroki, eskiz) şeklinde çizimle anlam bulur. Geleneksel anlamda böyle bir işleve sahip olan desen çizmek, keşif sürecinde sanatçının aracıdır.

Artut (2009, s. 172)’un ifadesiyle, desende algılama, kavrama ve görme yetisi son derece önemlidir. Bu yönüyle desen, sanatçının algılama ve gözlem yeteneğini, el, göz ve zihin koordinasyonu doğrultusunda çalışarak geliştiren, gözü eğiten bir süreci temsil etmektedir. “Desen, çizgi ve boya gibi klasik geleneksel tavrıları, klasik görme biçimi olarak barındıran sanat eserleri, imgelerin yaratıldığı ya da doğru bir deyimle, betimlendiği bir dünyada formel vazifelere (kompozisyon, modle etme, perspektif, oran-orantı) sahiptir” (Albayrak, 2012, s. 3).

“Bir nesneyi veya modeli desen yoluyla görmek demek; onu renk, biçim ve ton ilişkilerini analiz ederek tek malzeme ile ifade etmek demektir. Daha da önemlisi formun yapısını zihinde kavrayıp el ile koordinasyonu sağlamak ve onu, görsel elemanlarla bir yüzey üzerinde organize edebilmektir” (Avcı, 2014, s. 4).

Gözü eğitmenin yanı sıra zihinde biriken imgenin, hayal gücü kullanılarak açığa çıkmasında da desenin yeri yadsınamaz. “İmgesel Tasarım” olarak adlandırılan bu dil, zihinsel olarak kurgulanan tasarımın kâğıt ya da başka bir yüzeyde somutlaşmasını sağlayan, çizimin düşsel yönünü ortaya koyan, yaratıcı sürecin açığa çıkmasında ve gelişmesinde önemli yeri olan bir desen dilidir.

Desen, sanatçının deneyimlerini aktarmasında yardımcı olan yapısının yanı sıra bir eser olarak da karşımıza çıkmaktadır. Turani deseni, birincisi bizzat eser olarak yapılanlar, ikincisi bir başka sanat eserinin yapılmasında ön çalışma anlamında olanlar (etüd ve eskizler gibi) şeklinde iki kısma ayırmıştır (Turani, 2015, s. 34). Bu anlayışın, yani desenin bir sanat eseri olarak görülmesinin 15. yüzyıla dayandığını belirtmiştir (Turani, 2015, s. 34). Fakat resim ya da heykel gibi ön planda tutulmamıştır. Daha çok resim, heykel vb. disiplinlerin destekleyicisi durumunda ele alınmıştır.

Geleneksel algıda desen, daha çok yüzeyle ilişkisi bağlamında ön plana çıkmaktadır. Çünkü, “çizimin temel koşullarından biri yüzeyle olan ilişkisidir” (Heinrich, 2015, s. 26). Burada yüzeyi temsil eden malzeme daha çok kâğıttır. Çizer malzeme olarak kurşun kalem, füzün, çini mürekkebi, boya vb. araç gereçlerde kâğıt üzerinde görüntüleri aktarmada yardımcıdır.

2.1.2. Desen Algısına Yönelik Yeni Açılımlar

Bugün deseni ele aldığımızda, karmaşık, enerjik ve her zaman çağdaş bir aktivite (Beti & Sale, 2008, s. 3) olarak varlığını sürdürdüğünü görmekteyiz. Gökçe ve Mehmet (2007)’e göre, “günümüz sanat ortamında desen artık sanatın ikincil alanı olarak görülmemektedir; büyük bir başarıyla müze ve galerilerde diğer plastik sanatlar alanlarının yanındaki yerini almıştır” (s. 159). Ek olarak kullanılan teknik ve malzeme odağında ise “bugün her ne kadar geleneksel malzeme ve teknikler halen geçerliliğini sürdürse de, desen çalışmalarında çok farklı malzeme kullanımlarına da gidildiğini” ifade etmişlerdir (Gökçe & Mehmet, 2007, s. 159). Orhun (2015)’un belirttiği üzere “desenin doğası, kapsamı ve kaynağı hakkında düşünen ve bunu farklı malzemelerle yeniden yorumlayan işler var karşımızda” (s. 25). Desende bu bakış açılarının gündeme gelmesi, çağdaş sanatla ön plana çıkan malzemesel ve düşünsel çeşitliliğin bir yansıması olarak düşünülebilir.

Desene yönelik yeni açılımların, algıların sorgulandığı ve içeriğine yönelik tespitler hakkındaki bazı düşünceleri kısaca betimlemek önemli görülmektedir.

Stout (2014) çalışmasında desenin yakın tarihini ele alırken, 20. yüzyılın ikinci yarısında çizimin, sanat pratiklerinin bazı ana ilkeleri üzerine yeniden düşünülmesinde etkili bir rol oynadığını ve bu süreçte kendini radikal bir şekilde yeniden tanımladığını belirtmiştir (p. 9). Bu bağlamda çağdaş sanat olarak adlandırılan dönemin başlarına rastlayan bu süreçle birlikte, çizim üzerinden hareketle ya da desenin yeniden yorumu ile ele alınan konular, malzemeler ve yüzeyler çeşitlenmiştir.

“Çağdaş desen ve çizimlerin bireysel hikaye şeklinde pratiğe dökülebileceğini, ortak bellek, bireysel mitoloji, kültürel miras, çok anlamlılık, kamusal alan ve sosyal yaşamın sınırları arasında desenin varlığının oldukça değiştiğini, klasik sanatçılardan alıntılarla, sinema, fotoğraf gibi disiplinlerle çizimlerin kaynaşabileceğini, izleyicinin ve kamunun bile artık desene katılabileceğini belirtirler” (Foster, Krauss, Bois, Buchloch’dan Aktaran Albayrak, 2012, s. 4).

Albayrak (2012, s. 10) çalışmasında “çağdaş desenin, hayatın tüm gizli dinamiklerinden ve tüm disiplinlerinden beslendiğini” belirtmiştir. Aynı zamanda sanatçı için kalem ve kâğıdın vazgeçilmezliğine vurgu yapmış, bu araçların hâlâ güncel olduğunu ve günümüz sanatında yeni bir dil edindiğini ifade etmiştir (Albayrak, 2012, s. 11).

Türkmenoğlu (2011, s. 42) çalışmasında, özellikle 1960’larda çizginin soyut anlamda ele alınması ile kavramsal sanatçılardan itibaren yeni sanatsal yaklaşımların ortaya çıktığına, çizgiye ait bu radikal yaklaşımın kâğıt yüzeyinden zaman ve mekâna yayıldığına, desenin kapsam olarak genişlediğine dikkat çekmiştir. Dikkati çeken bir diğer noktada, deseni oluşturan değerlerin kendi özellikleriyle kullanılarak soyut ya da kavramsal kurgular ile gündeme gelmesidir. Albayrak, konu ile ilgili olarak görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“...avangardın kısmen de olsa ikinci plana attığı ve ötelediği temel plastik değerler ilginç bir biçimde, oldukça kuvvetli olan bir ara platform yakalamıştır. Platform, teknik ve biçim olarak temel plastik kavramların (çizgi, leke, desen, boya vb.) hala son derece çarpıcı bir biçimde kullanılabileceğini gözler önüne sermekte ve temel yasaların farklı biçimde okunabileceğini gündeme getirmektedir” (Albayrak, 2012, s. 3).

Heinrich (2015, s. 25) çalışmasında özellikle çizginin bağımsızlığını ilan ettiğini belirtmiş; 1960’larda minimal ve kavramsal sanat ile desen kavramının genişleyerek, farklı tür ve alanlara gidişini, yayılışını; enstalasyon, heykel, video, film, fotoğraf ve çevre sanatı ile ilişkiler kurarak kendini geliştirdiğini ifade etmiştir.

Genel anlamda desene yönelik yeni algının 1950 sonrasında gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Desen, kâğıt dışında tuval, duvar gibi yüzeyler ve mekânda kurgulanan bir yapıda, diğer sanat pratikleriyle iletişime geçerek yeni bir dil ile karşımıza çıkmaktadır. Bu

bağlamda, çağdaş sanatta desenin geri dönerek yeniden canlanması üzerine eserleri ile sözler söyleyen sanatçılar, pek çok sergide desene ait bu anlamda örnekler sergilemektedirler.

2.2. Güncel Sergilerde Çizginin Düşünsel ve Maddesel Boyutu

Günümüzde çizgi üzerine kurulan sergiler; 21. yüzyılda çizginin radikal bir değişime uğradığını göstermekle kalmamakta, onun özgün bir medyum olarak algılanmasını da sağlamaktadır. Dünyanın çeşitli galerilerinde, müzelerinde, fuarlarında ve bienallerinde gerçekleşen sergiler, çağdaş çizginin diğer bir deyişle desenin, güncel karakterini izleyiciyle buluşturma noktasında büyük roller üstlenmektedir. Çizginin, bu sergilerde, çağdaş sanatın düşünsel getirileri ile birlikte yeni bir dil oluşturduğu ve başlı başına bir anlatım aracına dönüştüğü görülmektedir. Bu nedenle, desenin çağdaş boyutunun anlaşılması üzerinde bu sergilerin yeri ve önemi, göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir.

Öncelikli olarak, sergilerde gözümüze çarpan en önemli özelliklerden birisi, desenin geleneksel tavrı dışında, düşünsel ve yöntemsel olarak özgür bir yapıya dönüşmüş olmasıdır. İzleyici kitlesine bu yapının, çeşitli çağdaş sanat pratikleri yardımı ile ulaştırılmaya çalışılması, desenin farklı sanat uygulamaları ile ilişkilerini de gün yüzüne çıkarmaktadır. Bugün sergi mekânlarında çizginin yüzey uygulamaları dışında, enstalasyon, video, performans sanatı, arazi sanatı gibi pek çok uygulama alanı ile ilişki kurularak kullanılması, onun bütünlük/birleşik/sentez bir yapı kazanmasını sağlamaktadır. Bu yapının kazanılmasının temelinde, daha çok Duchamp sonrası etkisini gösteren sanat anlayışının deneysel ve kavramsal düşünce yapısı ve yine yaklaşık olarak bu dönemlerden günümüze önemi artan disiplinler arası yaklaşımın etkisinin olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda öncelikle çizgi ve desenin temsil biçimlerini dönemsel olarak ele almak anlamlı olacaktır.

2.2.1. Tarihsel Süreçte Çizginin Temsili

Sanat, insanlık tarihi kadar eski ve tarihsel süreçle doğru orantılı gelişim gösteren bir kavramdır. İnsanoğlu, ifade ve düşünce aktarımı bağlamında ilk örneklerini çizerek vermiştir. Yazmadan önce çizmiş ve boyamıştır (Tansuğ, 2011, s. 20). Fikirlerini ifadesi doğrultusunda kullandığı ilk anlatım aracı da çizgi olmuştur. Bu bağlamda, sanatın

kökenine indiğimiz zaman çizgiyi, sanatın başlangıç noktası olarak ifade edebiliriz (Turani, 2010 s. 30). Şimdilik bildiğimiz kadarıyla “Sanatın en eski örnekleri, geç paleolitik dönemin ilk bin yılından kalmadır” (Bazin, 2015, s. 18). Yaklaşık olarak paleolitik çağın sonuna doğru ait olduğu düşünülen, 1879 yılında Kuzey İspanya'da Altamira (Turani, 2010, s. 29) sonrasında 1940'da Fransa'da Lascaux (Bazin, 2015, s. 21) mağaralarında rastlanan, insanoğlunun basit bir şekilde mağara duvarlarına çizdiği çalışmalar, bugün sanatın kökeni hakkında bizlere somut deliller sunmaktadır.

Mağara dönemi duvar resimlerinden günümüze çizgiye yüklenen anlamlar her dönem varlığını göstermiştir. Her dönemin düşünsel yapısı çizgiye, ifade anlamında farklı bir boyut kazandırmıştır.

2.2.1.1. İlkel Çizgiden Rönesans'a Genel Bir Bakış

Çizginin kullanımı üzerine Rönesans dönemi öncesine genel bir şekilde bakmak gerekirse; bilinen örnekler kapsamında 19. yüzyılda mağara duvarlarındaki tasvirlerin bulunmasıyla dünya üzerine düşünmenin ve dünyaya ait imgelerin somutlaşmasında bu çizimlerin rolü üzerinde pek çok yorum yapılmıştır. Öncesinde bizon, mamut, at ya da geyik gibi hayvan tasvirleri sonrasında kabaca çizilmiş insan bedenlerinin de yer aldığı sahnelerin, avlanma ve büyü amaçlı yapıldığı düşünülmektedir. Bu dönem üretimlerinin temelinde sanatsal bir kaygı olmadığı söylenegelmektedir.

Kazılarak ya da oyularak, siyah boya veya kahverengi tonları ile renklendirilerek, bazen kabartma çizimler şeklinde oluşturulan çizgi resimlerde formların yapısını belirtmek üzere kullanılan en ilkel sanat elemanı çizgidir. Örneğin, tarih öncesi dönemde yaşayan kültürlerden biri olan Aurignacien'in “resimlerinin genel karakteri, bunların çizgiden ibaret oluşudur” (Turani, 2010, s. 30). Sonrasında dönemin çizgisel anlatımlı iki boyutlu çalışmaları, Magdalenian devrinde, üç boyuta doğru gelişme gösterdiği görülmektedir (Read, 2014, s. 35). Turani'nin de belirttiği gibi “Magdalenian'ın ortasına doğru sanat, boya özelliği olarak değerlendirilir” (Turani, 2010, s. 30). Daha çok büyük ebatlı ve düzensiz kompozisyonlar şeklinde karşımıza çıkan bu tasvirlerde dönemin koşulları gereği kullanılan malzemeler dikkat çekicidir.

“Kaya duvarlarını resimleyen sanatçılar hayvansal yağlar, sözgelişi balık yağı ile karıştırılmış renkli topraklar kullanmışlar, bitki özsularından ve süten de yararlanmışlardı. Resimlerin konturlarını (sınır çizgilerini) kazıyarak ya da başka yöntemlerle çiziyorlar ve boyayı ya elleriyle ya da bitkileri ezerek yaptıkları tamponlarla sürüyorlardı. Püskürtme yöntemiyle de

boya kullandıkları, bunun için içi boya doldurulmuş kemik parçalarından yararlandıkları anlaşıyor. Çağdaş ilkelde de rastlanan benzer bir yöntemde ise içine boya doldurulmuş boru ağızla üflenerek boya püskürtülmektedir” (Tansuğ, 2011, s. 21-22).

Çizgiye ait temsiller, bu dönemde yavaş yavaş gelişme göstermiş, resimsel anlatımlarda çizgiye ek olarak, renk lekeleri, derinlik gibi öğelerde kullanılmaya başlanmıştır. Buradan da anlaşılabileceği üzere çizgi, resimsel anlatımda en eski sanat elemanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konu bağlamında dikkate değer bir sonraki örnekler Mısır sanatına rastlar. Bu dönemde ifade bağlamında daha olgun bir niteliğe ulaşılmıştır. Yine tasvir ve tasvir edilen varlık arasındaki özdeşliğe inanış bu dönemde de önem arz etmektedir (Bazin, 2015, s. 28). Tanrılar, dinsel törenler ve gündelik hayattan sahneler gibi konulara yönelim söz konusudur (Tansuğ, 2011, s. 26). Dönemin örnekleri genel olarak büyük tapınaklar ve mezar anıtlar içerisinde yer bulmuştur. Öteki dünya ve ölümlerin sahip oldukları malzemelerin onlara eşlik edeceği düşüncesi, yapılan eserlerde daha gerçekçi bir anlayışın hakim olmasına neden olmuştur. Yazının icadıyla üretimlere yazı dahil olmuş, farklı bir çizim dili daha ortaya çıkmıştır. Çünkü bu dönem sanatçıları duvar resimlerinde yazılara da yer vermişlerdir. Mısır sanatında rastlanan hiyerogliflerin bizlere çizginin yazı ve resim sanatı ile olan ilişkilerine yönelik mükemmel bir bileşke sunduğu görülür. Çizginin düşüncenin aktarımındaki en yalın form olması onun iletişim içerisindeki yerini özel kılmış ve geçmişten bugüne çizgilerle oluşturulan yazılar aracılığı ile düşünceler anlatılmaya ve aktarılmaya çalışılmıştır. Mısır sanatı içerisinde yer alan hiyeroglifler de bu konu içerisinde yer alan önemli örnekler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar Mısır hiyeroglifleri bir yazı sistemi olsa da içerisinde barındırdığı insan, hayvan, eşya ve bitki motifleri ile aslında resim/desen özelliği de taşımaktadır. Bu yüzden “Mısır’ın yazı sisteminin bir resim yazısı olması, başlangıçtan itibaren resim yapımcıları içinde barındıran bir işçi kesiminin var olmasını sağlamıştır” (Şişman, 2011, s. 94). Ağırlıklı olarak duvarların üzerindeki sıvalara uygulanan bu resimsel yazıların kimi zaman kazıma kimi zaman boyama yöntemi ile uygulandığı bilinmektedir. Bu dönemde teknik anlamda kullanılan yöntemler çeşitlenmiştir. Renk yoğun bir şekilde resimlerde kullanılmıştır. Rakursi olmadan yapılmış silüetler (Turani, 2010, s. 57), figür stilizasyonu dikkat çeken biçimsel yapılarıdır. Mısır yazı sisteminin yanı sıra resim sanatına bakıldığında zaman tasvirlerin çevresini saran belirgin kontur çizgileri gözümüze çarpmaktadır. Çizgi ve desen uygulamaları, figürün hatlarında yer alan belirgin kontur çizgileri ve bu döneme ait vazo ve çanak gibi günlük kullanım malzemelerin üzerindeki çizgiler ile anlam kazanmıştır. Gombrich bu vazoların üzerindeki

resimlere yönelik; Mısırlıların, kontur çizgilerinin belirginliğini ve çizginin dengesini sevdiklerini belirtmiştir (Gombrich, 1992, s. 52). Aynı zamanda, Şişman (2011)'ın belirttiği üzere “Mısır resminde perspektif yoktur. Bir yüzey resmi” (s. 95). Bu sebepten dolayı Mısır sanatında çizginin perspektiften uzak, tasvirlerin çevresini belirginleştiren bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Mısır sanatının, papirüsler üzerine çizilmiş örnekleri de desen ve çizgi üretimleri bakımından önemlidir.

Antik Yunan ise görme biçimlerinin daha ileri olduğu bir dönemdir. Bu dönemde çizgisel tasvirler biçimsel olarak gelişmiştir. Kutsal kitaplarda, kilise duvarlarında yer edinen çizgisel tasvirler, ideal güzellik odağında anatomik olarak daha güçlü çalışmalarla dikkat çeker.

Şekil 1. Li Gonglin. <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1996.479/> sayfasından erişilmiştir.

Hareketli kompozisyonlar ile dikkat çeken Çin sanatında, çizgi bu döneme ait sanatsal çalışmaların belirgin bir formu haline gelmiştir. Çin sanatına bakıldığında hareket ve dinamizm unsurlarının hâkimiyeti görülür. Bu unsurların hâkimiyeti, Çinli sanatçıların dalgalı çizgilere duyduğu ilgiden kaynaklanmaktadır (Gombrich, 1992, s. 108). Şişman (2011) çalışmasında belirttiği üzere, “daha çok ipek dokumalar ve kâğıt üzerinde örnekleri görülen Çin resmi, çizgi ağırlıklıdır” (s. 10). İnsan tasvirlerin saçları, kıyafetleri, kıyafetlerindeki desenler, peyzajlardaki ağaçlar, yapraklar, bitkiler, kayaların görünümü, dağların yapıları ağırlıklı olarak yuvarlak, dalgalı çizgilerden oluşturulmuştur. Bu durum

ise Çin resmine oldukça yumuşak ve hareketli bir yapı kazandırmıştır. Konu bağlamında ele alınan bu dönemlerin, desen çalışmaları yönünden dikkat çekici uygulamalara yer verdikleri düşünülmektedir.

2.2.1.2. Rönesans'tan Modernizme Çizim

Rönesans'tan Modernizm'in doğuşuna kadarki süreçte Maniyerizm, Barok, Rokoko, Neo-Klasizm, Romantizm gibi sanat tarihine damgasını vurmuş önemli dönemler yer almaktadır. Kuşkusuz ki bu dönemler içerisinde bütün eserlerde temel bir değer olarak çizginin kullanılması, çizgi üzerine düşünmenin, desenler üzerindeki yansımalarının nasıl olduğunun betimlenmesi çalışmamız içerisinde ele alınması gereken bir diğer konudur.

Rönesans sanatına bakıldığı zaman bu dönemde üretilen çizimlerin dönemin dünya görüşü ile paralel özellikler taşıdığı görülür. Öncelikli olarak dönemin dünya görüşü, insanın kendi dünyevi gücünü, potansiyelini anlaması şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Turani, 2010, s. 345). Dini konulara yavaş yavaş yüz çeviren Rönesans sanatçısı çalışmalarında artık sıradan insanlara da yer vermeye başlar. Doğayı dikkatli bir şekilde gözlemleyen sanatçı eskiz defterlerine çizim dilini kullanarak notlar almaktadır. Bu çizgisel notlar; insan anatomisi, hayvan anatomisi, botanik çizimleri, endüstriyel ve mimari tasarımlar, projeler gibi insan hayatının içerisindeki pek çok alana dair titiz çalışmaları içermektedir. Rönesans sanatçılarından Leonardo Da Vinci'nin desenleri ve eskiz defterlerindeki çizimleri, Albrecht Dürer'in desenleri ve çeşitli tekniklerle ürettiği baskı resimleri, Rönesans dönemi sanatçılarının çizim dili üzerindeki düşüncelerini anlamamız konusunda bize yardımcı olmaktadır.

Şekil 2. Leonardo Da Vinci. http://static.guim.co.uk/sys-images/Arts/Arts_/Pictures/2010/9/3/1283505966046/Leonardo-da-Vincis-Heads--007.jpg sayfasından erişilmiştir.

Sanat tarihinde Romantizm içerisinde eserler üreten 19. yüzyılın en üretken sanatçılarından birisi olarak Eugene Delacroix'nın ürettiği 800'den fazla resmin yanı sıra 6000'den fazla desen ve eskiz bıraktığı bilinir (Krausse, 2005, s. 61). Bu büyük sanatçının çizgi konusunda Neo-Klasik sanatçıların tam tersi bir tutum ve düşünceye sahip olduğu görülür. Krausse (2005, s. 61)'un belirttiği üzere, Neo-Klasik sanatın Fransa'da saygı gören sanatçısı Ingres, Delacroix'in sevmediği bir sanatçıydı ve onu çizgi konusunda şu şekilde eleştirdiği görülür:

“Hiç kimsenin ağzından düşmeyen şu güzellik var ya, hani biri onu düz çizgide buluyor, öteki kavisli çizgide. Neden herkes çizgi görmek istiyor? Ben pencereden bakıyorum ve karşımda harikulade bir manzara görüyorum, ama aklıma hiçbir şekilde çizgi gelmiyor!” (Krausse, 2005, s. 62).

Delacroix'in bu hayıflanması aslında romantizm içerisinde eserler üreten bir sanatçıdan beklenilecek bir hayıflanmadır. Çünkü, romantizmde izleyiciye verilmeye çalışılan yoğun duygu bombardımanı neoklasik sanat anlayışındaki gibi durağan ve keskin hatlı formlarla

sağlanamayacaktır. Romantizm sanat anlayışı şiirseldir. Bu yüzden burada kullanılacak çizgiler de olabildiğince yumuşak, manzara içerisinde kaybolan lirik bir özelliğe sahip olmalıdır.

Romantiklerin tersine neoklasik sanatçıların resimde çizgi elemanına romantiklerden daha fazla önem verdikleri görülür. Hatta Ingres çizim için, “sanatın dürüstlüğü ve iffetidir” şeklinde düşüncelerini ifade etmiş, çizginin gücünün hissedilmediği çalışmalar üzerinde durmanın gereksiz olduğunu belirtmiştir (Bigalı, 1999, s. 176). Yine neoklasik sanatçı David, resimlerinde belirli bir açıklık yakalayabilmek için desene önem veriyor, rengi ve boyayı arka planında tutarak desene yardımcı olabilecek şekilde değerlendiriyordu (Kınay, 1993, s. 140). Çünkü neoklasik sanat açık ve net olmalıdır. Bu sebepten dolayı, bu dönemde akademik güçlü çizimlere olan ihtiyaç artıyor, sanatçılar bu ihtiyacı karşılamaya çalışıyordu.

Rönesans dönemindeki desenler, asıl çalışmaların ön eskizi, ön araştırmaları niteliğindeydi (Etike, 2001, s. 15). Tıpkı Rönesans döneminde olduğu gibi modernizmin doğuşuna kadarki sanat tarihsel süreçte desen sanatının ağırlıklı olarak, renkli/boya çalışmalarının ön eskizi, ön araştırmaları amacıyla kullanıldığı görülmüştür. Aynı zamanda bu dönem içerisinde üretilen desenlerin, nesnelerin ya da figürlerin biçimlerini doğru bir oran-orantı ile aktarabilme anlayışıyla üretilmesi, çizimlerin bireysel ifadelerden yoksun olmasına, dışavurumsal değerinin arka planda tutulmasını neden olmuştur. Fakat bu, Rönesans’tan modernizmin doğuşuna kadarki süreçte hiçbir zaman dışavurumcu bir anlayışla çizim üretilmediği anlamına gelmemelidir. Bu süreç içerisinde Rönesans sanatçılarından Leonardo, maniyerist sanatçılardan El Greco, Barok dönemi sanatçılarından Rembrant, Rubens, romantizm sanatçılarından F. Goya, Delacroix gibi pek çok sanatçının dışavurumcu çizim denemeleri olarak nitelendirilebilecek çalışmalarının olduğu bilinmektedir.

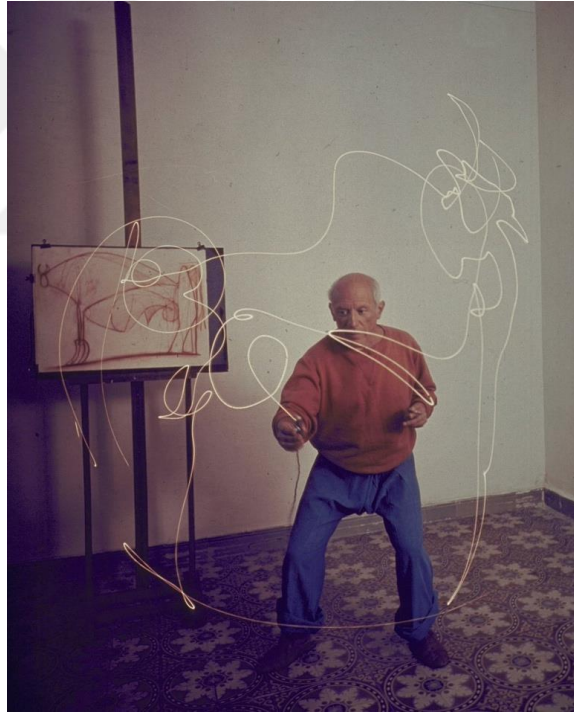
2.2.1.3. Dışavurumcu Çizim Dilinin Gelişimi

Dışavurumcu çizim dilinin gelişimi başlıklı bu bölümde, modernizm içerisinde eserler üreten bazı sanatçılardan örneklerle, modern sanat düşüncesinin çizim diline yansımaları betimlenmeye çalışılmıştır. Öncelikli olarak modernizmin doğuşu üzerine Yılmaz’ın “Moderninden Postmoderne Sanat” isimli çalışmasında görüldüğü gibi:

“19. yüzyılda ortaya çıkan yeni koşullara şöyle gözümüzün önüne getirirsek, sanatçıların içine düştüğü durumu az çok tahmin edebiliriz: Burjuvazi iktidar mücadelesinde soylular ve Kilise çevresinde son darbeyi vurmakla meşgulken, bu esnada korumasız kalan sanatçılar yalnızlık içindeydiler. Revaçta olan siparişlerde kesildiği için sanatçılar kendi içlerinden gelen konulara yönelme fırsatı yakalamışlar ya da buna itilmişlerdi. Bu, bir anlamda, toplumun alt ve orta tabakalarının karşı karşıya olduğu açlık, sefalet ve ruhsal sıkıntılarla sanatçıların da yüz yüze gelmesi demekti” (Yılmaz, 2013, s. 21).

Sanatçıların bireysel ifadelerini hiçbir etki altında kalmadan özgürce ifade etmeye başladığı bu yıllarda, ardı ardına ortaya çıkacak pek çok sanat hareketinin doğduğu görülecektir.

Aynı zamanda 1830’lu yıllarda fotoğraf makinelerinin gelişimiyle beraber sanat dünyasının empresyonizm adı altında geleneksel sanattan farklı bir yol ayrımına gittiği görülür (Krausse, 2005, s. 72). Teknolojik alandaki bu gelişim, yetenek sahibi olmayan birisine imge üretme olanağı sağlıyordu (Yılmaz, 2013, s. 23). Bu yüzden sanatçılar makinenin yapamadığı şeyi yapmalıydı. Bu durum ise sanatçıları farklı bir dil aramaya itti.

Şekil 3. Picasso’nun uzama ışık yardımı ile çizdiği çizimler.

<https://bonpurloryan.files.wordpress.com/2014/10/picasso-c4b1c59fc4b1k-4.jpg> sayfasından erişilmiştir.

Modern sanat akımlarından kübizmin kurucusu, dünyanın gelmiş geçmiş en üretken sanatçılarından birisi olarak bilinen Pablo Picasso’nun sayısız çizim çalışması bulunmaktadır. Picasso’nun çizim diline vermiş olduğu önem postmodern dönem sanatçılarına bile ilham vermiştir. Çizimi, ön araştırma özelliğinin dışında bireysel bir

anlatım aracı olarak algılamamıza neden olan isimlerden biri olan Picasso'nun, farklı malzeme ve farklı tekniklerle sayısız çizim ürettiği bilinmektedir.

Picasso'nun çizim dilinde kullandığı teknikler arasında belki de en ilgi çekici olanı ışık yardımı ile uzama çizdiği çizimleridir. Picasso'nun bu çizimleri ışık yardımı ile uzama çizildiğinden dolayı sadece çekildiği fotoğrafta gözükmemektedir. Bunun dışında yaratım sürecinde kendisi dahil kimse ortaya çıkacak olan görüntüden tam anlamıyla haberdar değildir. Burada çizimin, alışlagelmiş kâğıt kalem ilişkisinin dışında farklı bir teknikle üretilmiş olması postmodern anlamdaki gibi çizimi farklı bir platforma taşımıştır. Picasso'nun 1949 tarihinde Gjon Mili tarafından çekilen bu fotoğrafları, yaratıcı örneklerle sonuçlanmıştır.

Dışavurumcu çizim dili modern sanat akımları içerisindeki çoğu dışavurumcu sanatçının çalışmalarında da açıkça görülebilir. Bu sanatçıların çeşitli semboller yardımı ile eserlerine anlam katmaya çalışmaları ve aynı zamanda anlatım dilinde realist olmayan bir tarz benimsemeleri Simgeci, Dışavurumcu, Mavi Atlı, Köprü, Yeni Sanat gibi dışavurumcu sanat akımları içerisinde yer almalarını sağlamıştır. Bu dönem sanatçılarının çizimlerinde görülen ortak özellik, çizginin ifade gücünün maksimum düzeyde kullanılması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Dışavurumcu sanat akımı içerisinde çizim, objeyi betimleme aracı olmaktan öte sanatçıların duygularını ifade ettikleri özgür bir anlatım aracına dönüşmüş, bu anlayış en iyi dışavurumcu sanatçılar tarafından kullanılmıştır (Pekmezci, 2003, s. 23-24). Bu sanatçılardan Edward Munch, James Ensor, Gustav Klimt, Max Beckmann, Ernst Ludwig Kirchner, Otto Dix, George Grosz, Kandinsky, Emil Nolde, Otto Müller, Franz Marc, Alberto Giacometti, Kathe Kollwitz gibi isimlerin çizimleri bu bağlamda düşünebileceğimiz dikkat çekici örnekleri bizlere sunmaktadır.

Pek çok dışavurumcu sanatçıda olduğu gibi Alman dışavurum sanatının öncülerinden Kathe Kollwitz hem işlediği konular hem de plastik değer açısından dışavurumcu çizim dilinin önemli örneklerine imza atmıştır. Baskı sanatçısı, heykeltıraş ve ressam olarak bilinen Kollwitz, sanat tarihi içerisinde ağırlıklı olarak baskı çalışmaları ile yer aldığı görülmektedir. Fırıncı (2006) çalışmasında da belirtildiği gibi, "Kollwitz, gravürleri, taş-baskıları ve ağaç baskılarında sanatı adına yarattığı güçlü imgeleri ile sanat tarihinde yerini almıştır. Bakır resim malzemesi ve tekniği onun yaşamı boyunca vazgeçilmez çalışma alanlarından birisi olmuştur" (s. 146-147). Kollwitz'in çalışmalarında desen ağırlıklı bir anlayış görülür. Kollwitz'in desenleri, Max Beckmann ve George Grosz gibi çizgisel

değildir fakat Edward Munch gibi leke ve çizgi ilişkisi ile oluşturduğu çalışmalarında yoğun bir duygusallık hakimdir. Onun desenlerinde hacimsel bir yapı yer alırken figürleri doğal özelliklerinden kopararak deformasyona uğrattığı görülür. Kollwitz, çalışmalarında ezilmişlere karşı hissettiği duyguları görkemli desenleri ve baskıları ile dile getiren bir sanatçıdır (Lynton, 2004, s. 140).

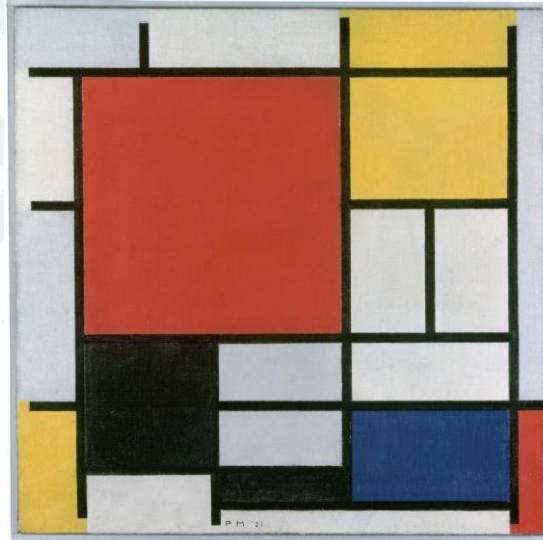
Şekil 4. Kathe Kolwitz. Women with dead child.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Kollwitz.jpg> sayfasından erişilmiştir.

“...Modern çağda temel bir dönüşüm gerçekleşir: Bu çağda desen artık yanılsamaya dayalı bir yeniden üretim şeklinden ziyade, sanatsal düşünme ve yaratıcılığın göstergesine dönüşür” (Heinrich, 2015, s. 25). Antmen (2013, s. 33) çalışmasında belirttiği gibi “20. yüzyılın başında Fransa’da Fovizm, Almanya’da Die Brücke ve Der Blaue Reiter gibi sanatçı gruplarının ortak noktası, 1911 yılında Berlin’de dönemin avangard sanatını destekleyen galeri ve dergi Der Sturm’un sahibi Herwarth Walden’in gözlemlediği gibi, dışarının izlenimi yerine, içerin dışavurumuna yönelmeleridir”. Bu dönem sanatçıların kendi duygu ve düşüncelerini bilinen pek çok sanatsal değerin üzerine konumlandırmaları, başta çizgi olmak üzere bütün sanatsal elemanların, sanatçıların duygularını aktarabileceği önemli birer değere dönüşmesine yardımcı olmuştur.

Ağırlıklı olarak kübizm ve fovizm sanat akımları içerisindeki sanatçıların desenlerinde görülen yalın çizgisel anlatım, bizlere desenin dışavurumsal etkisini en yalın ve şiirsel bir şekilde sunmaktadır. Henri Matisse, Andre Derain, Modiglianni, Pablo Picasso gibi sanatçıların desenlerinde görülen bu anlatım şekli, biçimlerin görüntüsünü yalın bir anlayışla izleyiciye sunarken sanatçının duygu ve düşüncelerini dışa vurması konusunda da dışavurumsal çizim dilinin özelliklerini bünyesinde barındırdığı görülmüştür. Konu ile ilgili olarak Picasso görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Şu çizimlere bak: Niyet ettiğim gibi olmadılar. Onlardan geriye kalan, sadece yüzeysellik. “Bilhassa” aradığım bir şey yoktu... Besbelli ki, şiirsellikten başka bir çıkış yolu da yoktu. Çizgiler ve biçimler uyum içinde olursa, ortaya –şiir gibi- canlı bir şey çıkar. Bunu başarmak için, öyle fazla söze falan gerek yoktur. Hatta bazen, iki üç çizgi bile, çok uzun bir şiirden daha şiirseldir” (Jakonsy’dan aktaran Ashton, 2001, s. 121).

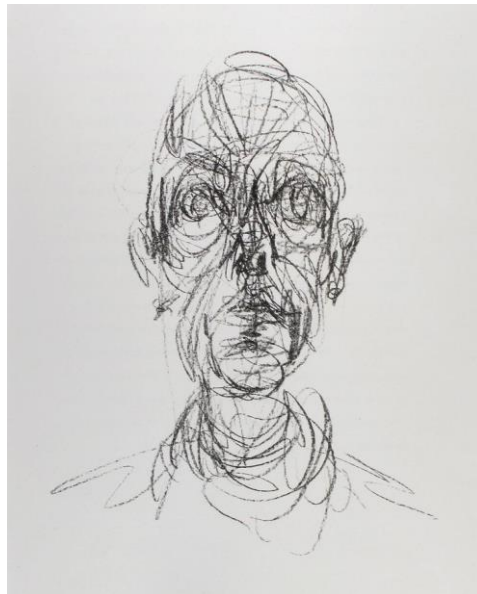
Şekil 5. Piet Mondrian. Composition with large red plane, yellow, black, grey and blue, 1921. Oil on canvas. 95.7 x 95.1 cm. <https://www.artsy.net/artwork/piet-mondrian-composition-with-large-red-plane-yellow-black-grey-and-blue> sayfasından erişilmiştir.

Modern sanat akımları içerisinde yer alan neo-plastisizm’de çizgi, renk, doku gibi sanatsal elemanların ilkel diyebileceğimiz yalın geometrik formlar şeklinde kullanılması özellikle çizgi ve renk konusunu farklı bir araştırma konusuna dönüştürmüştür. Neo-plastisizm’de gözümüze çarpan öncelikli görsel imajlar çizgi ve renklerdir. Yatay ve dikey çizgilerle oluşturulan kompozisyonlar geometrik bir ızgara oluşturmakta, bu ızgaraların içi ise yine düzgün geometrik geniş renk lekeleri yardımı ile oluşturulduğu görülmektedir. Çizgi konusunda neo-plastisizm, izleyicisine soyut bir kompozisyon oluştururken nesnenin tasvirinden uzaklaşıyor, çizgiyi en yalın formuyla bizlere sunmaya çalışıyor. Tabii ki de bu

duruş çizginin ve rengin en saf halini dikey ve yatay hatlarla geometrik düzenlemeler şeklinde izleyici ile buluşturuluyor. Bu konu üzerine, Beykal'ın görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Mondrian, Kübizmle tanışana kadar figüre odaklanmış, soyutlamaları döneminde resim yüzeyinde yatay, dikey ve kurplarla çizgisel bir üslup edinmişti. Daha sonra resim yüzeyini sadeleştirmiş, üç ana renkle sınırlandırmış ve ızgara mantığını kullanarak karelere böldüğü çarpıcı resimleriyle Mondrian resmini ve Neo-plastisizm adını verdiği kuramını yaratmıştır. Benzer biçimde Malevich’de dinamik renkli geometrik biçimlerle, sonsuzluk olarak nitelendirdiği iki boyutlu resimsel düzlemde Süprematizm kuramını gerçekleştirmişti” (Beykal, 2006, s. 19).

Gerçeküstücü ve dışavurumcu sanat anlayışı içerisinde ürettiği eserlerle Alberto Giacometti, modern sanat içerisinde yer alan en önemli sanatçılardan bir tanesidir. Heykel ve resim alanında özgün çalışmalar üreten Giacometti’yi önemli kılan, İkinci Dünya Savaşı sonrası ürettiği heykelleridir (Antmen, 2000, s. 32). Giacometti’nin hem heykellerinde hem de resim çalışmalarında ortak olarak görülen anlayış figürü kendisine has üslubuyla deforme etmesidir. Bu deformasyonlarda çizgiye önem verdiği görülmektedir. Onun çalışmalarında figür, nesne ve mekân ilişkisinin çizginin ağırlıklı etkisi ile kurulduğu görülmekte; deformasyonlarında da inceltip uzatılan figürler çizgisel bir form oluşturmaktadır. Bu durum Giacometti’nin eserlerinin alt yapısında desen temelli bir anlayışın yer aldığını göstermektedir. Bu bağlamda, Giacometti’nin desenleri de resim ve heykelleri gibi karakteristik özellikler taşımaktadır. Onun desenleri bizlere, çizim dilinin daha derin düşünceler ile aktarılabilceğini göstermektedir.

Şekil 6. Alberto Giacometti. Portrait D'Homme. <https://s-media-cacheak0.pinimg.com/736x/ee/8d/1d/ee8d1d6901b2958423cf9cc4cd8a7162.jpg> sayfasından erişilmiştir.

“İkinci Dünya Savaşı yıllarında uluslararası sanat ortamında yaşanan en çarpıcı değişim, sanatın merkezinin Paris’ten New York’a taşınmasıdır” (Antmen, 2013, s. 143). Modern sanat alanında yaşanan bu değişim 1940’ların başında yeni bir sanat hareketinin doğmasını sağlamıştır. Bu hareket soyut dışavurumculuk olarak isimlendirilmiştir. Paris’ten New York’a göç eden sürrealist sanatçıların bu hareketin doğmasında önemli rolleri bulunmuştur (Erden, 2012, s. 124). “Amerikalı eleştirmen Harold Rosenberg, Amerikan soyut dışavurumculuğuyla ilgili olarak, artık tuvalde gördüğümüz bir resim değil, bir olaydır” yorumunu yapmış, dışavurumcu soyut resimler yapmanın bir tür özgürlük eylemi haline gelmesini savunmuştur” (Antmen, 2013, s. 144). Bu dönem sanatçılarının içsel çağrışımlarını özgürce ifade etme eylemleri, dışavurumcu dilde soyut kompozisyonlar oluşturmalarını sağlamıştır. Soyut dışavurumcu sanatçıların sadece boya resimleri değil desenleri de hayli ilgi çeken, özgün ve bu hareketin izlerini taşıyan özel bir karaktere sahip olduğu görülmüştür. Özellikle Willem De Kooning ve Jackson Pollock gibi akımın önde gelen sanatçılarının desenleri bu bağlamda bizlere önemli örnekler sunmaktadır.

Şekil 7. Willem De Kooning. Çizim Örneği.

http://40.media.tumblr.com/a9a5ef941c9ab55202095a34fca00cfc/tumblr_n763waL3Si1rla36eo6_1280.jpg sayfasından erişilmiştir.

Willem De Kooning ve Jackson Pollock’un desen üretimleri, sahip oldukları sanatsal üslubun izlerini net bir şekilde yansıtmaktadır. Soyutlama ve dışavurum gibi ifade

yöntemlerini kendilerine has bir şekilde aktaran bu sanatçıların desenleri bir ön araştırma niteliğinden çok başlı başına bir yapıta dönüşümün izlerini taşımaktadır. Çünkü, soyut dışavurumculuğun temel felsefelerinden birisi olan içsel çağrışımların hızlı bir şekilde aktarılması, tekrarlanamayacak imajların ortaya çıkmasına neden olmaktaydı. Rosenberg'in de ifade ettiği gibi, "Pollock için tuval, gerçek ya da hayali bir nesnenin yeniden üretildiği, tasarlandığı ya da çözümlendiği uzaysal bir mekân değil, eylemde bulunan bir saha idi" (Yılmaz, 2013, s. 229). Tıpkı tuvalde olduğu gibi diğer tüm sanatsal yüzeyler de ve tekniklerle gerçekleştirilen eylemlerin tekrarlanabilirliğinin, Action Painting (Eylem Resmi) ile imkânsız hale geldiği görülmektedir. Bu yüzden Pollock ve De Kooning'in çizimlerini birer eskiz ve ön araştırma olarak değil de kendi içerisinde belirli bir tutarlılığı olan özgün desenler olarak değerlendirmenin daha doğru olacağı düşünülmektedir.

Modern dönemi özetleyecek olursak, bu dönemde: "Sanatta deneyselliğe, özgün yaratıcılığa, buluşa dönük bir anlayış ve üsluplar önem kazanır, çağdaş resim akımları kısa sürede art arda ortaya çıkar. Bu değişimler desen sanatına da yansır; ressamların resim anlayışları, benimsedikleri akım ve eğilimler desende de görülür" (Etike, 2001, s. 205). Etike'nin de belirttiği gibi modern dönemde yaşanan toplumsal, bilimsel ve teknolojik gelişmeler ışığında sanat, bireysel anlatımların önem kazandığı, deneyselliğin öne çıktığı bir alana dönüşmekteydi. Sanatçıların sahip oldukları yaratıcı yeteneklerini özgün bir anlayışla ifade etmeye yönelik çabaları, sanat dünyasında yeni ve farklı hareketlerin ortaya çıkmasına yardımcı oldu. Ortaya çıkan bütün bu hareketlerin sanat sorunsallarını irdelemeleri sanat konusunda farklı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep oldu. Bu görüşlerin başta çizgi olmak üzere tüm sanatsal değerlere çeşitli şekillerde yansımalarının bulunduğu, bu dönem içerisinde yer alan sanatçıların çalışmalarında açıkça görülmektedir.

2.3. Modernizm ve Postmodernizm Tartışmaları Ekseninde Çağdaş Desenin

Yapılanması

Postmodern söylem ışığında gerçekleştirilen sanat üretimlerinin, çizgi ve onun oluşturduğu desenlerin, post-sanat ifadesi olarak -bilindik kullanım alanlarının dışında- farklı malzeme ve alanlarda kullanılması, modern dönemde sanat ortamına atılan tohumların bu dönemde filizlenmesinin bir sonucu olarak düşünülmektedir. Türkdogan (2014) çalışmasında belirttiği üzere "Modern sanatın figürden soyutlamaya giden serüveninden sonra

Duchamp'ın çeşme (1917) adlı işi ile değişen estetik algıyla birlikte, sanatta farklı bir döneme girilmiştir. 1950'lere kadar olan dönemin modern sanat olarak adlandırılmasından sonra, 1950 sonrası postmodern ya da çağdaş sanat olarak kabul edilmektedir" (s. 129). Gelişen teknoloji ve yeni kültürel kavramlar ışığında insanların arzu ve isteklerinin değişimi, sanat üretimlerinde de belirli farklılıkların ortaya çıkmasını sağladığı görülmektedir.

Öncelikli olarak, farklı yazarlar, eleştirmenler ve düşünürler tarafından farklı farklı tarihlendirilen ya da üzerinde hâlâ tartışmaların yer aldığı; postmodern dönem, sanat alanında pek çok yeniliğin, farklı sanat hareketlerinin ortaya çıktığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Antmen'in de belirttiği üzere, 1970'li yılların son çeyreğinde gün yüzüne çıkmaya başlayan "Postmodernizm" kavramı, kapsam konusunda pek çok tartışmayı da beraberinde getirmiştir (Antmen, 2013, s. 275). Örneğin Norbert Lynton, modernizmin bugünde yaşadığını iddia ederken, Larry Shiner'in modernizmi 1890-1930 yılları arasında kalan bir tarih ile sınırlandığı görülmektedir (Yılmaz, 2013, s. 13-14). Charles Jencks postmodernizmi hem modernizmin devamı hem de aşılması şeklinde görmüş, bu iki olgunun hem birbiriyle ilişkili kavramlar olduğunu hem de birbirinden farklılık gösteren özelliklerinin bulunduğu görüşü üzerinde durmuştur (Antmen, 2013, s. 275). Tüm bu tartışmalar ekseninde postmodernizm olarak ifade ettiğimiz dönem sanat ortamında İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika ve İngiltere'de kendisini gösteren pop sanat anlayışı ile birlikte gelişmeye başlamıştır. Bu "sözde" yeni dönemi Jean-François Lyotard'ın şu şekilde ifade ettiğini görmekteyiz; "Sanatçılar artık garip makineler tasarlıyor ve yapıyor, onlarla oynuyorlar. Yerleri kazarak, yapıları paketleyerek, taşları üst üste koyarak, vücutlarını keserek, şizofrenliklerin güncelerini sergileyerek, göz yanılmasını, erekte edilmiş heykeller yaratarak bir gülmece (satır) dünyası kurmaya çalışıyorlar" (Türkdoğan, 2014, s. 15). Lyotard'ın da görüşünden anlaşıldığı üzere bugünün sanatını anlamak ve anlamlandırmak oldukça şaşırtıcı gelmektedir. Çünkü, Postmodernizm içerisinde sanatçının üretimleri kullandıkları teknik açısından sınır tanımaz boyutlara ulaşmıştır.

"Günümüz sanat anlayışında malzeme konusundaki çeşitli şartlanmalar ortadan kalkmaktadır. Her malzemenin sanatsal anlamda kullanılabileceği savunulmakta; "yeter ki anlatılan, ortaya konulan eserin sanatsal niteliği başarılı olsun" düşüncesi yaygın olarak benimsenmektedir. Bu nedenle çeşitli malzeme ve tekniklerin birbiri ile karışık olarak kullanıldığı eserler ortaya çıkmaktadır" (Pekmezci, 2003, s. 45).

Burada tekniklerin birbiriyle ilişkili ve çeşitli bir şekilde kullanılması desenin video, yerleştirme, performans, hazır nesne gibi farklı sanatsal yaklaşımlar ve uygulamalar ile birlikte kullanılmasını sağlamıştır. Bu durum desen üretimlerinin farklı malzemelerle tanışmasını sağlamış, kâğıt kalem ilişkisinin dışında farklı mecralarda yer almasına neden olmuştur.

Postmodern sanat, sanatçıyı metin ve eser ilişkisini temel alan bir anlayış ile üretimde bulunmaya iter. Bu konu üzerine “*Postmodern Durum*” isimli çalışmasında Lyotard şu şekilde görüşlerini ifade ettiği görülür:

“Postmodern, modernin içerisinde sunulmayı sunumlayanın, kendisinde ileri götüren olacaktır: güzel biçimlerin tesellisini ve elde edilemez olanın kolektif nostaljisini paylaşmayı mümkün kılan bir zevk uzlaşımını inkar edecektir; bunlardan hoşlanmak için değil, sunulmayanın güçle bir anlamını veren yeni sunumlamaları araştıracaktır. Postmodern sanatçı veya yazar, felsefecinin konumundadır. Yazdığı metin, ürettiği çalışma ilke olarak daha önceden yerleşmiş kurallar tarafından yönetilemez; benzer kategorilerin metine ya da çalışmaya uygulanmasıyla belirleyici bir yargıya göre yargılamazlar. Bu kurallar ve kategoriler sanat yapının kendisi için aradığı kural ve kategorilerdir. O zaman yazar ve sanatçı, *yapılacak olmakta olanın* kurallarını formüle etmek için kurlsız çalışmaktadır” (Lyotard, 1997, s. 158).

Lyotard’ın da görüşlerinden anlaşıldığı üzere, bu dönemde sanatçı modern dönemdeki üretim anlayışından farklı üretim anlayışları içerisinde bulunmaktadır. Sanatçı bu dönemde bir düşünür gibi çalışmalarını metin ile ilişkilendirip bilinen kuralların dışında özgür ifade yöntemleri ile düşüncelerini aktarmaktadır. Sanat alanındaki bu bakış açısının sanatsal üretimlere yansması, geleneksel malzemelerin postmodernist düşünce ile ifade edilmesi yönünde evrilmelerin yaşanmasına neden olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, çizgi ve desen üretimlerinin de postmodernist anlayış içerisinde bugün pek çok güncel sanat platformunda disiplinler arası bir anlayış ile sergilendiğini görmekteyiz.

2.3.1. Desende Çağdaş Söylem

Günümüz sanat ortamında çağdaş desen üretimleri bağlamında göze çarpan en önemli öge çizgidir. Bugün sanatın sınırlarını zorlayan sanatçılar teknolojik gelişmeler ve buna bağlı olarak değişen sanatsal ve kültürel algılama biçimleri ile eserlerini ortaya koymaktadırlar. Bu bağlamda, genel anlamda bilinenin aksine “kâğıt üzerine desen” kavramı, gelişen teknoloji ve sanatta yeni ifade biçimlerinin etkisiyle farklı bir boyut ve anlam kazanmaktadır.

Postmodern sanat anlayışının modernizimden ayrıldığı temel noktalardan birisini Arthur C. Danto “*Sanatın Sonundan Sonra*” isimli çalışmasında “Ben neden sanat yaptım” sorusuyla şu şekilde görüşlerini ifade ettiği görülür:

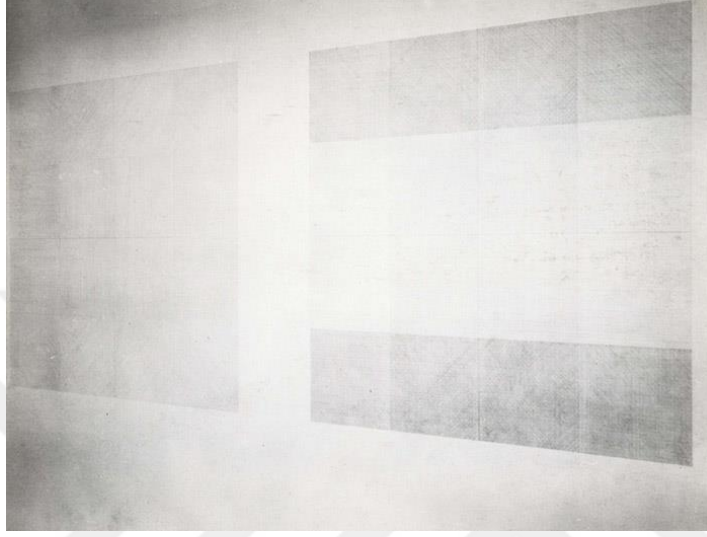
... “Ben neden sanat yaptım” sorusu?

İşte bu soruyla modernizmin tarihi sona erdi. Sona erdi çünkü resmi kendi aralığı içinde tanımlamak kadar biçim, yüzey, pigment ve benzeri öğelerle de ilgilenen modernizm fazla yerel ve materyalistti. Greenberg’in tanımladığı biçimiyle modernist resim, ancak şu soruyu sorabilirdi: “Bende olup da diğer sanat türlerinde olmayacak olan nedir?” Heykel de kendine benzer bir soru sormaktaydı. Ne var ki bu bize sanatın ne olduğuna dair genel bir tablo sunmaz: yalnızca bazı sanatların, belki de tarihsel açıdan en önemli sanatların, özünde ne olduğunu anlatır. Peki Warhol’un *Brillo Kutusu* ya da Beuys’un bir kağıt parçasını yapılaştırmış kare çikolata kopyaları hangi soruyu soruyor? Greenberg’in yaptığı, belirli bir yerel soyutlama tarzını sanatın felsefi hakikati ile özdeşleştirmekti; felsefi hakikat ise bir kez keşfedildiğinde, ortaya çıkan sanatla olası her şekilde tutarlılık göstermek zorunda kalacaktı (Danto, 2010, s. 38).

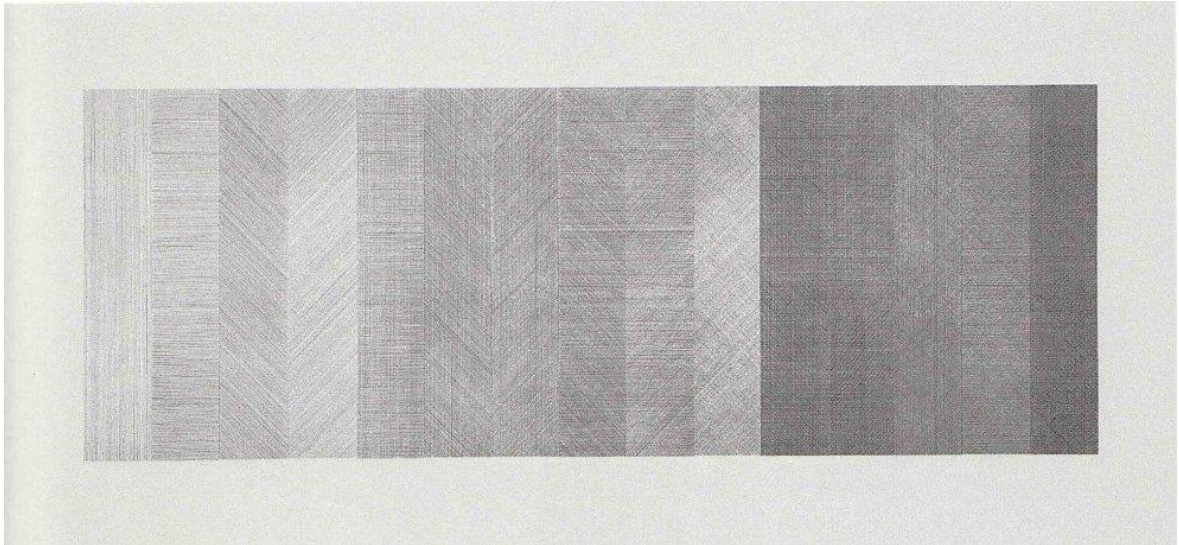
Danto’nun da belirttiği üzere postmodern dönemde sanat modern dönemden pek çok açıdan farklılık göstermektedir. Hatta bu farklılıklar öyle bir boyuta gelmiştir ki sanatçıların düşüncelerini ele aldığı malzemelerdeki farklılıkların yanı sıra sanatçının kendisi, hareketleri ve devinimleri de birer sanat eseri olarak algılanmaya başlamıştır. Barrett’in “*Neden Bu Sanat?*” isimli çalışmasında belirttiği gibi postmodernizm, modernizmde olduğu gibi düşüncelerin ve bilgilerin disiplinler arası değil de belirli bir disiplinle aktarılması gerektiğine yönelik modern estetik inancı reddettiği görülmektedir (Barrett, 2015, s. 261). Postmodern sanatın bu konudaki duruşu, çağdaş sanatçıları çok alanlı çalışmalar üretmeleri konusunda desteklemiş, sanatçılara özgür yaratma ortamı sunmuştur. Bu özgür ortam, çeşitli sergi platformlarında ortaya çıkmaya başlayan disiplinler arası sanat anlayışıyla gerçekleştirilen ve malzeme anlamında çeşitlilik gösteren üretimlere olanak sunmaktadır. Çizim bağlamında postmodern dönem içerisindeki sanatçılar disiplinler arası anlayışla çok farklı denemelerde bulunmuşlardır. Aynı zamanda temel çizim malzemeleri ile de çağdaş çalışmalar ortaya koymuşlardır. Konu üzerine Joseph Beuys, Sol Lewitt, Cy Twombly, Robert Rauschenberg, Julie Mehretu, Ghada Amer, William Kentridge, Raymond Pettibon, William Anastasi gibi postmodernist anlayışla çizim çalışmaları üreten bazı sanatçılar olarak örnek verilebilir.

1960’larda minimal anlayışı içeren çalışmaları ile çizime dair yeni temsilleri gündeme getiren sanatçılardan Sol Lewitt çok sayıda seriden oluşan kâğıt ve duvar çizimleri ile dikkat çekmektedir. Antmen (2013, s. 182) çalışmasında minimalistlerin sanatsal kaygılarını, “...yapıtlarını tasarlarken belli öğeler arasındaki dengeyle sağlanan kompozisyon kaygısından da vazgeçmişler, öğelerin dizisel tekrarına dayalı simetrik bir

düzenle sağlanan bütünlüğe önem vermişler...” şeklinde belirtmiştir. Lewitt’ te bu anlayış ile çizimlerinde “kavramsal biçimlerin görüntü veya nesneye dönüştürülmesi sırasında oluşan sıralı düzenleri, değişimleri ve düzensizlikleri incelemiştir” (Akçakoca, 2015, s. 42).

Şekil 8. Sol Lewitt. Wall drawing no.1- Drawing Series II 14, 1968, black pencil 2 parts, overall size 122 x 274.3 cm http://www.saatchigallery.com/aipe/sol_lewitt.htm sayfasından erişilmiştir.

Şekil 9. Sol Lewitt. Wall drawing #47 Pencil and varnish. 1970 (june). overall 500 x 1580 cm. <http://www.museoreinasofia.es/en/collection/artwork/wall-drawing-47> sayfasından erişilmiştir.

Şekil 10. Cy Twombly. Leda and the swan rome, 1962. Oil, pencil, and crayon on canvas. 190.5 x 200 cm http://www.cytwombly.info/twombly_gallery.htm sayfasından erişilmiştir.

Barthes (2014) çalışmasında, Cy Twombly'nin yapıtları için resim, karalama, beceriksiz, çocuksu sözcüklerinin akla gelmesinin yanlış olmayacağına değinmiştir. Eserlerinin bir çeşit yazı özelliği gösterdiğini ve kaligrafiyle bir biçimde ilişkili olduğunu ifade etmiştir (Barthes, 2014, 144-145). Cy Twombly çizimleri üzerine Akçakoca (2015, s. 49) çalışmasında "...nerde ve ne zaman duracağını bilen eğitilmiş göz-el orkestrasyonu, insan deneyiminin karmaşık duygularını aydınlatan bir yan" olduğunu belirtmiştir. Özgür bir çizim anlayışı ile önemli görülen Twombly, bazen küçük notlar ile bazen de devasa boyutta karalamaları ile karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 11. Julie Mehretu. Black City, Ink and acrylic on canvas, 2007, 304.8 x 487.7 cm
http://whitecube.com/artists/julie_mehretu/ sayfasından erişilmiştir.

Büyük ölçekli çalışmalarıyla dikkatleri çeken Julie Mehretu, çizim dilini soyut dışavurumcu bir tarzda kullanarak, çizimi geometrik, kaligrafi vâri yapılarda ele alan çağdaş bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Mehretu'nun eserleri daha çok mimari öğeler taşıyan havaalanı, stadyum ya da farklı coğrafyalardaki kitlesel yapılaşmaları çalışmalarına yansıttığı görülmektedir (Stout, 2014, p. 137). Siyah beyaz çizgisel soyutlamalara ilaveten renkte çalışmalarda rastlanan diğer bir öğedir.

2.3.2. Güncel Sergilerde Çizginin Temsili

Bu bölümde, yakın dönemde gerçekleşen sergilerde desenin güncel karakterini yansıtan birtakım örnekler ele alınmıştır. Arter' de gerçekleşen "Spaceliner" sergisine eşlik eden yayında Barbara Heinrich tarafından yer verilen Pip Curbert, Zilla Leutenegger, Monika Grzymala, Jong Oh, Ulrike Mohr gibi bazı sanatçılar bizlere konu ile ilgili olarak önemli çalışmalar sunmaktadır. Bu sergi, ortak bir noktada toplanan 17 sanatçının çalışmalarını içermiştir. Sergi, Orhun (2015)'un belirttiği üzere, "çağdaş desen üretimine dair yeni yaklaşım ve yöntemleri, desen ve mekân arasındaki ilişkiyi araştıran sanatçıların işlerine yer vererek gündeme getirmiştir" (s. 25). Desen, kâğıtla ilişkisi dışında, gerçek uzama yayılmış, çok boyutlu ve özgürce hareket eden yapısı ile yeni bir hâl almıştır (Heinrich,

2015). İzleyici mekâna yayılan çizgilerin bir parçası durumuna geçmiş, hem karşısında duran hem de onunla diyalog hâlinde olarak varlık göstermiştir. Bu sanatçılardan bazılarının çalışmaları şu şekildedir:

Şekil 12. Heike Weber, “Yankı”,
<https://www.flickr.com/photos/77422526@N04/18187648892/in/album/72157653523868606/> sayfasından erişilmiştir.

Heike Weber’in sergide oluşturduğu mimariye özgü, büyük ölçekli çalışması siyah zemin üzerinde beyaz kıvrımlı çizgilerden oluşmaktadır. Mekânla bütünleşik ve izleyiciyle iç içe geçen yapısı, devasa boyutu ile desenin güncel karakterini yansıtan özelliktedir. Çizgilerdeki ritmik dalgalı hareketler, yaşayan, dinamik bir görüntü sunmaktadır. Sanatçı mekânı “tuval” gibi düşünerek, izleyenin dengesini bozan bir devinim yaratmaktadır (Heinrich, 2015, s. 31).

Şekil 13. Ulrike Mohr, Başka bir zamana uzun gezinti, 2015, Fotoğraf yazara aittir.

Füzen ya da kalem ile yapılan desen ve desenin başlangıcında söz sahibi olan çizgi, bugün kâğıda iz bırakmadan, o “iz” i yapan araçta bulmuştur kendini. Deseni yapmamızda araç olan nesnenin, çizginin tasvirinde yer alması da yeni bir temsilin göstergesidir. Bu anlamda “Spaceliner” sergisinde yer alan üretimleri ile Ulrike Mohr “karakalemi kâğıt üzerine çizgi çizmek için kullanmaz; karakalemin kendisini çizgisel yerleştirmelerde devreye sokar” (Heinrich, 2015, s. 34). Desen malzemesinin, “çizen kişinin fiziksel ifadesi olmaksızın nasıl ve ne olarak ortaya çıkabileceğini araştırır” (Heinrich, 2015, s. 34).

Şekil 14. Pip Courbet. Purse. Cotton and pins.

http://www.fouladiprojects.com/fp/PipCulbert/2010/PC_purse.jpg sayfasından erişilmiştir.

“Pip Culbert’in işlerinin ana malzemeleri, elden çıkarılmış kıyafetler ve gömlek, pantolon, çadır, çanta, paraşüt, bayrak, yastık, yorgan ve mendil gibi kumaştan yapılmış nesnelerden oluşur” (Heinrich, 2015, s. 28). Bu malzemelerle çizgi ve desene dair farklı bir bakış açısı sunmaktadır.

Şekil 15. Zilla Leutenegger. Library. Installation with video projection, Wall Drawing, Lamp and Chair. http://artandtheory.net/media/uploads/bl02_leutenegger_big.jpg sayfasından erişilmiştir.

“Zilla Leutenegger’in video-desenler olarak adlandırdığı işleri, duvar desenlerini, video projeksiyonlarını ve nesneleri şiirsel-melankolik yerleştirmeler içinde bir araya getirir. Leutenegger, fırçayla yaptığı minimalist desenlerini, çoğunlukla taslak biçiminde, konturlardan ibaret fırça darbeleriyle oluşturur.” (Heinrich, 2015, s. 28-29). Sıradan olanı farklı bir yaklaşımla temsil etmiştir.

Şekil 16. Monika Grzymala.

http://c.fastcompany.net/multisite_files/codesign/imagecache/1280/article_feature/Tape-Drawings-Lead.jpg sayfasından erişilmiştir.

“Monika Grzymala deseni, “çizginin yenilenişi ve desende bulunan arayış içindeki bir hareket” olarak tanımlıyor. Sanatçının geniş kapsamlı uzamsal desenleri, çizim ve heykelin kesişim noktasında buluşuyor ve performatif bir edim içerisinde yaratılıyor” (Heinrich, 2015, s. 29). Grzymala mekânda kurgulanan, çizim yüzeyi olarak duvarın kullanıldığı, çizer malzeme olarak bant kullanımının tercih edildiği bir örnekle karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 17. Jong Oh. Compo-site 14. <https://nyoobserver.files.wordpress.com/2016/02/9-oh-compo-site-14-2016detail.jpg?quality=80&w=635> sayfasından erişilmiştir.

“Jong Oh, minimal ölçekte kullandığı malzemeyle belli belirsiz filigran çizgiler oluşturarak, desen, yerleştirme ve heykelin yanı sıra uzam ve yüzey arasındaki ilişkileri sorgular” (Heinrich, 2015, s. 31). Yalın, geometrik formlar ile mekân içinde çizginin yatay ve dikey kullanımlarını ele alan Jong Oh, malzeme olarak iplik, tel, ince metal çubuk, küçük ağırlıklar, kalem, boya tercih etmektedir.

Bu örneklerle ek olarak, dünya sanatında çizime dayalı çağdaş sanat fuarları, çizim bienalleri, çağdaş desen pratiklerine yönelik sempozyumlar ve sergiler değerlendirilmesi gereken etkinliklerdir. Bunlara, “Drawing Now Paris” çizime dayalı çağdaş sanat fuarı, desenin performans sanatıyla ilişkisini ele alan “Draw to Perform” uluslararası sempozyumu ve çizginin sanatın farklı disiplinleri (grafik tasarım, illüstrasyon...) ve resimsel anlamda üretimlerini ele alan “Drawing Biennial” gibi örnekler gösterilebilir. Türkmenoğlu (2011, s. 46)’nın da çalışmasında yer verdiği, 21 Kasım 2010 tarihinde MOMA da açılan “On Line” adlı sergi de, pek çok sanatçının eserleri ile desenin 1910-2010 yılları arasında dönüşümü üzerine alternatif bir bakış açısı sunan önemli bir etkinliktir. Sergide yer alan işler desenin geleneksel yaklaşımlarından farklı medyumlarla ilişkilerine zaman ve mekân içinde yeni sunum şekillerini izleyiciye sunmuştur. Düzenlenen bu etkinliklerde desenin kâğıt ile ilişkisi dışında, bazen bir duvar üzerinde, bazen de üç boyutlu bir eser olarak, bazen de galeri mekânını aşan üretimler şeklinde karşımıza çıkması, bizi desen kavramı üzerinde düşünmeye sevk etmektedir.

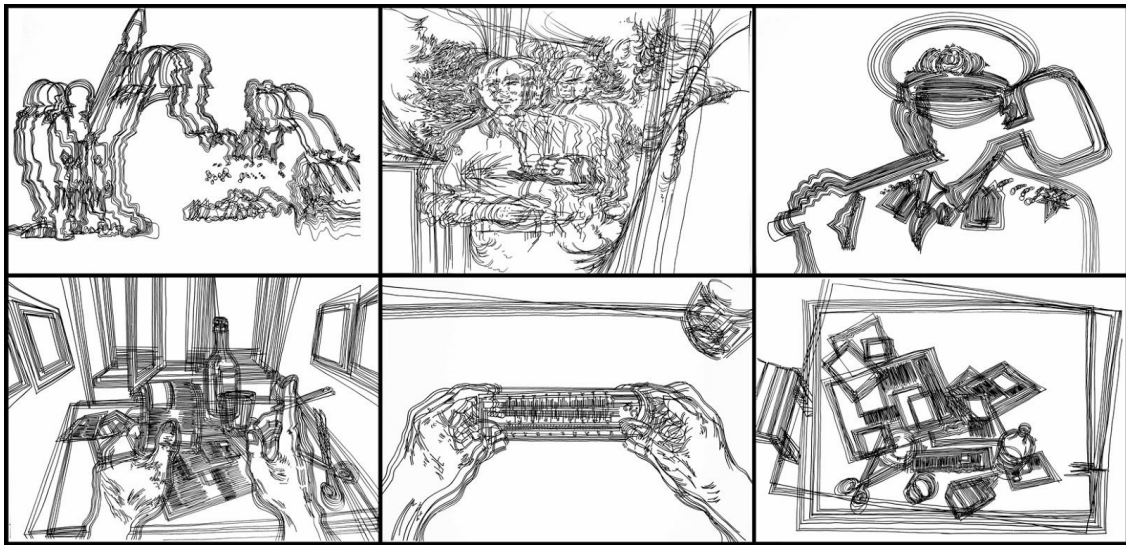
Ülkemizde de yakın zaman içerisinde desen üzerine açılan sergiler artmaya başlamıştır. Bu sergilerde yer alan eserler hem geleneksel malzemelerin çağdaş anlatımla buluşması hem de malzeme ve düşünsel boyutuyla çağdaş sanat uygulamaları ile bütünleşik bir yapıda olması şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemiz sınırları içinde desen deyince akla gelebilecek ilk isimlerdendir, Mehmet Güleriyüz. Türk resim sanatı içerisinde desene verdiği önemle bilinen Güleriyüz, akademi hayatından bugüne desen üzerine düşünen, desen anlayışındaki problemleri belirlemeye çalışan ve her türlü çalışmasını güçlü bir desen yapısı üzerine kurgulayan önemli sanatçılardan biridir. Güleriyüz’ün henüz akademi yıllarında okuldaki desen anlayışını sorguladığı bilinmektedir.

Şekil 18. Mehmet Güleryüz. <http://m1886.com/web/SergiDetay.php?Sergi=697>) sayfasından erişilmiştir.

Kendine özgü denemeleri ile geleneksel anlamdaki desen anlayışından sıyrılarak, deseni başlı başına bir ifade aracı olarak kullanan Güleryüz'ün, bugün birçok sergisinde desenlerini bir eskiz niteliğinde değil, tek başına bir yapıt olarak sergilediği görülmektedir. Güleryüz'ün güçlü bir desen anlayışı ve desenin duygusal yönünün baskın şekilde gözlendiği kompozisyonlarında, insan vücudu deformasyona uğramıştır. Sanatçıya ait çizimler mürekkep, kalem ve kâğıt gibi geleneksel malzemelerin çağdaş anlatımla buluşmasının en etkili örneklerindendir.

Şekil 19. Çağrı Saray. <http://cagrisaray.blogspot.com.tr/2014/01/sergi-online-exhibition-online.html?view=mosaic>) sayfasından erişilmiştir.

Çağdaş desen üretimleri bağlamında genç kuşak akademisyen ve sanatçı Çağrı Saray'ın Kuad Galeri'de katılmış olduğu sergilerde çizgi, güncel yaklaşımlar ile karşımıza çıkmaktadır. Kasım-Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilen “Online” adlı sergi, çizim üzerine farklı görme biçimlerini bir arada barındırmıştır. Basın bülteninde belirtildiği üzere sergi, klasik-akademik anlamda çizgiye yüklenen anlamın dışında desene güncel bakışı, siyasal-toplumsal-kültürel ilişkili içerik, biçim ve estetikleri günümüz çizgi ve çizgi teknikleri ile oluşturulan resimler ya da hareketli imgeler şeklinde sunmuştur (Nasuhbeyoğlu, 2013). Yine aynı galeride düzenlenen “Outsider” başlıklı kişisel sergisinde, resim, fotoğraf ve videodan oluşan güncel işleri, çizgi üzerinde çok yönlü değerler ve özel efektler sunan çalışmaları da yer almıştır (Madra, 2015).

Bu bağlamda Saray'ın işleri, kendine özgü bir çizim anlayışı ile öne çıkmaktadır. Farklı aralıklarla gerçekleştirdiği sergilerinde kimlik sorgulamaları, kişisel tarihi, ev-mekân kavramı ve kentsel ortamın toplumsal-siyasal anlamları üstüne görsel düşüncelerini yansıtan, sıradan yaşam sahnelerini ve gündelik nesneleri resimleyen güçlü, kararlı, çoğalan çizgiler ve hareketli imgeler şeklinde ürettiği desenleri, video, gravür ve fotoğrafları ile izleyiciye güncel bir yaklaşım sunar (Madra, 2015).

Ele alınan sergiler dışında, çizime dair farklı yaklaşımları içeren örneklerden postmodernist anlayışla eserler üreten Tony Orrico, çizim dilini performans sanatı ile birleştirerek konu üzerinde önemli çalışmalara imza atmaktadır. Burada desen geniş yüzeylerde zihnin, bedenin ve çizer malzeme olarak kurşun kalem, füzen gibi araçların bulunduğu; soyut, içsel hareketlerle üretimlerin gerçekleştirildiği bir yapıda karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 20. Tony Orrico. 8 Circles. tarihinde <http://tonyorrico.com/penwald-drawings/stills/> sayfasından erişilmiştir.

Yine performans sanatı ve çizimi birleştiren bir yaklaşımla üretimler gerçekleştiren aynı zamanda dansçı olan Heather Hansen, büyük boyutta, beden hareketleri ile geleneksel çizim malzemelerini kullanarak soyut, geometrik çalışmalar gerçekleştirmektedir. Performans sanatının doğası gereği izleyici, Hansen'in özgür ve özgün üretim sürecine tanık olmaktadır.

Şekil 21. Heather Hansen. <http://www.heatherhansen.net/current-exhibition-1/> sayfasından erişilmiştir.

Çizgi duygu ve düşüncelerimizin anlatımında önemli bir değere sahiptir. Sanat tarihsel açıdan bakıldığında her sanat akımının düşünsel anlayışının çizgi üzerindeki yansıması, o dönemin sosyal, kültürel, bilimsel gelişmeleri ile anlam bulduğu görülmüştür. Bu bağlamda değişen ve gelişen dünya içerisinde çizim eylemine yüklenen anlamlarda da değişimler meydana gelmiştir. Çizgiye yüklenen anlamların değişimi, çizim konusunda ki mevcut düşünsel tanımlamaların bu değişimlerle farklılık göstermesi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, modernist sanatçıların, modern dönemden önceki sanatçılara göre çizim eylemini farklı algılayıp farklı yorumlamalara gittikleri ya da modern dönem ile postmodern dönem arasında konuya ilişkin belirgin farklılıkların olduğu, bu dönemlerde üretilen çalışmalardan, sanatçı tanımlamalarından ve bu dönemlere ait yaklaşımlardan anlaşılmaktadır. Özellikle bugün içerisinde bulunduğumuz sanat ortamına ait sanatsal yaklaşımların çizim konusunda çok farklı anlayışları gün yüzüne çıkardığını görmekteyiz. Akademik geleneğe ilaveten, soyut ve içsel dinamikler şeklinde de ele alınan çizme

eylemi, günümüzde de etkili bir durumundadır. Gelişen teknoloji, değişen kültürel algılama biçimleri ve sanatçının yaratıcı edimi doğrultusunda bu eylem, daha da özgür bir yapıya bürünmüştür. Rattemeyer (2013, s. 10)'in de çalışmasında belirttiği gibi, 2000'lerin başında çizim yoğun bir şekilde çeşitlenmeye ve sanatsal pratiğin üretken, heyecan verici ve şaşırtan bir alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Antmen (2013) çalışmasında belirttiği üzere,

“...postmodern olarak nitelendirilen süreçte görülen sanatsal yaklaşımlar bütünü, belli bir mecraya bağlı olmaksızın, resim, heykel, enstalasyon, fotoğraf gibi farklı ifade biçimleriyle yeni bir kavramsal sanat anlayışı yaratmış, tek bir sanat dalının –örneğin resmin- diğerlerine egemenliğine son vererek, disiplinler arası ve çoğulcu bir anlayış getirmiştir” (s. 277).

Antmen'in de belirttiği, postmodern sanatın disiplinler arası kavramına olan yakınlığı, çizgi ve desen konusunda sanatsal üretimlerin performans, video, yerleştirme (enstalasyon), hazır nesne, neon art gibi farklı sanat uygulamaları ile buluşmasını sağlamıştır. Bugün güncel sanat platformlarında desen çalışmalarını kâğıt-kalem ilişkisinin dışında çok farklı alanlarda sergilendiğini görmekteyiz. Malzeme anlamında çeşitlilik dikkat çekmektedir. Desen temelli çalışmalar üreten sanatçılar, desen için malzeme ve mecra seçeneklerini genişletmiş; bant, kömür, ip, tel, ağaç dalları, kesikler ve ışıklarla üretimlerini gerçekleştirmeye başlamışlardır (Heinrich, 2015, s. 25). Aynı zamanda günümüz sanat üretimleri ile “... mekan sadece görselliğin sergilendiği alan olmaktan çıkıp görselliğin içinde üretildiği bir kavrama/olguya dönüşmüştür” (Kahraman, 2013, s. 158). Bu doğrultuda çizgi mekân içinde yer alarak, kâğıdın maddesel taşıyıcılığından uzaklaşmıştır (Heinrich, 2015, s. 26). Bu anlamda sergi mekânının içinde ve dışında yer alan çalışmalar ile desenin yeni sunum şekilleri de dikkat çekicidir.

Çağdaş sanat içinde de kendini gösteren çizim, bu doğrultuda gerçekleştirilen sergiler bünyesinde tek başına bir yapıt olarak yer edinmiştir. Kâğıt dışında kompozisyonlar, mekâna yayılan çizgiler, temelinde desen anlayışı bulunan iki ve üç boyutlu üretimler, tablet, telefon gibi teknolojik cihazlardaki uygulamalar ile yapılan çizimler, materyal çeşitliliği, deneysel ve kavramsal düşünce yapısı neticesinde geleneksel algıya ilaveten yeni biçimler edinen çizim uygulamaları, desene yeni anlamlar yüklerken, desen tanımının genişlemesine dair göstergeler sunmaktadır.

2.4. Desen Eğitimi Üzerine

2.4.1. Desen Eğitime Yönelik Genel Algı

Çizgisel ifade, plastik bir etkinlik olarak yaşamımızın her alanında (Türkmenoğlu, 2011, s. 42) etkisini göstermiş; çizgi, sanatın en tanınmış ögesi (Orvick, Stinson, Wigg, Bone & Cayton, 2015, s. 98) olarak tarih öncesi dönemlerden günümüze varlığını sürdürmüştür; süreç boyunca farklı yerlerde pek çok ifade alanının içinde bulmuştur kendini. Bu alanlardan en önemlilerinden birisi de görsel sanatlardır. “Çizgi, görsel sanatlarda öğretimin olmazsa olmaz temelidir” (Kırıçoğlu, 2009, s. 95). Ön plana çıktığı alanlardan biri ise desen eğitimidir. Desen eğitimi geçmişten günümüze sanatçı eğitiminin vazgeçilmez bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanın kendini ifade etme yöntemlerinden biri olan çizim ya da desen (Müftüoğlu, 2011, s. 8), güzel sanatlar eğitiminde temel atölye uygulamalarından biridir. Aynı zamanda temel sanat eğitiminin önemli bir bileşenidir (Bingöl, 2015, s. 41).

Desen, sanat eğitiminde her zaman önemli bir yere sahiptir. Eğitim sürecinde elde edilen desen birikimi, öğrenciyi sanatsal anlamda ilerlemek istediği yöne taşımada en etkili faktörlerdendir. Kuru (2012, s. 382) çalışmasında, desen eğitimi geleneğinin gözleme dayalı prensip üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Engin (2008, s. 816) çalışmasında desen dersini genel tanımıyla, “öğrencilerin insan figürünü gözlem ve algılama yeteneklerini çizimlerle yansıtmaları atölye dersidir” şeklinde tanımlamıştır. Dersin amacını ise, “öğrencinin dış dünyayı dikkatlice gözlemleyerek algılama ve yansıtmaya kapasitesini arttırmak, konuya en uygun tekniği ve onun gerektirdiği araç gereçleri kullanarak yaratıcı yorum ve yeteneğini geliştirmektir” şeklinde belirtmiştir (Engin, 2008, s. 816). Desende, düşünce aktarımı kullanılan araç gereçler ve teknik ile anlam bulmaktadır. Teknik, “bir ürünü oluşturmak için araç gereç kullanılarak yapılan uygulamadır” (Etike, 2001, s. 123). Kullanılan araç gereçlerin özellikleri, desen de tekniğin oluşmasını sağlamaktadır (Etike, 2001, s. 123). Çeşitlenen malzemeler ile farklı etki ve sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu bağlamda, “her tekniğin kendine özgü etkileri ve sonuçları vardır” (Pekmezci, 2003, s. 39). Bu anlamda desen de teknik olanakların verilerine açık bir sanat disiplini.

“Desen eğitimi yoluyla birey, gözlem yapmayı, araştırmayı, sorgulamayı, yaratıcı ve ırsak düşünmeyi öğrenir” (Bingöl, 2015, s. 29). Burada desen “katı kuralları olmayan özgür, özgün bir anlatım dilidir” (Artut, 2009, s. 169). Ayrıca desen eğitimi, “gözlem yetisi, analiz, seçme, kavrama, hafıza ve yargının geliştirilmesi sayesinde görsel zeka ve

kavramsal farkındalığın gelişmesine yardımcı olur” (Kuru, 2012, s. 382). Pekmezci (2003, s. 29), desende başarının temel prensiplerinin, uyulması gereken koşulların bulunduğunu belirtmiş; bu prensipleri, görmeyi öğrenmek, algılamayı öğrenmek, çizmeyi öğrenmek başlıklarında toplamıştır. Mehmet (2006, s. 11) çalışmasında, kişide sağlam bir desen algısı yerleştikten sonra plastik sanatların birçok alanında başarılı olunabileceğine değinmiştir. Her zaman dile getirilen desende el, göz, beyin koordinasyonunun uyumu ve desen bilgisinin kullanımı ile ortaya çıkan çalışmanın değerli olduğu düşünülmektedir.

2.4.2. Desen Dersinin Sanat Eğitiminde Yeri

Ülkemizde desen eğitiminin geçmişine kısaca baktığımız zaman, Mant (2007, s. 16) çalışmasında, desenin eğitimde 18. yüzyıldan itibaren Batı’ya açılma hareketleri ile yer almaya başladığını ifade eder. O dönemlerde Mühendishanelerde çizim ve resim derslerinin verilmeye başlanması, yurt dışı temasları ile oluşan iletişim, resme olan ilginin artmasına vesile olmuş, bu ilgi saray ve askeri çevre dışında da yavaş yavaş yayılmaya başlamıştır (Pekmezci, 2003, s. 12). Batı’ya resim eğitime giden ressam, Antmen (2015, s. 19) çalışmasında ifade ettiği şekliyle “... Batı’da sanatçıların 15. yüzyıldan 19. yüzyılın sonlarına kadar geçen 500 yıllık süreçte insan figürünü resmetmenin inceliklerini öğrendikleri temel eğitim malzemesi olan çıplak model...” ile karşılaşmış, anatomik, oran orantı vb. değerleri içeren akademik desen anlayışı ile tanışmışlardır. Oradaki deneyimler ile desen algısı ülkemiz sınırlarına taşınmıştır. Sonrasında Osman Hamdi Bey tarafından 1883 yılında kurulan “Sanayi Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi)” ile ciddi anlamda resim ve desen eğitimi sanat eğitimimiz içinde yer almaya başlamıştır (Pekmezci, 2003, s. 14).

Desen eğitiminin verildiği sanat kurumları arasında bir diğer önemli kurum olan sanat eğitimi ağırlıklı Resim Bölümü, 1926 yılında öğretmen yetiştirmek için açılan Gazi Eğitim Enstitüsü’ne, 1932 yılında açıldı (Pekmezci, 2003, s. 15). Yükseköğretim kurulu tarafından 1982 yılında çıkartılan yasa ile enstitüler eğitim fakültelerine dönüştürülünce bölümler de “Resim İş Eğitimi Bölümü” adını almıştır (Özsoy, 2007, s. 17).

Bu eğitim kurumları eğitim süreçlerinde temel bir disiplin olan desene yoğun bir şekilde eğildikleri bilinmektedir. Pekmezci (2003) çalışmasında ülkemizde yer alan sanat eğitimi kurumları olan “Güzel Sanatlar Fakülteleri, Eğitim Fakülteleri, Güzel Sanatlar Liseleri desen eğitime önem veren bir anlayış içindedirler” şeklinde belirtmiştir (s. 16). Konu

bağlamında, ele aldığımız sanat eğitimi veren yükseköğretim kurumlarında bir ders olarak yer alan desen dersinin içeriğini irdelemek anlamlı olacaktır.

2.4.2.1. Günümüz Sanat Eğitiminde Desen Dersi İçeriği

Güncel haliyle 2007 yılı YÖK (Yükseköğretim Kurulu) Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarından Resim İş Öğretmenliği lisans programına baktığımız zaman; desen dersi, alan dersi olarak, I. yarıyıl’ da “Desen I”, II. yarıyıl’ da “Desen II” adı ile sadece 1. sınıfta zorunlu ders şeklinde yer almaktadır.

Desen I’ e ait içerik bilgisi “canlı model ya da nesnelerin gözlemlerine dayalı kompozisyon, oran-orantı, ışık-gölge, hareket, bütünlük, denge gibi eleman ve ilkeleri temel alarak görsel algının geliştirilmesi çalışmaları, çeşitli malzeme ve tekniklerle çizgisel çalışmalar” olarak belirtilmiştir (YÖK, 2007).

Desen II’ ye ait içerik bilgisi “canlı model ya da nesnelerin gözlemlerine dayalı desen çalışmalarının yanı sıra imgeleme dayalı desen çalışmaları, üsluplaşma, yorum katma, deforme etme gibi bireysel yaklaşımların geliştirilmesine yönelik uygulamalar” şeklindedir (YÖK, 2007).

Desen dersi haftada 4 saat olarak resim iş öğretmeni lisans ders programlarında yer almaktadır. Sadece 1. sınıfta yer alması dışında, seçmeli ders olarak diğer yıllarda/dönemlerde yer almasına olanak veren bir takım üniversitelere rastlamaktayız. Örneğin; Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Resim İş Eğitimi lisans ders programında Desen, 1. sınıftan 4. sınıfa kadar her dönemde ulaşılabilen bir düzende karşımıza çıkmaktadır (Bakınız: http://bef.deu.edu.tr/rsm/?page_id=736). Fakat bu yapı eğitim fakültelerinde genele yayılan bir durum değildir.

Güzel sanatlar fakülteleri söz konusu olduğunda desen derslerinde üniversiteler arasında farklılık gösteren içerikler yer almaktadır. Burada güzel sanatlar fakültelerinin kendi içinde farklı bölümleri (resim, heykel, grafik, tekstil vb...) barındırıyor olması, desen dersinin alanlara yönelik bir içerikte sunulmasına da olanak vermiştir. Örneğin; Anadolu Üniversitesi güzel sanatlar fakültesi. Ders içerikleri kurumun olanakları, öğretim elemanının donanımı ve öğrenci ihtiyaçları ile şekillenen bir yapıdadır. Öncelikli amacının sanatçı yetiştirmek olduğu bilinen güzel sanatlar fakülteleri, eğitim fakülteleri resim iş eğitimi bölümünden daha geniş bir içerikle karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda desene

ait içeriklerin parçalanarak spesifik desen dersleri olarak programlarda yer aldığı bilinmektedir. Örneğin, Artistik Anatomi, Figür Çizimi ve Anatomi vb... Genellikle 3 yıla yayılan bir düzende karşımıza çıkmaktadır. Desen derslerine ait içerikler daha çok modelden çizim çalışmalarını ve kompozisyon araştırmalarını, koyu-açık denemeleri, nesne etütlerini, kısa süreli hareket, kütle, lekese görünüm çalışmalarını, perspektif çizim çalışmalarını, portre ve doğa çizimlerini, kâğıt üzerine renkli uygulamaları, çizgi-yüzey hacim ilişkilerini ve farklı tekniklerle çalışmaları içermektedir.

Engin (2008) çalışmasında, desen derslerinin çoğunlukla, “canlı model veya geometrik kütlelerden oluşan kompozisyonların değişik açılardan ve çeşitli araç-gereçlerle çizmekten ibaret...” (s. 816) olduğunu belirtmiştir. Engin’in de belirttiği üzere desen derslerinde, çoğunlukla yukarıda belirtilen içeriklere yoğunlaşmaktadır. Türkmenoğlu (2011) çalışmasında da belirttiği gibi “...desen temelde teknik bir yöntem olarak ele alınmakta...” (s. 41). Desen derslerinde 1950 sonrası gelişen çizim anlayışlarına yönelik bir içeriğe rastlanılmamaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması başlıklarına yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yönteminde olup, durum çalışması desenindedir. Durum çalışmalarında bir veya birkaç durum derinlemesine araştırılır. Yani, bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 77). Merriam (2013)'a göre Vaka (durum) çalışmaları, "...sınırlı bir sistemin derinlemesine betimlenmesi ve incelenmesidir" (s. 40). Durum çalışmaları, birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılabilmesi nedeniyle bu araştırmanın doğasına uygun düşmektedir (Yin, 2009). Bu sebeple araştırmanın modeli nitel araştırma desenlerinden durum çalışması olarak seçilmiştir. Çağdaş sanatta çizimin desen eğitiminde yeri doğrultusunda araştırılmak istenen amaçlar, literatür taraması ve alanda uzman kişiler ile yapılan görüşmelerle irdelenmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmamızın çalışma grubunu belirlemek için, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek'in de belirttiği gibi ölçüt örnekleme yöntemi, "...önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların

çalışılmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 112). Bu yüzden çalışma grubuna alınacak kişiler için yükseköğretim kurumlarında (güzel sanatlar fakülteleri ve güzel sanatlar eğitimi resim-iş öğretmenliği programında) çalışmak, desen üzerine akademik çalışmalar yapmak, desen dersleri vermek, desen üzerine yapıtlar üretmek gibi birtakım ölçütler belirlenmiştir. Çalışma grubunun belirlenmesindeki bu ölçütlerin, yapılan araştırmaya yardımcı olacağı düşünülmüştür. Alanda uzman 7 öğretim elemanı ve 1 sanatçı, çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışma grubunu oluşturan katılımcılar ile ilgili tablo aşağıdaki gibidir:

Tablo 1.

Çalışma Grubu Tablosu

Görüşmeci Kodu	Unvan	Çalışılan/Çalıştığı Üniversite
A1	Öğr. Gör. Dr.	Gazi Üniversitesi
A2	Doç. Dr.	Anadolu Üniversitesi
A3	Doç.	Anadolu Üniversitesi
A4	Prof. Dr.	Anadolu Üniversitesi
A5	Sanatçı/Öğr. Gör.	-
A6	Yrd. Doç.	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
A7	Yrd. Doç.	Gazi Üniversitesi
A8	Doç. Dr.	Aksaray Üniversitesi

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçları, araştırma probleminin açık bir şekilde ortaya konulabilmesine yardımcı olacağı düşünülen araçlardan oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak, görüşme yöntemi (mülakat) kullanılmıştır. Patton (2014)’ın belirttiği üzere “Mülakatlar, insanların bakış açılarını anlamayı amaçlar” (s. 341). Bu nedenle, çağdaş sanatta çizimin desen eğitiminde yerine yönelik bu araştırmada, çalışma grubunun görüşlerini almak ve bakış açılarını anlamak üzere gruba, yarı yapılandırılmış görüşme türünde görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formu literatürden faydalanılarak, alt amaçlara hizmet edecek şekilde hazırlanmıştır. Soruların, açık uçlu, odak, çok boyutlu, yönlendirici olmayan, kolay anlaşılır sorular olmasına dikkat edilmiştir. Aynı zamanda görüşme soruları sondalar ve alternatif sorular ile zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Bu durum elde edilen bulguların, oluşturulan kavramsal çerçeve ile uyumlu

olmasını sağlamış ve çalışmanın iç geçerliliğini arttıran bir özellik olmuştur (Miles ve Huberman'dan aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 257).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler, güzel sanatlar fakülteleri ve güzel sanatlar eğitimi bölümü resim iş eğitimi programında görev yapmakta olan alanda uzman 7 öğretim elemanı ve 1 sanatçı ile görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırmada veriler görüşme formu ile bizzat araştırmacı tarafından elde edilmiştir. Öncelikli olarak, probleme yönelik ilgili literatür incelenmiş ve taslak görüşme formu hazırlanmıştır. Alanda uzman 3 öğretim üyesinin konu hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Yapılan bu ön çalışma ile amaca uygun odak sorular belirlenmiştir. Bu düzenleme sonucunda görüşme formu 1 dil bilimci ve 1 ölçme değerlendirme uzmanına sunulmuş; görüşme formuna son hali verilmiştir. Görüşme formu, araştırmacı tarafından belirlenen çalışma grubuna uygulanmıştır. Görüşmeler için çalışma grubundan randevu alınmıştır. Yapılan görüşmeler, gerekli izinler alınarak ses kayıt cihazı ile kaydedilmiş, zaman zaman ise not alma yöntemi kullanılmıştır. Sonrasında kayıtlar bilgisayar üzerinde yazılı hale getirilmiştir. Görüşmeler alt amaçlarla doğru orantılı olarak tek oturumda yapılmıştır. Fakat oturum sürecinde katılımcının dinlenmesi için kısa molalar verilmiştir. Görüşmelerin yapıldığı yer ve görüşme süreleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 2.

Görüşmeler Tablosu

Görüşmeci Kodu	Yer	Tarih ve Saat	Toplam Görüşme Süresi
A1	Gazi Üniversitesi	19.01.2016	48 dk.
A2	Anadolu Üniversitesi	04.02.2016	01:23:43 saat
A3	Anadolu Üniversitesi	04.02.2016	38 dk.
A4	Anadolu Üniversitesi	05.02.2016	45 dk.
A5	Atölyesi	20.02.2016	01:52:05 saat
A6	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	22.02.2016	60 dk.
A7	Gazi Üniversitesi	15.02.2016	01:38:02 saat
A8	Aksaray Üniversitesi	03.03.2016	50 dk.

3.5. Verilerin Çözümlemesi ve Yorumlanması

Çağdaş sanatta çizimin desen eğitimindeki yeri konulu araştırmamızda veriler, çalışma grubundan görüşme yoluyla toplanmıştır. Görüşmeler sonrasında elde edilen tüm veriler araştırmacı tarafından bilgisayara aktarılmıştır. Araştırma verilerinin çözümlemesinde, nitel veri analizi yaklaşımlarından içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi kullanılmasıdaki amaç “...birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 227). Bu sebeple katılımcıların görüşleri, doğrudan alıntılarla belirtilmiş ve yorumlara gidilmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011)’in belirttiği üzere “veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir” (s. 224). Görüşme sorularıyla belirlenen temalar yardımı ile elde edilen verilerin organizasyonu sağlandıktan sonra araştırma sonuçları yazılmıştır. Meriam (2013, s. 210) iç geçerlik (inandırıcılık) konusunda, araştırmanın uzman incelemesi ya da uzman gözden geçirmesinin etkili stratejilerden biri olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı tarafından yazılan sonuçlar uzmanlar tarafından kontrol edilmiş, araştırmanın inandırıcılığı sağlanmıştır. Araştırma süreci hakkında verilen bilgilerle araştırmanın aktarılabilirliği artırılmaya çalışılmıştır. Yıldırım ve Şimşek’in belirttiği üzere, “nitel araştırma sonuçlarının aktarılabilirliği, dayandığı verilerin yeterli düzeyde betimlenmesine bağlıdır. Ayrıntılı betimleme hem verinin ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılmasıdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 270). Araştırmada görüşmeler ile elde edilen verilerin, bu doğrultuda sunulmasına dikkat edilmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular açıklanırken alt amaçlardaki sıra göz önünde bulundurulmuştur. Okuma kolaylığı sağlaması amacıyla bulgulardan hemen önce alt amaçlara yer verilmiştir. Çalışma grubuyla yapılan görüşmeler doğrudan aktarımlar şeklinde betimlenmiş ve gerekli yorumlara gidilmiştir. Doğrudan aktarımda ifadelerin orijinal formuna sadık kalınmış ve *eğik yazı* stilinde gösterilmiştir. İfadelerin kime ait oldukları kodlar (A1, A2, A5 vb.) şeklinde belirtilmiştir. Cümle akışında gerekli kısımlar alındığı için ... şeklinde noktalama işaretine yer verilmiştir.

4.1. Çalışma Grubunun, Sanat Eğitiminde Desenin Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

4.1.1. Sanat Eğitiminde Desenin Yeri

Bu alt başlıkta çalışma grubuna “Sanat eğitiminde desenin yerini nasıl değerlendirirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların tamamı sanat eğitiminde desenin yerinin tartışmasız önemli olduğu yönünde olumlu görüşler belirtmişlerdir. Katılımcılar, genel olarak desenin sanat eğitiminde önemli bir değer olduğu görüşü etrafında birleşmişlerdir. Bir katılımcı (A2) desenin sanat eğitiminde yerine yönelik olumlu görüşlerine ilaveten daha geniş bir bakış açısıyla ele almak gerektiğini ifade etmiştir. Desenin sanat eğitiminde yeri ile ilgili görüşlerini belirtirken bazı katılımcılar tarafından (A1, A2, A4, A7) desen kavramı üzerine bir takım tanımlamalar gerçekleştirilmiştir. Burada dikkat çeken nokta daha çok çizgi ve

çizim sözcüklerini vurgulamalarıdır. Görsel sanatlara bağlı bütün alanların (grafik, tekstil, seramik, resim, heykel, video ...) çizme eylemi ile ilişki içerisinde bulunduğunu belirten A1, A2, A3, A5, A6, A7, çizim yapmanın sanatçı, sanat eğitimcisi ve öğrenci üzerindeki kazanımlarının sadece doğru görüp doğru aktarabilme yeteneği üzerinde değil aynı zamanda biçimi analiz etme ve metafora götürme gibi sanatsal kaygılar, soyutlama, deforme etme gibi çeşitli yönelimler üzerinde de önemli etkisinin bulunduğu, katılımcıların görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Öncelikle sanat eğitiminde desenin yeri konusunda katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

A3, “sanat eğitiminde desenin yerinin tartışılmaz” olduğunu, A4 ise “desen eğitiminin en temel eğitim” olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Özellikle katılımcı A7 “Desen de demesen de desen.” diyerek, sanat eğitiminde desenin önemini ve gerekliliğini kendisine has ifadesiyle vurgulamıştır. Ek olarak “...temel öğreti olarak desen, akademilerde, güzel sanatlar eğitimi yapan okullarda temel öğreti olarak desen nasıl olmalıdır? Olmalı mıdır? Olmalı!” diyerek sanat eğitiminde desenin yerine yönelik görüşlerini dile getirmiştir. A8 ise konu hakkındaki görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir:

“Geçmişten günümüze desen dersinin sanat eğitiminde önemli bir denge olduğunu düşünüyorum. Sanat eğitiminin temel derslerinden birisidir. Ancak günümüzde bunun böyle olduğunu düşünmeyen eğitimcilere de rastlıyoruz. Hatta kaldırılması ve seçmeli ders olması yönünde görüşler olduğuna da rastladım. Kanımca zorunlu ders olarak okutulmalı ve üst sınıflarda dahi seçmeli ders olarak devam etmelidir.”

Farklı bir yaklaşım olarak A2 “Desen resmin namusudur.” söylemini hatırlatarak konu hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Sanat eğitiminde desen denildiği zaman genellikle bizim memleketimizde egemen ekol şöyle özetlenebilir, bir ana söylem gibi, Türkiye’nin her yerinde benim görebildiğim kadarıyla geçerli “desen resmin namusudur” diye bir laf var. Şimdi bu Fransız ekolünden geliyor... Biz bunun kaynağını unutmuş olsak ta Türkiye’de egemen sanat eğitimi kültürünün içinde ana bir söylem olarak bu yaşıyor... Yani bana bu soruyu sorduğun zaman aklıma gelen ilk şey bu ana söylem. Şimdi bu ana söylem 350 yıl öncenin ana söylemi. Yani çizgisel bir müfredat takip ediliyor, deniliyor ki öğrencilere deseni çözemezseniz iyi resim

yapamazsınız, iyi grafik tasarım yapamazsınız, hatta desen o kadar egemen ki birisi seramikçi olacaksa, tekstilci olacaksa bile desen dersinden geçmesi gerekiyor. Desen dersinde de genel olarak egemen anlayışta benzetme, modele sadakat. Tabi ki bunlar önemli şeyler...oran orantı, kompozisyon... en basit kompozisyon kaygısı sığıdı mı sığmadı mı dan tut, ne tarafa bakıyor, o tarafı biraz daha boş olsun, etkili leke aşağıda olsun vs. gibi veya vücuttaki gerilmeler, sanatın temel ilkeleri, kontrastlar ışığında kağıtta belirsin deniliyor. Hatta bunun reçetesini yazan kitaplar da var. İnsan vücudu 5,5 kafadır, yetişkininki 6,5 kafadır, el şöyle çizilir, ayak böyle çizilir. ... Ancak ben 25 senedir bu işlerle uğraşan biri olarak son 11 yıldır da Anadolu Üniversitesi'nde desen derslerine giren birisi olarak desenin bu kadar sınırlı bir şey olmadığını düşünüyorum. İster plastik sanatlar eğitimi olarak alalım ister güzel sanatlar eğitimi olarak alalım. Öğrenciler sonuçta öğretmen olsunlar veya sanatçı olsunlar daha geniş bir desen eğitimi anlayışına ihtiyaç var (A2).”

A2, sanat eğitiminde desenin yeri konusunda görüşlerini daha çok “Görsel Kültür” olarak ifade ettiği daha içerici bir bakışı açısı ile bakmak gerektiğini vurgulamıştır. Konuya ilişkin sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

“...Her zaman bizim güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde veya güzel sanatlar fakültelerinin resim bölümlerinde, diğer bölümlerinde verilen desen dersine ihtiyaç vardır. Hatta tam bizim yaptığımız gibi desen dersi de verilmelidir. Ama bu bir seçenek olmalıdır... Yani benim söylemeye çalıştığım şey desen resmin namusu mudur?, desen resmin namusudur diye bir görüş vardır ama mesela bana sorarsanız desen, resim, illüstrasyon, grafik tasarım diye ayrı ayrı kategoriler yoktur. Bunların hepsi görsel tasarımıdır. Resim ne kadar muteberse desende o kadar muteberdir... Yani benim buradaki bakışım biraz daha işte bu Amerikalıların, Avrupalıların son zamanlarda “Görsel Kültür” dediği ve daha içerici bir bakışa sahip olmaya çalışıyorum. Yani ben desen denildiği zaman, desen eğitimi denildiği zaman repertuarın geniş tutulması gerektiğinden yanayım (A2).”

A2'nin ifadelerinden anlaşılacağı üzere, desen kavramını klişelere, şablonlara sığdırmak noktasında bu durumu öğrenciler için bir olumsuzluk olarak görmektedir. İster sanatçı

olsunlar ister sanat eğitimcisi olsunlar daha geniş bir desen görüşüne sahip olmaları gerektiğini belirtmiştir ve geniş bir repertuarda öğrencilere kendilerini bulacakları bir ortamın sağlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Yapılan görüşmede katılımcılar, çizimin içinde olduğu alanlarda ve görsel sanatların kendi içinde ayrıldığı diğer dallarda (grafik, seramik, heykel gibi.) gerçekleştirilen üretimlerin temelinde desenin olduğuna vurgu yaparak, desenin temel bir disiplin olarak yerinin değerli olduğunu dile getirmişlerdir. Konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Bir soyut resmi aslında temelde desende gerçekleştirdiğimiz bütün unsurları yansıtıyoruz. Bu aslında temel tasarıma da biraz yansıyor. Hani temel tasarımda sanatsal düzenleme öğeleri var işte çizgi, çizgi zaten desenin temeli. Temel tasarıma da öyle yansıyor. İşte denge, denge desende de olmak zorunda. Zutluk, desende zutluk ögesini kullanırsan çok iyi kompozisyonlar çıkarırsın. Ve soyut resimde bütün bunları barındırıyor yani. O anlamda gerçekten sadece bunu bilenler, okuyabilenler onu anlayabiliyor. Bu sebeple desen hem soyut resmin, hem sanatın, hem resim öğretmeninin çok önemli, ayakta kalmasını sağlayan bir sütun yani. Bir yapı taşı. Çok önemli bir öge (A1).”

“Çağdaş sanat yani contemporary sanat ile ilgili olarak bir çok sanatçının çalışmasına bakımımızda her ne kadar soyutlamacı ya da farkı bir kavram üzerine disiplinler arası bir çalışma olarak görünüyor olsa da eğitim geçmişlerinde bu çözüm yoluyla bir eğitim, iyi bir desen, sanat eğitimi ve çoğunlukla da resim eğitimi aldıklarını görüyoruz. Bu yalnızca resim anlamında da değil heykel, seramik ve diğer bütün alanlarda desen eğitimi almış olması onu eline aldığı, kendi tekniği ile eline aldığı malzemeyi daha iyi kavraya bilmesini, dönüştüre bilmesini ve kullanabilmesini sağlıyor. Desen çizerken etüt etmesi, çözmeye çalışması ve onu kendisinin nesne ile olan iletişim ilişkisi ile birleştirerek ortaya koyduğu çalışma başlı başına bir sanat ürünü ve onun için çok büyük kazanımlar var (A3).”

Katılımcılardan A5 soru ile ilgili görüşlerini “Bütün görsel sanat eğitimleri, mimaride, mühendislikte hatta coğrafya da dâhil olmak üzere çizimle başlar.” şeklinde aktarmıştır. Bu görüşlerle desenin diğer alanlarda destekleyici yapısı ve kuşkusuz insan hayatındaki yeri ile ilgili değerini karşımıza getirmektedir.

Görsel sanatlar eğitimi sürecinde desenin yerine yönelik görüşlerini A6 aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Sanat eğitiminde geleneksel olarak yer alan çizim derslerinin iki dönemlik sadece birinci sınıfta yer alan geçici bir ders olarak bulunması yerine, dört yıla yayılmış, her ana sanat atölye dersinin yanında yer alması gereken sadece temeli oluşturan bir yapı olarak değil diğer tüm ana sanat atölyeleri ile eş zamanlı çalışılması gereken çok daha önemli bir ders olarak görmekteyim.”

Katılımcılar arasından, desen eğitimi ya da desen kelimesi üzerine farklı bakış açıları, ele alınması gereken bir diğer meseledir. Desen kelimesi üzerinde, katılımcılar görüşmeler boyunca tek bir tanım üzerinde durmamışlardır. Görüş belirten her katılımcı kendi tanımlamasını dile getirmiştir. Çizimin, sanat tarihi serüveni içinde de pek çok sanatçı tarafından türlü tanımlamalar ile nitelendirilişi bu durumu doğal kılmaktadır. Günümüz sanatında da bu durum devam etmektedir.

Güzel sanatlar fakültelerinde ve güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde bir ders olarak yer alan ve çizme eylemine yönelik eğitimin yapıldığı bir süreci temsil eden “Desen” dersleri, adlandırılması yönüyle tartışmalı bir yapıya sahiptir. Bu durumun sonucu olarak kelime açılımıyla farklı anlamlar gündeme gelebilmektedir. Konuyla ilgili olarak tanımlamalardan örnekler vermek gerekirse; katılımcı A5, deseni, “görme eyleminin kontrolü, görme eyleminin disiplini, görme eyleminin disipline edilişi” olarak tanımlarken, desen çizmenin, desen meselesinin bu olduğunu vurgulamıştır. A7, “desen çizgi sanattır.” ifadelerine “fırçayla çiz, kalemle çiz neyle çizersen... Renk kaygısı güdülmeden renk kaygısı taşımayan her türlü malzemeyle yapılan şey desendir. Desen kendi içinde ayrılır, çizim denir, skeç deriz, eskiz deriz, desenin karikatüre doğru, grafik sanatlara doğru, animasyona giden...artık çizgi kavramı, temeli bunun hepsi desen de birleşiyor.” şeklinde görüşlerini de eklemiştir. A1 ise, “çizginin gücü” şeklinde kısa bir şekilde ifade etmiştir. Konu ile ilgili farklı bir yaklaşım olarak katılımcı A6 konuşmasının başında görüşlerini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Öncelikle “Desen” kelimesini sanat eğitimi de dahil olmak üzere çağdaş sanatta değişmesi gereken sınırlayıcı bir kelime olarak görmekteyim. Günümüz Postmodern sanat yaklaşımında bu kelimenin de eleştiriye açık olarak yeniden değerlendirilmesi gerekliliği üzerinden oluşturduğum sanatta yeterlik tezimde de bahsettiğim gibi, materyali farklılık gösterse bile çizgi ile oluşturulmuş

Çalışmaların tümü için “izim” kelimesinin kullanılmasının daha kapsayıcı bir tanımlama olanağı sağladığını düşünüyorum.”

Artut’a (2009) göre de, “Sanat etkinliklerinde çizgi ile yapılan tüm çalışmalar desen olarak tanımlanır” (s. 169). A6’nın ve Artut’un ifadelerinde belirttiği “desen” ve “izim” kavramları üzerinde farklı algılar, düşünülmesi gereken bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüz bağlamında ele aldığımız zaman, desen kelimesinin kapsam alanının, çizim kelimesine göre daha dar olduğu ve bu bağlamda çizim kelimesinin kullanılmasının daha doğru bir yaklaşım olarak literatürde yer alması gerekliliği gündeme gelmektedir. Günlük hayatta sanatla ilgilenen/ilgilenmeyen bir insana desen kelimesini yönelttiğimizde anlam karmaşası ile karşılaşabilme sorunu da önem arz etmektedir. Bununla ilgili olarak katılımcı A1 karşılaştığı bir olayı “...gerçekten birçok kavramı bilmiyorlar. Desen iziyoruz dediğimde bana, dekoratif, kumaş üzerine tekstil türü işler getiriyorlar...” sözleriyle aktarmıştır. Bu bağlamda çizme eylemini içeren bir kapsama sahip olan “desen eğitimi” de bir ders olarak sanat eğitimi müfredatlarında yer alması sebebiyle güncel anlayış doğrultusunda hem kelime olarak hem de içerik olarak yeniden üzerinde durulması gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Postmodern anlayışın çizme eylemine yüklediği anlamın genişlemesiyle daha kapsayıcı bir kelime ihtiyacının çözümlenmesinde, Akçakoca’nın çalışmasında (2015, s. 124) nerdiği “...desen, eskiz, etüd, taslak gibi çoklu anlamlara sahip kelimelerin sanat alanında tek bir kelime ile ifade bulmasıyla kapsamının genişleyeceği, çizim kelimesinin kullanımı ile gerçekleştirilen çalışmaların yanlış değerlendirilmesinin ve yanlış adlandırılmasının engellenmiş olacağı” görüşünün etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer alanları ya da sanatın kendi içindeki dalların destekleyicisi yapısından kurtulup, eskiz, desen ya da disiplinler arası yaklaşımla üretilen bir yapıt olarak galeri duvarlarında ya da müzelerde yer almasıyla bir değer olan çizim, günümüzde adlandırılması yönünden bütüncül bir içerik kazanmasıyla eğitim programlarında da bakış açılarının genişlemesine destek olması açısından önemlidir.

4.1.2. Günümüz Yükseköğretiminde Desen Eğitimi

Bu başlıkta çalışma grubuna, “Desen eğitimi denildiği zaman, nasıl bir eğitim ğretim modeli aklınıza gelmektedir?” sorusu yöneltilmiştir. Çalışma grubunun desen eğitiminde nasıl bir eğitim ğretim modeli tasarladıkları ve uyguladıkları üzerine görüşlerine yer verilmiştir. Öncelikli olarak çalışma grubunun, güzel sanatlar fakülteleri veya güzel

sanatlar eğitimi bölümü resim-iş öğretmenliği ana bilim dallarında eğitim öğretim faaliyetlerini yönetmesi göz önünde bulundurularak gerekli açıklamalara gidilmiştir. Yapılan görüşmelerde desen eğitiminin ders saati ve içeriklerindeki farklılıkların, katılımcılara göre değişiklik göstermesi bu durumun sonucudur. Fakat uygulama ve teoride öğretim elemanlarının temel olarak beslendikleri noktalar benzer çalışmaları içermesi sebebiyle, nasıl bir eğitim öğretim anlayışına sahip oldukları konusunda benzerlikler gündeme gelmektedir. Yapılan görüşmelerde katılımcıların genel olarak, deseni oluşturan biçimsel öğeler dahilinde bireysel eğitim anlayışını ortaya koymakta oldukları anlaşılmaktadır. Benzerliklere ilaveten farklılıklar içeren eğitim süreci de söz konusudur. Farklı içeriklerde devreye giren temel noktalardan bazıları öğrenci ihtiyaçları, öğrencilerin bireysel farklılıklardan doğan gereksinimleri ve öğretim elemanının donanımıdır. Öğretim elemanı-öğrenci arasındaki diyalog ve eğitim kurumunun amaçları doğrultusunda biçimlenen ders süreci ihtiyaçların belirlenmesinde etkili faktörlerdendir. Aynı zamanda ilerleyen, gelişen bir süreci içinde barındıran “sanat”, geçirdiği evreler, değişim ve dönüşümler doğrultusunda, yeni bakış açılarının doğması ile gündeme gelmektedir. Bu durumun eğitim sürecine yansımaları ise tüm katılımcıların eğitim-öğretim faaliyetleri üzerinde ayrı ayrı yer bulmaktadır.

Öncelikli olarak bu temada yöneltilen soru ile elde edilen veriler bağlamında, katılımcılardan bazılarının (A1, A2, A4, A6, A8) desen eğitiminin uygulama yöntemlerinden söz ederken “geleneksel yaklaşım/geleneksel olarak sürdürülen/geleneksel öğretim modelleri/geleneksel desen ritüelleri” gibi ifadelerde bulunması dikkat çekmektedir. Bu geleneksel yapının kapsamını modelden ve objelerden desen çalışmaları (canlı model, natürmort, antik heykeller...) yoluyla kalem-kâğıt ilişkisi bağlamında doğrudan gözleme dayalı çalışmalar olarak değerlendirmişlerdir. Bu sebeple, desen eğitimi algısına yönelik bu tarz tanımlamalar, günümüz sanatında ifade biçimlerinin genişlemesi doğrultusunda “geleneksel” olanla “şimdi”nin ayrımını gündeme getirmektedir. Geleneksel olan eğitim yöntemlerine ilaveten farklı yöntemleri eğitim sürecine yansıtmaların değerli olacağını ifade etmişlerdir. Bu bakış açısı ile konuyu ele aldığımızda A3, A7’nin bu tarz ifadelerde bulunmamış olması, eğitim süreçlerinde yer verdikleri uygulamaların “geleneksel” anlayış doğrultusunda devam ettiğini söylememize olanak sunmaktadır. A5 ise, desende üslup ve dil meseleleri üzerinden bir eğitim yaklaşımını vurgulamıştır.

Katılımcılardan bazıları (A1, A7, A3) desen eğitiminde uygulanacak yöntemlerde çizer malzeme olarak kalemin değerine değinmişlerdir. Ders sürecinde malzeme seçiminin çeşitlenmesi konusunda fikirlerini belirten A1, A2, A4, A6, A8 gibi katılımcılar, ders içeriğinin ve malzeme kullanımının genişlemesiyle öğrenci üzerinde daha özgür ve özgün bir üretim sürecine işaret etmektedirler.

Bu tema altında eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan A2, A6, A8, desen eğitimi için ayrılan sürenin yetersizliğine dikkat çekmişlerdir. A5, A6, A7, A8 desen derslerinin yükseköğretim süreci boyunca (4 yıl) yayılan bir düzende olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşlerle birlikte, desen dersi için ayrılan süre ile ilgili olarak Korkmaz'ın (2011) da belirttiği “resim iş öğretmenliği programında desen dersinin sadece 1. Sınıfta 4 saat veriliyor olmasının öğrencinin gelişimini ve üretkenliğini olumsuz etkilemesi...” (s. 60) sorunu tekrar gündeme gelmektedir.

Yetenek sınavı hazırlık kursları ve güzel sanatlar liseleri resim bölümü ders programlarının, güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği programı ile benzerliğine yönelik olumsuz görüşlerde belirtilmiştir (A1, A2). Desen eğitimi sürecinde nasıl bir eğitim öğretim modelinin akla geldiğini içeren bu temayı, kendi eğitim anlayışlarından örneklerle irdelemişlerdir. İlgili görüşler aşağıdaki gibidir:

Katılımcı A1, kendi fakültesine öğrenci alımındaki kriterleri göz önünde bulundurarak desen eğitimine geleneksel anlayışla başladığını ifade etmiştir. A1 in bu anlayışla hareket etmesinin nedenini öğrencinin ölçü alma, kompozisyon kurma, oran ve orantıyı öğrenme gibi sanatsal düzenleme öge ve ilkeler ile karşısında gördüğü şeyleri birebir çizmeye dayalı becerileri kazanmasına yönelik bir amacı içermesidir. Konu ile ilgili olarak görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir: *“Şimdi şöyle bir yaklaşım izliyorum ben. Desen eğitimi geleneksel olarak öğrencilere mesela karşısındaki bir objeye bakarak aynısını bire bir çizmek. Bu şekilde, bunu iki düzlemli bir boyuta üç boyutlu gibi yansıtabilmektir çizgiyle. Bu başarabilmesi gerekiyor öğrencinin. Zaten bunu yapamayan öğrenci bir sonraki aşamaya geçemez.”* A1 görüşlerine *“...geleneksel anlayıştan gitmek zorundayız”* şeklinde devam etmiş; bu görüşünü öğrencilerini yeni bir boyuta geçirmede sanatsal düzenleme öge ve ilkelerinin öğreniminin bu anlamdaki geleneksel bir eğitim anlayışıyla sağlanabileceğini vurgulamıştır. Bu yaklaşım desen eğitiminin temel öğretileri olarak sanat eğitimi veren her kurumun desen dersi müfredatında ilk olarak yer almaktadır. İlk eğitim sürecinde *“...Malzeme ilk başta çok önemli değil ama kurşunkalem kullanmak zorundayız.*

Kurşunkalemle biz hem hatalarımızı görüp silebiliyoruz hem de kolay kullanım olanağına sahip bir araç.” şeklindeki ifadeleriyle bir araç gereç olarak kalemin önemini vurgulamıştır. A1 dersin ilerleyen süreçlerinde “...tamam bunlarla gerçekten başka bir boyuta geçilebilir denildiğinde o zaman ben farklı desen uygulamalarına gitme yöntemini seçiyorum. Nasıl bir yöntem? Şimdi arkadaşlar gerçekten 1960’lardan günümüze, sanat artık uçsuz bucaksız bir alanda geziniyor. Neye sanat diyebileceğimiz, neye bu sanat değil diyemeyeceğimiz bir kaos içerisindeyiz aslında. Ama şöylede bir gerçek var, gerçekten zihinsel boyut çok ön plana çıktı” şeklindeki görüşleriyle postmodern sanatın sorgulanmasına vurgu yapmıştır. postmodern sanatın, desen dersi içinde uygulama alanı bulmasıyla öğrenci üzerinde elde edilebilecek kazanımları ise şu şekilde belirtmiştir:

“...en azından disiplinler arası bir sanatçı olmayacak belki ilerde, belki bunu hiç uygulamayacak ama en azından böyle bir olayla karşılaştığında konuşabileceği bir fikri olacak. Arkadaşına anlatabilecek, gelecekte öğrencilerine anlatabilecek (A1).”

A2 konuya ilişkin görüşlerinde, bugün desen eğitiminin işleyişinde birtakım kalıplaşmış eğitim öğretim faaliyetlerinin yer aldığını belirtmiştir. Bunun temelinde yetenek sınavı hazırlık kursları ve yükseköğretime geçmeden önce alınan eğitimlerde öğrencilerin kafasına sabitlenmiş “iyi bir desen nasıl olur” anlayışı bulunduğunu ifade etmiştir. A2 bu eğitim mekânlarında “...komutlarla, böyle yap, şöyle yap, kalemi böyle tut, gibi direktifler veriyorlar” şeklinde görüşünü ifade ederek, yükseköğretime başlayan öğrencilerde bu tarz bir eğitimin izlerini gördüğünü belirtmiştir. Ek olarak, güzel sanatlar liseleri ile güzel sanatlar eğitimi bölümlerinin müfredatının neredeyse aynı olması gibi bir problemin varlığını da dile getirmiştir. A2’nin bu durumu bir problem olarak görmesi, öğrencilerin yeni eğitim ortamlarındaki görüşlere/öğretilere açık olamamasına işaret etmektedir. Bu durumun sebeplerini A2 şu şekilde bir gözlemi ile betimlemiştir:

“...kâğıdı ortasından çiz, modeli ortaya koy, gözleri boyama, ayakkabıları boyama, şunu şöyle yapma gibi... komutlarla desen eğitimi verildiği için ben çok açık konuşayım, bizim öğrencilerimizin bir çoğu geldikleri anda desenden bıkmış oluyolar. Benim burada öğretim üyesi olarak temel vazifem, hani bilgisayarda “undo” yapıyoruz yani “geri al”, insan hayatında mümkün değil tabi bunu yapmak.”

A2 görüşlerine, birtakım yetenek sınavlarına hazırlık kurslarının öğrencilere olumsuz

yönde desen eğitimi sunduğunu belirtmiştir. Bu eğitim mekânlarının, fiziksel ve eğitsel koşullarının yetersizliğini vurgulayan A2, bu mekânların kendilerince oluşturdukları çeşitli kriterler doğrultusunda öğrencileri yönlendirmeye çalıştıklarını ifade etmiştir. A2'nin konu üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“En büyük hasar kayıplarından bir tanesi de bu yetenek sınavı. Yetenek sınavına hazırlanmak için öğrenciler ne yapacaklarını şaşıyor. Çoğunlukla da ehil olmayan, kimsenin denetlemediği, hatta bir vergi levhasının olmadığı, bir takım eğitim kurumu demeyeceğim artık, işte bir takım ekmek teknelerinde bu çocuklar maalesef genellikle olumsuz eğitim alıyorlar. Çünkü görsel tasarım hiçbir zaman bir kriteri karşılamak için yapılmaz...Yani dıştan gelen bir takım kriterleri karşılamak için mesela Anadolu üniversitesi yetenek sınavı yapıyormuş. 35'e 50 kâğıda –bu “35x50” bile görsel tasarımcı için bir sınırlamadır- bu bile işten soğutur ciddi ciddi resmi sevenleri. O yüzden en önemli şeylerden bir tanesi, beni kendi öğretmenliğimde yapıyorum demiyorum. Yapmaya çalıştığım en önemli şeylerden bir tanesi; öğrencinin atölyeye getirdiği eski alışkanlıkları sorgulamasını sağlamaktır.”

A3, “Öncelikle tabii ki desen eğitimi dediğimizde ilk kullandığımız malzeme kalem... Öğrencinin bu malzemeyi kendi kullanacağı hale dönüştürmüş olması, sonrasında yüzey olarak kullanacağı kâğıdı kendisinin hazırlamış olması ve çalışacağı nesneye incelemeci bir anlayışla etüt mantığında, ışık, gölge, leke, büyük-küçük oranları, çizgi değerleri ve kompozisyondaki hacim duygusunu vermek ve kâğıttaki duruşunda kompozisyon olarak biçim elemanları bakımından büyüklüğü, küçüklüğü, boş dolu alanlar, yoğunluk olan alanlar ve onu dengeleyen boşluklar, açık koyu dengeler gözetilerek gidilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bunların hepsi nesne varsa eğer önümüzde, nesneye 10 kere, kâğıda 1 kere bakmak şeklinde el, göz, beyin hâkimiyetinin geliştirilmesi üzerinde etkilidir...” şeklinde düşüncelerini belirterek en yalın anlamıyla kalem ve kâğıt ilişkisi yardımıyla çizen kişinin önüne gelen nesneyi çözümlemeci bir yaklaşımla incelemesi üzerine bir eğitim anlayışını vurguladığını görmekteyiz. A3 desen çalışmalarının önemini desenin incelemeci/etüt mantığında yattığını söylemektedir. “...desen çalışırken; yine, kompozisyon kaygıları elbette olacak, çizgi, leke ve noktalar bizim için bu çalışmalarda çok kıymetli” şeklindeki ifadeleriyle A3, sanatsal düzenleme öge ve ilkeleri gözetilerek el, göz, beyin hâkimiyetiyle yapılan çalışmaların desen eğitimi için kıymetli olduğunu vurgulamıştır. A3, A1'in

görüşleriyle benzer bir şekilde desen eğitiminin oran-orantı, çizgisel değerler, ışık-gölge, boşluk-doluluk gibi kompozisyon oluşturmada biçimsel öğelerin değerine dikkat çekmiştir. Bu gibi değerleri göz önünde bulundurarak oluşturulan desenlerin sağlamlığı desen üretimlerinde iyi sonuçlara ve oradan da sonraki yapacağı çalışmalara yansması bakımından birbirini izleyen bir sürece dâhil etmektedir. Konu ile ilgili olarak A3 görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“...güçlü desenleri olanların güçlü sanatsal ürünleri ve söylemleri de oluyor. Bir tutarlılık, birbirini izleyen bir silsile bu. Desen sağlam olmayınca diğer üretimlerde de hep eksiklikler gözlemliyoruz. O nedenle deseni sağlam, güçlü olan yani çözümleyici desenle ilgili karakalemle başladığı o çalışmadaki o çözümleyici yaklaşımında en iyi sonuç olarak ortaya koyduğu çalışma, sonra yapacağı çalışmaya da yansıyor.”

A4, desen eğitiminin temel bir eğitim olduğunu ifade ederek, desen eğitimi ile ilgili olarak *“...her türlü araçla uygulayabileceğimiz bir desen eğitimi anlayışı benimsedim. O yüzden öğrencilerimle öncelikle yapmak istediğim şeye zihni odaklamak için bir takım el, göz ve beden koordinasyonunu sağlayıcı pratikler yaptırarak -bu pratiklerin hepsi aslında çizgi pratikleri- ve daha sonrasında tüm çizer ya da boyar malzemelerle ve bu malzemelerin teknik bilgilerinin verilmesiyle bir şekilde geleneksel bir takım resim, desen ritüelleri de öğretilerek ama aynı zamanda da kendi özgün çizim ve yaşam tarzlarını da aktarabileceği pratiklere de izin vererek öğrencilerin özgün sanat dilini oluşturabilecek desen anlayışı üzerinden bir eğitim öğretim modelim var.”* şeklinde açıklamada bulunmuştur. A4’ün görüşlerinden de anlaşılacağı üzere katılımcının yürüttüğü desen derslerinde, öğrencilerin kazanmaları gereken temel becerilere yönelik kazanımların yanı sıra öğrencilerin özgün sanat anlayışlarını ortaya çıkarabilecek becerileri de kazandırmaya çalışan bir öğretim yöntemi tercih edilmektedir.

A5 Yükseköğretim kurumlarındaki desen eğitimi üzerine görüşlerini aşağıdaki gibi belirtmiştir:

“Aralarda gittiğim dersler var üniversitelere. Ne oluyor üniversitelerde diyerek. Gördüğüm şeyler sadece yeni açılan bir lokantanın menüsüne Fransız mutfağından yemek koymak gibi bir şey. İçeride kasaba aşçısı. Biz içeride öyle sanattan bahsediyoruz. Temelden doğruya gitmek uzun bir süreç ister. Onun için okullarda kısa vadeli yöntemler seçiyorlar. Desene nereye kadar önem

veriliyor? Okullara giriş kursuna kadar önem veriliyor. Şimdi sizin eğitiminizde senin önereceğinin her hangi bir kıymeti olmayacak. Niye? Dört sene hazırlıksız gelen bir adama, doğru dürüst bir ders programı... desen dersi için ayrılan zaman ve sistem, onun artılarını başka bir şeye bağlama gibi bir düşünce ile kurulmuş programlar yok. Ayrıca bunu vurgulayacak öğretim kadrosunun yetersizliği de söz konusu...”

A5 ifadeleriyle, desen eğitimine bakış açılarının ve verilen değerin yetersizliğine dikkat çekmiştir. Desen dersleri için ayrılan zaman ve içeriğe yönelik eksikliklerin bulunduğu görüşlerinden anlaşılmaktadır. Ek olarak desende spesifik dil meselelerine yönelik bir ders içeriği olması gerektiği üzerine de görüşlerini belirten A5, bunun yolunu da “tümüyle nesnel bir analizden çıkarıp son derece soyut ve geometrik bir anlayışla gitmek” şeklinde dile getirmiştir.

Ayrıca A5, desen eğitimi sürecinde öğretim elemanı üzerine düşen görevleri kendi uyguladığı yöntemi önererek aktarmıştır: *“Birincisi tümüyle serbest çizim ve geometriyi bilmesi lazım. En azından anlaması lazım geometriyi. Ama esas ne onun üzerine, ne öbürünün üzerine kuracak. Esas bunun üzerine çıkabilecek bir serbest görüşü ve hâkimiyeti öğrenciye ve genç sanatçıya sağlamak lazım... Desen eğitimi sürecinde hem bu adam olacaksın hem öbür adam olacaksın. Bu çok zor, bu eğitende bir ahlak gerektirir. Çok iyi biliyor olması ve çok çiziyor olması gerekir. Öğrencisinin önünü açması gerekir. Anlatabiliyor muyum? Biz çizimden çok yönlü bir bilgi ve bu bilgiye dayalı özgürlük bekliyoruz. Yeniden yaratma. Yani çizgiyi kırma, çizgiyi havaya atma, çizgiyi toz duman etme ama o toz dumana havada sahip olacak bir güce sahip olma...”*

Farklı bir yaklaşım olarak A6 günümüz desen eğitiminde uygulanan yöntemlerin geleneksel kaldığı, formu doğru çizebilme üzerinden sınırlı bir ders olarak görmektedir. Katılımcıya göre desen eğitimi, geçmişte olduğu gibi bugün de akademilerde sanatsal anlamda temel becerileri kazandırmak üzerine kurulu bir eğitim öğretim yöntemi ile uygulanmaktadır. Eğitsel anlamdaki bu programın bireylerin duygu ve düşüncelerini özgür bir yöntem ve özgür araçlarla doğru bir şekilde ifade edebilmesi üzerinde yetersiz kaldığını düşünmektedir. Bu sebepten dolayı, bugün desen derslerinin öğrencilerin yaratıcılıklarını ön plana çıkararak kendi anlatım dilini bulmaları yönünde onlara yardımcı olacak yöntemlerle uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır. Katılımcının (A6) bu konu üzerindeki görüşü şu şekildedir:

“Geçmişte ve şu anda akademilerde uygulanan çizim derslerinin geleneksel yaklaşımdan devam ettiğini ve doğru çizme üzerine çalışıldığını bunun içinde oran orantı, ışık-gölge gibi formu doğru çizebilmek üzere yöntemlerin öğretildiği sınırlı bir ders olarak karşılaşmaktayım. Kişisel olarak çizim dersinin doğru oranların bulunmaya çalışıldığı bir dersten öte her bireyin kendini ifade edebildiği doğru bağlamı çizimlerine nasıl yansıtabileceğini bulmaya çalıştığı bir ders olması gerektiğini düşünüyorum.”

A6, “Öncelikle çizim dersi, öğrencilerin gelecekteki çalışmaları için bir alt yapı değil, başlı başına sanatsal çalışmalarını oluşturabilecekleri bir derstir. Bu sebeple dört yıl devam etmesi gerekmektedir” şeklinde görüş belirtmiştir. A6’nın bu görüşünden anlaşıldığı üzere bugün içerisinde bulunduğumuz sanat ortamının deseni ve çizgiyi başlı başına bir yapıt olarak görmesi ve desen çalışmalarının sadece ön araştırmalar ya da sanatın temel öge ve ilkelerini kavrama üzerinde değil desenin bireysel bir anlatım aracı olduğuna dikkatleri çekmektedir. Bu görüşüne ek olarak A6 desen çalışması bağlamında, öğrencilerin kâğıt-kalem ilişkisinin dışında farklı malzeme ve yöntemlerle desen çalışmalarının üretilebileceğini vurgulamaktadır. Bu konu üzerine A6, kendi ders işleyiş yöntemini örnek vererek görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

“Çizim derslerinin yürütücüsü olarak, derslerde çizimin tarihsel olarak ilerleyişini görsellerle anlatarak, günümüzdeki kullanımını ve varlığını teorik olarak anlatmaktayım. Ayrıca kâğıt-kalem birlikteliğinde oluşturulan çalışmalarda farklı materyal kullanımlarını deneyimlemenin yanı sıra farklı zemin kullanımları ve çizgiyi oluşturabileceğimiz (ip, çizgisel kesilmiş kolaj malzemeleri, delmek için iğne ya da çivi vb.) farklı materyallerle kolektif ve bireysel çalışmalar gerçekleştirmekteyiz. Bu çalışmalar öğrencilerde çizimin sadece kâğıt üzerinde değil tüm mekana yayılabilen bir ifade aracı olarak kullanılabildiği fikrini oluşturabilmek ve zihinlerindeki sınırları kaldırabilmek için gerçekleştirilmektedir.”

Konu ile ilgili olarak katılımcının (A6) desen eğitiminde, düşünsel ve malzeme boyutuyla deneysel yöntemler uyguladığı anlaşılmaktadır. Bu durum günümüz sanat anlayışının düşünsel yapısının çizim uygulamalarına yansımaya işaret etmektedir.

Katılımcı A7, güzel sanatlar eğitimi bölümlerini göz önünde bulundurarak bu bölümlerdeki desen eğitimini ele almıştır. Katılımcı, desen eğitiminde genel olarak canlı modelin

önemini vurgulamıştır. “Önemli olan bu derslerin nasıl yapılacağı ve işleyişi” diyerek, bu derste canlı ve nü model, roma ve yunan heykelleri kopyalarının kullanımının elzem olduğunu belirtmiştir. Konu üzerine görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bir kere canlı model olmazsa olmazımız. Canlı model, figür, insan, nü model gerekli. Canlı ve nü model en azından ve her atölyede roma ve yunan heykellerinin kopyaları bulunmalı... Alt yapı ve fiziki koşullar çok önemli (A7).”

A8 görüşlerinde, “günümüzde desen eğitiminin geleneksel olarak sürdürülen bir yapıda...” olduğunu ifade etmiştir. “Geleneksel yapının içeriğini natürmortlar, canlı model (çıplak ya da değil) gibi karakalem çalışmaları ve lavi tekniği ile desen çalışmalarını” kapsadığını belirtmiştir. Bu görüşlerine ilaveten desen eğitiminde farklı içeriklere de açık olduğunu dile getirmiş ve uygulamaların gerçekleştirilmesine yönelik olarak ders için ayrılan süreye dikkat çekmiştir.

“...Fakat bunların dışında farklı teknikler ve ifade biçimlerinde desen çalışmalarına da yer verilmelidir. Yıllardır aynı tür eğitim modelinin izlenmesi desen eğitimi kısırlaştırmış gibi görünmektedir. Günümüz teknoloji çağında bilgiye ve görüntüye bu kadar hızlı ulaşabilmenin avantajları da kullanılmalıdır. Teknolojinin kendisi de desen dersi için alternatif bir arayış olmalıdır. Tabi bu kadar zengin bir içerik için de daha fazla süreye ihtiyaç vardır. Dersin iki dönem verilmesi yeterli bir süre olamayacaktır (A8).”

4.2. Çalışma Grubunun, Çağdaş Sanat Ortamında Desen Uygulamalarının Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

4.2.1. Çağdaş Sanatta Desenin Yeri

Bu alt başlıkta çalışma grubuna “Desenin, günümüz sanat anlayışındaki yerine yönelik düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Alt başlıkla ilgili olarak katılımcılardan A1 ve A7, geçmişten günümüze sanatın geçirdiği evreler odağında, günümüz sanatının çok şekillendiğini ifade etmişlerdir. A4 ve A6 desenin artık kendi başına bir ifade aracı olduğuna dikkat çekmişlerdir. Katılımcı A3 ve A8 desenin, bugünün sanatında da önemli olduğunu; A5 ise süreç ilerlese de desenin daima “esas”ı oynadığını belirtmiştir. 1960 öncesinde ya da sonrasında üretilen eserlerin temelinde de “desen” in olduğuna dikkat

çeken A1 ve A3, desen üzerine düşünerek ve bu alanda çalışarak elde edilen sonuçların enstalasyon, resim gibi görsel sanatların diğer dallarına yansımada, desenin önemini vurgulamışlardır. Aynı zamanda A3, desen çalışmaları ile çağdaş anlayışın birleşmesinin, disiplinler arası çalışmalara bir yol olabileceğini belirtmiştir.

Öncelikli olarak A7, konuyu genel bir bakış açısıyla ele alıp, “Günümüz sanatı çok şekillendi çok çeşitlendi artık sınırlar çok değişti. Eskiden diyelim 50 lere kadar dünyada sayılı 20 tane sanat akımı varsa kübizm, fütüristler, soyutlar, dadaistler,... onların bitme dönemleri falan, günümüzde artık öyle bir şey yok. Şimdi olay günümüz sanatçısının sanatının kaygılarına bağlı. .... Şöyle bir şey var sanatta, bir şeye karar vermek için o sürecin bitmesi lazım. Sanat ve sanat tarihi öyle yazılır zaten. Kübizm ortadayken kübizmle ilgili herkesin tereddütleri vardı. Ne zaman kübizm bitti yaşandı ondan sonra onun hakkında kitaplar yapılmaya başlandı. Şu anda bu akımlar, bu akımı yapan sanatçılar da o kadar yeni ki. ...Onun için üfleyip, temizleyip zamanla ne kaldı. Bir sanat akımının, sanatçının yaşarken değerlendirilmesi çok zor.” şeklindeki ifadeleriyle, çağdaş sanat içinde yukarıda verdiği örnekteki gibi kişilerin günümüz sanatını şekillendirmesinde oynadığı rolün veya bu zaman dilimi içinde üretilen eserlerin desen ile ilişkilendirilerek düşünülmesinin erken olabileceği fikrinde olduğu anlaşılmaktadır.

Yapılan görüşmede, 1960’lardan günümüze sanatın artık uçsuz bucaksız bir alanda gezindiğini belirten A1’in konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“...Desen olarak çizgilerle çalışan birçok sanatçı mevcut günümüzde -Deseni sadece çizgisel olarak da düşünmemek lazım-. Günümüz sanatına örnek, Heather Hansen, çalışmalarını çizgilerle gerçekleştirmektedir. Bunu desen çalışması olarak yansıtmıyor, ben performans sanatı yapıyorum diyerek bu çalışmaları gerçekleştiriyor. Ama temelinde desen mantığı var. Sol Lewitt, kavramsal sanatçı. Ona baktığınız zaman duvarlardaki desenleri ile dikkatleri çeken ama tamamen kavramsal sanat alanının içinde yer alan, zihinsel süreçlere gönderme yapan sanatçılardan... en başında konuştuğumuz gibi aslında, çağdaş sanatında, soyut resminde, enstalasyonlarında özünde desenden yola çıkılıyor, temeli bu (A1).”

Katılımcı A1’in görüşlerinden anlaşılağı üzere, desen günümüzde çeşitli sanatsal ifade yöntemleri ile birleşerek yer bulan bir yapıyla da ele alınmaktadır. Bu çalışmalarda sanat elemanı olarak -her zaman olmasa da- çizginin ön plana çıktığını ifade edebiliriz. Bu

bağlamda desenin, görsel sanatlarda temel bir değer olarak varlığının, günümüz sanatında çeşitlenerek devam ettiğini görebilmekteyiz.

Katılımcılardan A4 ve A6'da desenin artık kendi başına bir ifade aracı olduğuna dikkat çekmişlerdir. Konu ile ilgili olarak A4'ün görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Desen, günümüz sanatında kendi başına bir konu artık. Resmin bir parçası değil kendi başına bir iş. Bugün artık tuval üzerine de çizim yapılıyor. Alışılmış geleneksel anlamda akımlar ya da sanatın tarihsel süreci içerisinde, sanat belki de tekrar köklerine doğru yeniden uzanmaya başladığı için çizim aslında tekrar kendi başına bir eylem ve net bir anlatım aracı olarak günümüz sanatında yerini aldı. Örnek olarak; mağara duvarlarından şehir duvarlarına, Afrikalı ya da Şaman beden boyamalarından günümüz tattoo çizimlere, artık köklerine tekrar dönmekte. Eskiden bir işin ön çalışması iken şimdi direk bir anlatım aracı oldu ve sadece geleneksel yapıdan kâğıt ve türevi malzeme üzerinden koparak tuval, duvar, beden üzerinde yerini aldı (A4).” şeklinde desenin güncel karakterini yansıtan ifadelerle yer vermiştir.

Konuyla ilişkili olarak A6'nın görüşleri, *“Çizim artık başlı başına, bir teknikten öte bir ifade aracı olarak kullanılmaktadır. Çizginin minimalliği, kağıttaki ham hali, siyah-beyaz zıtlığı, renkli yoğunluğu, kullanıldığı yüzeyde yarattığı etki gibi pek çok sebepten dolayı çağdaş sanat çalışmalarında çekiciliği ve görünürlüğü artmıştır.”* şeklindedir. A6'nın görüşlerini, desen malzemesi olarak kullanılan malzemeler, desen de uygulanan yöntemler gibi pek çok sebepten dolayı deseni, çağdaş sanatta da yükselen bir değer ve başlı başına bir ifade aracı olarak açıklayabiliriz.

Katılımcı A3 ve A8 desenin, bugünün sanatında da önemli olduğunu; A5 ise süreç ilerlese de desenin daima “esas”ı oynadığını belirtmiştir. 1960 öncesinde ya da sonrasında üretilen eserlerin temelinde “desen” in olduğuna dikkat çeken A1 ve A3, desen üzerine düşünerek ve bu alanda çalışarak elde edilen sonuçların yerleştirme (enstalasyon), resim gibi görsel sanatların diğer dallarına yansımada, sağlam bir desenin önemini vurgulamışlardır. Aynı zamanda A3, desen çalışmaları ile çağdaş anlayışın birleşmesinin, disiplinler arası çalışmalara bir yol olabileceğini belirtmiştir.

“Bugünün sanatında da desen çok önemli. Çünkü desenle tanışmamış, bu anlamda bir eğitim geçmişi olmamış kişi yalnızca bir, iki fikir üretir, ondan sonra ki üretim sürecini devam ettirmesi biraz zor olur. Çünkü desen eğitimi

verilirken, başından beri bahsediyoruz, çözümlemeci ve soruna yaklaşma ile ilgili ilk adımı atmış oluyor. İlk adımda uğraşıp, debelenip, çabalayıp ve kendine göre bulduğu cevaplar ve sonuçlarla üretim yapan kişi eline aldığı her malzemeyi aynı çabayla, aynı yaklaşımla dönüştürüp sanatsal ürün olarak karşımıza koyuyor” şeklinde görüşlerini dile getirmiştir. “Bu yaklaşımla eğitim almış kişi çağdaş yaklaşıma yönelikte yenilikçi bir söz, söylem söyleyebilir (A3).”

A3 ifadelerinde, Contemporary’i içinde barındıran deneysel ve farklı seslere, farklı yaklaşımlara açık olma halinin desen ile bir araya geldiğinde disiplinler arası çalışmaların kaçınılmazlığına vurgu yapmıştır. Bu durumda, günümüz sanatının özelliklerinden biri olan disiplinler arası yaklaşımın desen üretimlerinin genişlemesine katkıda bulunabileceği söylenebilir.

Katılımcı A5, “*Desen Mısır’dan Roma’ya, Antik Yunan vazolarına, mağara duvarlarına kadar... Geçen süreçlerde desen devamlı bir aşama kaydetmiş. Kişisel çizim her zaman farklılıklar gözetmiş, nasıl düşündüklerini aktarması açısından. ...desen daima esası oynamıştır.*” şeklindeki ifadeleriyle desenin bugünde değerli olduğunu vurgulamıştır.

A8 ise “*Günümüz sanatı içinde o kadar çok şey barındırıyor ki desenin resimlerde ifade aracı olmaması imkansız. Çağımız sanatı çok fazla disiplinin iç içe geçtiği, çok farklı uygulama ve ifade biçimlerine yer veriyor.*” şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. Günümüz sanatı içinde yer alan disiplinler arası kavramına vurgu yaparak, bugün üretilen sanatsal çalışmaların farklı teknik ve uygulamalarla sunulduğunu, pek çok disiplinden beslendiğini belirtmiştir. Bugün sanatın içinde bulunduğu bu durumun malzeme ve uygulama açısından farklı ifade yöntemlerini barındırmasından dolayı deseninde resimde bir ifade aracı olarak kullanılmasının doğal bir durum olduğu görüşlerinden anlaşılmaktadır.

Farklı bir yaklaşım olarak, “*Günümüz sanatında “Desen” diye ayrı bir kategori görmüyorum*” şeklinde görüş belirten A2, “*...zaten desen kelimesini çokta kullanan bir memlekette yok. Drawing diyorlar. Drawing ayrı bir ihtisas alanı gibi ele alınabilir - nitekim ele alınıyor da- Mesela diyelim ki Painting var, Drawing var. Amerika’da veya İngiltere’de ya da Avrupa’da bir sürü okulda Drawing Department var, Painting Department var. Bunlar ayrı ayrı şeyler olarak algılanıyor. Tekrar söylemem gerekirse... ben desen meselesine görsel tasarımın bir alanı olarak bakıyorum. Modernizm hep*

kategoriler koymayı sever... O eski kategoriler çalışmıyor artık, çünkü çizgisel bir şey yapılıyor yanına bir tane ölü kuş konuluyor. Hadi bakalım şimdi bu desen mi? Ne? Enstalasyon mu diyeceğiz desen mi diyeceğiz? Bu tanımlama kaygıları genellikle sanat eleştirmenlerinin derdidir.” ifadelerinde bulunmuştur.

Sözlerine “Ben eğitimci olarak değil de resimle uğraşan biri olarak söyleyecek olursam, resimle uğraşan kişi çeşitli ifade olanaklarını arar, sonra insanlar onlara isim verebilir. Biri çizgi film diyebilir, biri senin bu yaptığına asamblaj diyoruz biz diyebilir. Ben, dur bir asamblaj yapayım, diye asamblaj yapmam. Bu buraya yakışır mı, benim derdime bu uyar mı? Ben böyle düşünüyorum. Deseni de bundan ayrı düşünmüyorum.” şeklinde devam eden A2’nin, desene karşı tutum ve görüşlerinin geniş bir içerikte olduğu anlaşılmaktadır.

4.2.2. Güncel Sergilerde Desen Çalışmaları

Bu alt başlıkta çalışma grubuna, “Bugün pek çok sergi platformunda desen çalışmalarının farklı sanatsal uygulamalarla iç içe sergileniyor olmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların büyük çoğunluğu (A1, A2, A3, A5 ve A6) bu soruyu, “disiplinler arası” kavramını dikkate alarak irdeledikleri görülmektedir. Bugün disiplinler arası kavramı ile birlikte çeşitli disiplinlerin ve sanatın kendi içindeki disiplinlerinin birbirleriyle bütünleşmesinin doğal bir durum olduğunu belirten katılımcılar, sanat alanının da hem farklı alanlarla hem de kendi içerisinde yer alan dalların birbirleriyle ilişki içerisinde olmasının, çağdaş sanatın öne çıkardığı özelliklerinden olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleriyle bağlantılı olarak Şahiner’in (2013) çalışmasında günümüz sanatının; “... ayrıksı stillerin bir arada var olduğu farklı sergileme yöntemlerinin, çok araçla (*multi-media*) üretilen işlerin revaçta olduğu bir süreci yaşıyor...” (s. 143) şeklindeki görüşü bu durumu desteklemektedir. Desende de bu durum, kullanılan araç-gereç, teknik ve yöntemlerin çeşitlenmesi sentez/bütünleşik/melez eserlerin oluşması ile gündeme gelmektedir. Konu ile ilgili olarak katılımcıların görüşlerine tekrar döndüğümüzde A4 bu alt başlıkla ilgili olarak düşüncesini “*Doğal bir durum çünkü gerçeğin geri dönüşü Hal Foster’ın dediği gibi.*” şeklinde özetlemiştir. Hal Foster’ın “Gerçeğin Geri Dönüşü” isimli çalışmasını konu üzerine örnek göstererek, postmodern sanat içerisindeki değişim ve dönüşümleri ifade ettiği görülmektedir. A4’ün bu görüşü ile benzer görüş belirten A2, A3 ve A5, bugün sanat ortamında meydana gelen değişimlerin desen üretimleri üzerinde de çeşitli değişimleri beraberinde getirdiğini belirtmişlerdir.

Konu ile ilgili olarak A1 bienal gibi sanat platformlarında postmodern desen çalışmalarının disiplinler arası anlayışla farklı yöntemlerle üretildiğini belirterek, belirli bir kavram ve metin ile ilişkilendirildiğini belirtmektedir. Katılımcıya göre desenin enstalasyon, video, performans gibi yaklaşımlarla ele alınmasının neye desen denilip neye denilmeyeceği konusunun sorgulanmasına neden olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının konuyla ilgili görüşü şu şekildedir:

“...aslında desen olarak nitelendirebilir. Biraz önceki kaos dediğimde bu. Ne desen, ne desen değil? Yani biz neyi desen olarak sergileyebiliriz? Aslında o desen değil de bir enstalasyon sergisi midir? Bir kaos var. Gerçekten ne nedir? Ama bu da şundan kaynaklanıyor, disiplinler arası çalışmalarda artık pek çok şey iç içe. Kutu kolalar buruşturulup kullanılmış, kâğıtlarla beraber karıştırmış ve desen sergisi olarak sunmuş. Desen sergisinde ben böyle bir çalışma gördüm. Bu artık sanatçının neyi anlatmak istediği, buradan yola çıkarak desene nasıl bir gönderme yaptığıdır. Bunu aslında birçok bienalde de, birçok sergide şöyle görebiliyoruz; hani siz gidip izliyorsunuz fakat tam alımlayamıyorsunuz. Orada da sanatçı aslında şunu da yapıyor; kendi metnini hazırlayıp serginin girişine koyuyor ve biz onu okuyunca o zaman gerçekten neden desen dergisi dedi anlıyoruz. Düşünsenize her yerden balonlar sarktırmış duvarlardan orada işte boşluk doluluk ilişkilerini ele almış, çizgilerin yoğunlaşma haline gönderme yaparak desen demiş. Ne kadar zor bir gidiş. Ama bunu okuyarak, anlıyoruz. Anlamaya çalışıyoruz. Ve daha sonra biz de kendi çalışmalarımıza birden öyle bir şey üretiyoruz ki hep o ürettiğimiz şeyler gördüklerimizden. Ne kadar çok şey görürsek, ne kadar çok okursak onlar bizim hiç fark etmeden içimizde, düşüncemizde yer ediniyor ve sonra uygulamalarımızda açığa çıkıyor (A1).”

A2, güncel sergi platformlarında desen çalışmalarının farklı sanatsal uygulamalarla iç içe sergileniyor olmasına yönelik; *“bu bir ifade olanağıdır, sanatçı isterse bu ifade olanaklarını kullanır”* şeklinde görüş belirterek güncel sanat platformlarında sanatsal üretim anlayışlarındaki özgürlüğü vurgulamıştır. A2 görüşlerinde *“görsel tasarım”* sözcüğünü kullanarak, bizlere postmodern sanat içerisinde disiplinler arası ve multi-media (çok araç) ile gerçekleştirilen sanatsal üretimlerin bu şekilde adlandırılmasının doğru olacağını vurgulamıştır. Bu noktada görüşlerini *“Görsel tasarım dediğim gibi -desen diye*

ayırmıyorum- görsel tasarım kelimesini özellikle kullanıyorum. Geniş olduğu için.” şeklinde dile getirmiştir. Deseni, görsel tasarım kavramının içinde yer alan, görsel ifade olanaklarından önemli bir tanesi olarak görmektedir. Katılımcının konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Geleneksel tarifler, eski adlandırmalar uymuyor artık bize. Yeni zamanlara uymuyor. Siz İstanbul’da artık resim sergisi diye bir şey duyuyor musunuz? Yeni sergilerde medyuma bağlı kategorilerden uzaklaştı görsel tasarım artık. Hadi hepimiz yağlı boya resim yapalım, yağlıboya resim sergisi açalım. Böyle bir durum yok. Ya da desen sergisi açıyoruz sen bir şey getirdin bu desen sayılmaz, desen dediğin %30 boyalı olur en fazla, seninki %50 boyalı olmaz bu desen. Böyle şeyler söyleyemiyoruz. Onun yerine ne yapıyor insanlar bir takım önermeler veya kavramlar. Önermeler ve kavramlar etrafında disiplinler arası, çeşitli medyumlarla çalışıyorlar (A2).”

A3 konuya ilişkin görüşlerini ağırlıklı olarak disiplinler arası kavramı ile açıklamaktadır. Katılımcının disiplinler arası sanat ortamı olarak ifade ettiği ortamda desen çalışmalarının farklı malzemelerle sunuluyor olması, bu kavramın desen üretimleri üzerindeki yansımalarının doğal bir durumu olduğunu göstermektedir. A3’ün konu üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“Belki de günümüzdeki sanatsal bakışta şöyle bir gelişme ve genişleme oldu; daha önce alanları çok ayırık olarak değerlendirilmesi gibi bir yaklaşımı söz konusuydu. Örneğin, bir resim yapmak, heykel yapmak, seramik yapmak, ayrıca bir enstalasyon yapmak bunları bir arada düşünmek çok mümkün değildi, ki aynı şekilde deseni de hep temelde olduğu ve eğitimde temel olduğu bilindiği halde, çok desen sergisi ya da desenin bir başka sergide sergileniyor olması, tuval resimleri ile birlikte sergileniyor olması hiç beklenmezdi. O dönemde sanatçı defterleri bile sanatçının atölyesinde kalırdı. Şimdi artık “Artist Book” ya da “Sanatçı Kitabı” ya da ön eskizler ya da eskizler sergisi diye bunlarında bir anlam kazanmasının çağdaş sanatta daha çok görüldüğünün farkındayız. Tabi bunun nedeni işte değişen bakış açısı, sanatın yaşamla iç içeliğinin artık kabul edilmiş olması, ki zaten insanoğlunun ilk varlık dönemlerinden beri sanat yaşamla iç içeydi. İnsanın yaşamla olan o bağının ürünleri olarak sanat eserlerini görüyoruz ki desende bunun ayrılmaz

bir parçası. Dolayısıyla belki de “Contemporary Art” anlamında desen, hak ettiği yeri yakalama şansını buldu. Bu da zaten kendiliğinden bir disiplinler arası sanat ortamı oluşturuyor. O nedenle desenin birçok farklı malzeme ile sunuluyor olması da aslında çok doğal bir durum (A3).”

A3 ile benzer görüş içerisinde olan A6, “Avangard dönemden bu yana değişen, yıkılan, kırılan sanat kavramları ile yapılan çalışmaların farklı disiplinleri birleştirmeye başladığını görerek haliyle Postmodern çağda sanat çalışmalarının disiplinler arası olmasını doğal karşılamaktayım. Hatta bazı çalışmaların farklı alanlardaki disiplinlerle bir arada çalışılarak oluşturulduğunu da görmekteyiz. Mesela drawing machine/çizim makinaları gibi...” şeklinde düşüncelerini belirterek disiplinler arası kavramı üzerinden desen çalışmalarının güncel karakterini betimlemiştir.

Desenin farklı sanatsal uygulamalarla iç içe sergilenmesine yönelik olarak görüşlerini “Olabilir. Onlar öyle diyor, siz ne diyorsunuz o önemli. Bu bir öneridir. Her sanat yapıtı bir öneridir, ama sizi bir yere götürüyorsa o kaile alınabilir ve önemsenebilir. Ama son söz olarak konacaksa başka bir şey. Son söz o mu olur? Bilinmez.” şeklinde belirten A5, sanat tarihi sürecinde her dönemde farklı yorumlanan desen kurgularının var olduğunu belirtmiştir. Sadece görüneni, görünen (fizik) olanı değil fizik ötesi olanın devreye girişinin de önemli olduğunu dile getirmiştir.

Bireyin kendini nasıl ifade etmek istemesiyle ilişkili bir durum olduğunu ifade eden katılımcı A7, ifade olanaklarının sınırının olmadığını belirtmiştir. “Kendini nasıl ifade edersen. Bedeninle mi ifade edersen, mekânla mı ifade edersen, ışıkla mı, sesle mi, görüntüyle mi, neyle istersen.” şeklindeki ifadeleriyle, teknik olanakların genişliğiyle ortaya çıkan çok sesli yapıya vurgu yapmıştır.

Konu ile ilgili olarak A8, “Sanatçı bireyin tercihi önemlidir. Çizgi ile ifade tek başına sanatsal bir performans yaratabilir (örnekse Abidin Dino) ya da diğer sanatsal uygulamalarla iç içe geçerek de kendini var edebilir. Çizgiyi küçümsememek gerekiyor. Belki de tek başına çizgi ile güçlü ifadeler yaratmak zorluğu onu belli bir seviyede bırakmıştır. Boya ya da diğer malzemeler için makyaj kısmı gibi. Onları çıkardığınızda çizgi ya da çizgi lekeler kalır(lekeyi oluşturan dış konturları hesaplarsak-yüzey uygulamaları için söylüyorum bunları).” ifadelerinde bulunmuştur. Desen içinde önemli bir değer olarak çizginin varlığına göndermelerde bulunan A8, ister çizgi odaklı çalışalım ister onu göz ardı edelim her daim karşımıza çıkan bir öge olarak yer aldığını belirtmiştir.

“Desenin diğ er sanatsal uygulamalarla bir farkı olduğunu d    n  yorum. Belli bir d  neme ‘Desen- izgi Sanatı’ adını veren bir d  nemle kar ıla  mıyoruz belki ama y  zyıllardır her sanatsal hareketin içinde yer almış bir uygulamadır  izgi. Belki de en önemli sanatsal ifade biçimi.” s  zlerini de ekleyen A8, alt bir kategori olarak değil, diğ er sanatsal uygulamalar ile aynı önemde olduğunu belirtmiş, desen içinde bir değer olarak çizginin önemini dile getirmiştir.

4.2.3. Ba lı Başına Bir Yapıt Olarak Desen

Çalışma grubuna yöneltilen ‘Desenin ba lı başına bir yapıt olarak değerine yönelik d    nceleriniz nelerdir?’ sorusu, araştırmanın bu alt başlığının oluşmasını sağlamıştır. Öncelikli olarak katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplara bakıldığında, katılımcıların b  y k çoğunluğunun (A1, A2, A4, A6 ve A7) desenin ba lı başına bir yapıt olarak değerine yönelik kesin ifadelerde (kesinlikle, çok önemli vs.) bulunarak, desenin ba lı başına bir yapıt özelliği taşıdığına dair g r    birliği içerisinde yer aldıkları g r  lmektedir. Tema üzerinde katılımcıların neredeyse tamamının g r   lerinden (A1, A2, A3, A5, A6, A7, A8) desen çalışmalarının ba lı başına bir yapıt özelliği taşımasına ek olarak diğ er sanatsal uygulamalara sağladığı katkılar açısından da oldukça önemli g r  ld ğ  anlaşılmıştır. Çoğunlukla akıllarda, bir  n araştırma ya da eskiz çalışması şeklinde yer edinmiş desen çalışması, postmodern sanat ortamı içerisine özerk bir bakış açısı ile izleyiciye sunulduğu katılımcıların g r   lerinden ve çeşitli sanat platformlarında açılan sergilerden anlaşılmaktadır. Desenin ba lı başına bir yapıt olarak değerine yönelik bazı katılımcıların benzer g r   leri aşağıdaki gibidir:

“Desen zaten ba lı başına bir sanat eseridir. Bu tartışmasız... (A1).”

“Desen ba lı başına yapıttır zaten... (A2).”

“Desen g n  m z sanatında kendi başına bir konu artık. Resmin bir parçası değil kendi başına bir i  (A4).”

“Kesinlikle  izimin tek başına bir çalışma olarak değerinin varlığını onaylıyorum (A6).”

“Mesela gelecek sene sadece ve sadece desen sergisi a mayı planlıyorum. Adı da belli: ‘Desende Demesen De Desen’ (A7).”

Katılımcılardan A3 ve A8, desen çalışmanın ve ortaya çıkan sonuçların kıymetli olduğundan bahsederek desenin değeri üzerinde ortak görüş belirttikleri görülmüştür. Katılımcıların bu konu üzerindeki benzer görüşleri şu şekildedir:

“Bir resim kadar değerli desen. Hatta belki, ilk ürün, öncül ürün olduğu için çok daha kıymetli bile sayılabilir. Çünkü desen çalışırken, üretirken yoğunlaşma var ve orada bir çözme yaklaşımı var. Orada yakalananlar farklı. Renkle ve başka malzemelerle görüntüleri izliyoruz. Ama onun öncülleri, onun tüyoları desende yatıyor aslında. Desende en az diğer üretimler kadar değerli ve kıymetli (A3).”

“...desen en yalın, makyajsız, dolaysız ve belki de en zor olanı. Bu yüzden de çok kıymetli diye düşünüyorum (A8).”

A3 ve A8’in yukarıdaki görüşlerine ek olarak A7 konu üzerinde, *“Ayaz’ın çok güzel bir lafı var; oğlum der, sanatçının eli geveze olmalıdır. Sürekli karalayan çizen. Tabii ki desen bir değerdir, o anlamda daha değerlidir. Bazı sanatçıların öyle desenleri vardır ki sanat tarihinde bir köşe taşındır. O sanatçının bütün yaşamını etkileyecek, tetikleyecek, yaratıcılığını önceleyen bir karalamadır, küçük bir karalamada olabilir bu, küçük bir araştırmada olabilir, fakat ciddi bir süreçten sonra gelir.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Ayaz’ın sözünden yararlanarak, sanatçıların çizimle olan ilişkilerinin güçlü olmasını, sanatsal anlamda sürekli bir üretim içerisinde yer almasını vurgulayarak desenin değerini dile getirdiği görülmektedir. Desen çalışmalarının bu anlamdaki değerine ek olarak sanatçıların bazı desenlerinin sanat tarihinde diğer sanatsal üretimlerle aynı değere sahip olduğu da anlaşılmaktadır.

“...bizim anlayışımızın genel olarak desene bakışı, bir çeşit ön çalışma. Yani, öğrenciler hep, ne zaman yağlıboyaya geçeceğiz? Ne zaman yağlıboyaya geçeceğiz? şeklinde sorusu soruyorlar. Mesela ben bu sorunun öğrenciler tarafından sorulmasını haklı buluyorum. Çünkü hocalarda, çevremizde şöyle bir şey var: Bunları yapacan, yapacan işte bunları iyi yaparsan ressam olursun. Oysa ben bunu kendi öğrenciliğimden de çok iyi hatırlıyorum. Kendi öğrenciliğimde, başlı başına bir yapıt olarak görmemeyi öğrendim ben. Yani, desen başlı başına bir yapıt değildir... O günkü düşünce buydu. Şimdi artık öyle düşünmüyorum. Deseni kendi başına muteber, saygıdeğer bir görsel tasarım ürünü olduğunu düşünüyorum ve de resimden falanda ayıramıyorum

açıkçası. Yani bu desen olmuş, bu resim olmamış gibi bir kategori ile çalışmıyor benim kafam şu anda. Bu biraz eski ve de yetersiz bir kategori... (A2).”

Katılımcılardan A2'nin tema üzerindeki görüşlerine bakıldığında desen çalışmalarının özellikle boya çalışmaları için bir ön çalışma ya da eskiz niteliği taşıyan çalışmalar olarak görüldüğünü, fakat günümüz şartlarında bu görüşün oldukça eski bir görüş olarak düşüncelerini ifade ettiğini görmekteyiz. Katılımcıya göre desen, başlı başına bir görsel tasarım ve diğer sanatsal uygulamalardan farksızdır. Bu yüzden desen çalışmaları ile sanatçılar duygu ve düşüncelerini özgür ve özgün bir şekilde ifade edebilmektedirler. Bugün sanatta malzeme ve tekniğe karşı ön yargıların kalktığı düşünülürse, desen gibi sanatsal üretimlerin özerk bir değer olarak varlığını tartışma götürmez bir durum olarak açıklanabilir. Bu bağlamda katılımcı, tema üzerine geniş bir bakış açısı ile bakmakta olduğu ve bu durumu öğrencilerine güncel bir dil ile yansıttığı anlaşılmaktadır.

Alt başlıkla ilgili olarak A1, desenin başlı başına sanatsal eser olduğunu belirtmekte ve bu konuyla ilgili olarak bir sanatçıyı örnek olarak göstermektedir. Katılımcıya göre desenin sahip olduğu bu özelliğe ek olarak, el, göz, beyin fonksiyonlarının geliştirilmesi ve sanatsal malzemeye hakimiyet açısından desen çalışmalarının temel bir rol oynadığını görüşlerini belirttiği görülmektedir. A1'in konu üzerindeki görüşleri şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

“...Desen zaten başlı başına bir sanat eseridir. Mesela Azerbaycanlı sanatçı Ali Herischi bizim desen hocamızdı. Kendisi desen sanatçısı. Yani desenleri ile ses getirmiş, sanat eserine dönüştürmüş bir sanatçı. Desen tabii ki de kendi başına bir sanat eseridir. Ama onun dışında birçok sanat alanının da temelini oluşturan bir disiplindir (A1).”

Desenin tek başına bir değer olarak varlığına yönelik çalışma grubundan elde edilen veriler birbirine yakın düzeyde ve olumlu yöndedir.

4.3. Çalışma Grubunun, Günümüz Desen Eğitiminde Çağdaş Sanattaki Desen Uygulamalarının Yerine Yönelik Görüşlerinden Elde Edilen Bulgular ve Yorumlar

4.3.1. Teknik Olanakların Desen Eğitiminin Sınırlarını Genişletmesi

Bu alt başlıkta çalışma grubuna “Günümüz sanatında teknik olanakların desen eğitiminin sınırlarını genişletmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Gelişen

teknolojiler ile yaşanan çağı takip etme eğilimi, eğitim sisteminde de kendini göstermektedir. Dolayısıyla bu durumun sanat eğitime de yansması kaçınılmazdır. Uysal'ın (2011, s.21)'de dile getirdiği bilgisayara ve teknolojiye bağlı yeni sanat dalları ve sanatsal çalışmalar; günümüzde çeşitlenen telefon, tablet ve bilgisayarlar aracılığıyla kullandığımız pek çok uygulama içinde çizime dair uygulamaların yer edinmesi dikkat çekicidir. Desen odaklı düşündüğümüzde en basit ve kolay ulaşım olanağına sahip olan kalem ve kağıt dışında, çizim aracı olarak kullanılabilecek bir takım uygulamalar ve çizimlerin sergilenmesine olanak veren sanal platformlar, yaşanan çağın getirileri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada düşüncelerini dile getiren katılımcılardan A1, A2, A3 ve A7 çağın gereklerinin yerine getirilmesinin ve teknolojiden yararlanılmasının faydalı olabileceği yönünde görüş belirtmişlerdir. Konu ile ilgili olarak A3, teknolojik bir aracın ders sürecine dahil edilmesi ile ilgili görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

“Evet, tablette desen çizen öğrencilerimiz de var. Kalem malzemeye hâkim olmak demiştik ama desen çalışırken tabletle çizen öğrencilerimiz var. Desenini o şekilde çalışıyor. Ters olan bir şey var mı? Yok aslında. Çünkü ne diyoruz, onun o malzemeyi kullanırken ki yaklaşımının sanatsal sorunu çözme yolunda olması önemli olan. O onun çizdiği yoldaki malzeme seçimini isterse yerden kopardığı otla çizmeye çalışır, isterse tabletle çalışır, isterse de kaliteli kalem ile çalışır. Önemli olan ürünün çözümleyici bakışıyla ortaya çıkanın kalitesi ve değeri.”

Yeni neslin veya belki de son iki, üç neslin insanlık tarihinde kimsenin kalmadığı kadar fazla imgeye, görsele maruz kaldığını belirten ve bu bağlamda görmenin, bakmanın değişimine dikkat çeken A2, kendi uyguladığı yöntemlerden örnek vererek açıklamalarda bulunmuştur;

“...kendi hayatımda şöyle yapabiliyorum, yaptığım bir çalışmanın fotoğrafını çekiyorum, siyah beyaza çeviriyorum veya oynamalar yapıyorum. Bunu biz eskiden yapamazdık, kâğıtları eskiden boyar boyar tuvale tutup yakışıp yakışmadığına bakardık. Şimdi böyle bir imkânım var. Sepya olsa nasıl olur?, şuradan kessem nasıl olur?. Bu olanaklar inanılmaz olanaklar.”

Günümüzde sahip olunan teknik olanakların desen eğitiminin sınırlarını genişletmesine yönelik görüşlerini, katılımcı A1 aşağıdaki gibi belirtmiştir;

“... şu an tabletlerimiz var mesela. Hepimiz sahip olamıyoruz ama, artık o kadar da çok yayıldı ki teknoloji hızla her gün artık baş edilemeyecek derecede hızla ilerlemektedir. Bu iletişim teknolojisinin, büyümesi, gelişmesi artık bu tabletleri, bilgisayarları çok ucuza sahip olabilmemize sebep olmakta. Bu nedenle aslında birçok öğrenci tablet sahibi olabilir. Kurşun kaleme ilaveten tablet de aslında el, göz, beyin koordinasyonu gerektiren başka bir seçenek. Teknoloji gelişiyor, biz bundan geride kalamayız. Bizde ilerlemek zorundayız. Sanat tarihinde de bu bir gerçektir. Sanat tarihindeki her çalışma çağına göre değerlendirilir. Yani bir sanat eseri o dönemde bir sanat eseri olarak kabul ediliyorsa o döneme ait olduğu içindir. O dönemindir. Çağın gerekliliğindedir. Çağın gerekleri ile hareket ederseniz, ileride özgün projelere imza atabilirsiniz. O yüzden çağ bunu gerektiriyor. O teknolojiden faydalanmak zorundayız biz. Hayır ben bunu kullanmak istemiyorum, dediğin zaman o zaman çokta başarılı olabileceğini düşünmüyorum. Yani gerçekten teknolojik olanakları mümkün olduğu derecede bulup, kullanmayı öğrenmek gerekliliktir. Bununla ilgili bir sürü gösteriler oluyor, bienaller, workshoplara katılıp hem öğrencinin hem de öğretim elemanlarının kendilerini geliştirmeleri gerekiyor.”

Konuyla ilgili olarak, yaşanan çağa uygun bir yaklaşımın desen dersi sürecine yansıtılmasında olumlu yönde görüşlere sahip olduğu anlaşılan A1, teknolojik olanakların desen eğitiminde alternatif bir araç-gereç olabileceğini düşünmektedir.

Diğer bir görüş olarak A7, “Şu çok önemli, sanatçı çağın ve teknolojilerin verilerine açık olmak zorunda. Bu birincisi konu olarak, ikincisi malzeme olarak.” şeklinde görüş belirtmiştir. Sözlerine “ben geleneksel malzeme olarak tuval resmini kullanan bir adamım. Ama benim son resimlerim çağdaş konulardan oluşur. Nedir? Çevre atığı, çevre kirlenmesi, çöp toplayanlar, büyük kentlerde ortaya çıkan bu tarz konuları irdeliyorum. Ama ben bunu geleneksel malzemelerle yapıyorum. Bir başka sanatçı bunu bilgisayarla yapar. Ama bu demek değil ki günümüzün malzemesini kullanmadığım için günümüzün sanatçısı değilim. ...Sanatçı ön yargısız çağın teknolojinin ürettiği ne ise malzeme olarak, eğer dile uygunsa, ondan yeni bir dil yaratabiliyorsa kullanmalı.” şeklinde açıklamalarda bulunan A7, konu ile ilgili olarak, çizimde günümüz ifade yöntemlerinin tercih edilmesini, konu ve malzeme odağında irdelemiştir. Katılımcıya göre bugünün sanatçısı özgür ve ön

yargısız olmalıdır. Bu yüzden güncel sanatçı, sadece bugünün teknolojisi ile üretim yapan bir kişi değil aynı zamanda geleneksel malzemelerle de güncel konuları irdeleyen bir kişi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar (A1, A4, A6, A8) ders sürecinde zengin materyal kullanımına dikkat çekmişlerdir. Ders sürecinde farklı ve çeşitli malzeme tercihlerinin, bakış açılarının genişlemesine olanak sunması beklenmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkacak eserlerin eğitilen kişinin yaratıcılığını tetikleyeceği düşünülmektedir. Öğretim elemanın ve öğrencinin yeni deneyimlere açık olması, desen dersi sürecini daha özgür ve yaratıcı kılması yönünde etkili olabileceği düşünülmektedir. Konu ile ilgili olarak A1, desen dersinde zengin malzeme kullanımını “...çokça uyguluyorum. Öğrencilerin farkındalığını yaratmak için. Yeni şeyler denetmek lazım. Kanımca böyle.” şeklindeki ifadeleriyle açıklamıştır. A4, “insanın tek bir malzemeye hapsolması yaratıcılığını sınırlar. O yüzden malzeme ne kadar çok olursa yaratıcılığının da olanakları o kadar çoğalır.” ifadelerinde bulunmuş, seçeneklerin geniş olmasının yaratıcılık sürecine katkısını vurgulamıştır.

Benzer bir görüş belirten A8 görüşlerini aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

“Kesinlikle doğru bir ifade olduğunu düşündüğüm bir şey bu; sınırlar genişliyor. Araştırma alanının çok fazla materyal üzerinden genişletilmesi farklı bakış açıları, farklı sunumlar demek. Önümüzde derin bir derya var. Ama bunun için sanatçıyı ya da sanatçı eğitmeni eğitenlerin çok yönlü düşünüp araştırmacı olmaları gerekiyor. Yoksa çizgi eğitimi kısır bir döngüye girer, gelenekçi yaklaşımda olduğu gibi (A8).”

Katılımcı A6 ise konuyla ilgili olarak görüşlerini kendi dersinde uyguladığı yöntemlerden örnek vererek açıklamıştır;

“Çizim derslerinin yürütücüsü olarak, derslerde çizimin tarihsel olarak ilerleyişini görsellerle anlatarak, günümüzdeki kullanımını ve varlığını teorik olarak anlatmaktayım. Ayrıca kağıt-kalem birlikteliğinde oluşturulan çalışmalarda farklı materyal kullanımlarını deneyimlemenin yanı sıra farklı zemin kullanımları ve çizgiyi oluşturabileceğimiz (ip, çizgisel kesilmiş kolaj malzemeleri, delmek için iğne ya da çivi vb.) farklı materyallerle kolektif ve bireysel çalışmalar gerçekleştirmekteyiz. Bu çalışmalar öğrencilerde çizimin sadece kağıt üzerinde değil tüm mekana yayılabilen bir ifade aracı olarak

kullanılabildiği fikrini oluşturabilmek ve zihinlerindeki sınırları kaldırabilmek için gerçekleştirilmektedir.”

Desenin güncel karakterini ders sürecine yansıtma biçimiyle dikkat çeken A6, tema ile doğru orantılı olarak çeşitli yüzeyler, farklı mekan kurguları ve çizer araç olarak geniş seçenekleri desen eğitime dahil etmekte olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcının, desende kullanılan malzemelerin çeşitliliği ve desenin mekan içine kurgulanabilen yapısını, eğitimin de uygulayarak, sınırları genişletme yönünde öğrencilere yeni deneyimler sunduğu görülmektedir. Bu bağlamda Akçakoca'nın da (2015, s.123) çalışmasında belirttiği üzere *“çizim ve çizme eylemi geçmişten bugüne kendi işlevsel, anlamsal boyutunu daha da katmanlaştırmış, özellikle hem teknik hem de medium zenginliğiyle sınırları olmayan bir alana dönüşmüştür”*. Akçakoca'nın da belirttiği gibi, çizme eylemini içeren bir ders olarak desen eğitimi ele aldığımızda, desenin güncel karakterinin derse aktarılmasının anlamlı olacağı düşünülmektedir.

4.3.2. Çağdaş Sanat Yaklaşımlarının Desen Eğitime Yansımaları

Bu alt başlık katılımcılara yöneltilen *“Çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitime katkıları hakkında neler düşünüyorsunuz?”* sorusundan yararlanarak üretilmiştir. Katılımcıların bu soruya verdikleri görüşlere bakıldığında büyük çoğunluğunun (A1, A2, A3, A4, A6, A8) çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitime yansıtılması konusunda benzer görüş içerisinde bulundukları görülmüştür. Tema üzerinde katılımcıların ortak ifadelerine bakıldığında, çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitime yansıtılmasının, farklı bakış açılarının gelişmesinde etkili olabileceği öngörülmektedir. Katılımcılara göre bu durum genç yeteneklerin sanatsal yaratıcılıklarını ifade edebilecekleri daha geniş bir üretim ortamının oluşmasına yardımcı olacaktır. Konu ile ilgili olarak özellikle katılımcılardan A2 ve A3 görüşlerinde *“repertuvarın genişlemesi, daha geniş perspektif”* gibi benzer ifadelerde bulunarak çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitiminin mevcut sınırlarını genişletmesi üzerinden görüş belirttikleri görülmektedir.

Öncelikli olarak A2 konu üzerindeki görüşlerini ifade ederken *“çağdaş sanat yaklaşımları özde modernizmin ana söylemlerini, meta-narrative i yıkıyor...”* şeklinde görüş belirterek modern sanatın karşısında, çağdaş sanatın farklı bir bakış açısı getirdiğinden bahsetmektedir. A2 bu konu üzerindeki görüşlerine şu şekilde devam etmektedir:

“Özünde çağdaş yaklaşımlar neyi değiştiriyor; modernizmin bu herkese bütün dünyaya evrensel doğrular diye sunduğu ana söylemleri değiştiriyor. Bu durum, küçük küçük yerellikler içinde daha içerici, çok daha değişken, farklı insan anlayışlarına uygun ama asla tekil değil çoğulcu bir sürü yeni şey çıkıyor. Repertuarın geniş olmasının önemi de burada yatıyor (A2).”

A2 değişen sanat ortamı içerisinde mevcut desen eğitiminin değişen dünya düzeni ile birlikte yenilenmesi gerektiğini düşünmektedir. Postmodern sanat ortamının sahip olduğu perspektif, geçmişle kıyaslandığında, farklı malzemelerle gerçekleştirilen uygulamaları ve yöntemleri içerdiği görülmektedir. Bu bağlamda tema ile ilişkili olarak katılımcı, postmodernizmin öngördüğü koşulların sanat eğitime yansıtılmasını görüşlerinde vurgulamıştır. Katılımcının konu üzerindeki görüşleri şu şeklide olmuştur:

“Güzel sanatlar eğitiminde, görsel sanatlar eğitiminde, görsel tasarım eğitiminde, iletişim tasarımında ve bu eğitimlerin hepsinde, öğrencilerin okullara artık eskisi kadar rağbet etmemesinin temeli okulların bu repertuarları yakalayamaması, öğrencilerin sıkılması şeklinde görüyorum. Onun için bu repertuarın genişliğinin farkına varılmalı. Konu üzerinde şu yapılabilir; mesela şuanda Türkiye’de okuduğunuz okullarda zorunlu ders mi çok, seçmeli ders mi çok? Postmodern müfredat mesela. Şuan da İngiltere’de ister tıp oku, ister görsel tasarım oku, lisans ya da doktora programlarında seçmeli dersler, zorunlu derslerden daha fazla sayıda. Repertuarın genişliği derken bunu kastediyorum. ...Postmodernizm, -modern sonrası dönem- bunu öngörüyor. Aynı şekilde güzel sanatlar eğitiminde de ana bir takım dersler olabilir ama seçmeli derslerin sayısının daha fazla olması gerekiyor (A2).”

A2 konu üzerindeki görüşlerini yurt dışındaki tecrübelerine dayandırarak seçmeli ders sayıları üzerinden değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcıya göre postmodern dönemin sanat eğitime yansması bu tarz bir eğitim anlayışı ile anlam bulacaktır.

Tema üzerinde A3, çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitiminin mevcut sınırlarının genişletmesi üzerinde A2, A4, A6 ve A8’in görüşleri ile benzer görüş belirttiği görülmektedir. Katılımcıya göre çağdaş sanat yaklaşımları desen eğitime yansıtılması önerilmektedir. Bu bağlamda desen dersinin içerik yönünden zenginliğini vurgulanmaktadır. Katılımcının tema üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“Evet, görüşlerim olumlu yönde. Ben yaratıcılığın katı kurallarla ket vurulduğunu ve dolayısıyla kuralların konuluşunun da tartışılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü sanatta örneğin değişmeyen birçok biçim kuralları vardır. Bunlar zaten sanatçı istese de istemese de ortaya çıkardığı üründe enstalasyon ürünü dahil olmak üzere kavramsal sanatta dahil olmak üzere bunları hep kullanılıyor. Ve desende de, eğitim anlayışında da yaratıcılığın desteklenmesi, öldürülmemesi ve geliştirilmesinin fırsatı önünün açılması için de daha geniş perspektiften bakılarak yaklaşılması gerektiğini inanıyorum (A3).”

A6, “günümüz sanatı bizlere, yapılmış, uygulanmış çalışmalar ile çizim derslerinde örnek olarak gösterebileceğimiz ürünler sunar ve bu örnekler sayesinde öğrencilerin bakış açıları değişme yolunda ilerler” şeklinde tema üzerinde görüş belirttiği görülmektedir. A6’nın bu görüşü ile benzer bir görüş belirten A4 çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitimine katkıları bağlamında “...iyi şeyler düşünüyorum. Bu durumun sanat eğitimine ileriye doğru büyük bir ivme kazandıracağını düşünüyorum” şeklinde görüş belirttiği görülmektedir. Konu ile doğru orantılı olarak A8 ise görüşlerini “ilk adımda yeni ve farklı olanı söyleyebilme yolunda araştırmaya sevk ediyor. Nitekim çizgi eğitimi “ilk adım” sanat eğitiminde. Daha farklı düşünebilme yollarını açıyor. Daha farklı malzemeler kullanmaya cesaretlendiriyor. Risk almaya heveslendiriyor” şeklinde ifade etmiştir. Son olarak A1’ise iç içe geçen sanat uygulamalarının desende de karşılık bulduğunu belirterek bu durumun desen eğitimine yansıtılması konusunda diğer katılımcılarla görüş birliği içerisinde yer aldığı görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun görüşlerinden anlaşılabileceği üzere çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitimine yansıtılması konusunda benzer görüş içerisinde yer aldıkları görülmüştür. Ek olarak, desen eğitimine çağdaş sanat yaklaşımlarının yansıtılmasının konu üzerinde olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmektedirler.

Katılımcılardan A7’nin görüşlerinin, akademik anlamda desen eğitiminin önemi ve bu dersin bugün bazı sanat eğitimcileri tarafından nasıl algılandığı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Katılımcının bu konu üzerindeki görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Desen dersi çok önemli. Ama bu dersi veren kişiler daha da önemli. ... Bir de dürüstçe ve yaklaşım olarak, desen dersinin artık gerekli olmadığına inanan arkadaşlarımızda var, çevremizde. Sanatçı dostlarımızda var. Günümüzde artık

pek çok şeye gerek yok. Sadece desen de değil. Renkti vs. Öyle akademik geleneksel eğitimlerden bahsediyorum, hiç birine gerek yok deyip geçiyor. Tamam, ama bir laf vardır, ben onu çok severim; neyi eleştirdiğin değil, eleştirdiğin şeyin yerine ne koydun, o önemli (A7).”

Katılımcı bu görüşlerine ek olarak akademik eğitimin önemini modern ve postmodern dönem sanatçıları üzerinden şu şekilde bir değerlendirmede bulunarak görüşlerini ifade etmiştir:

“...örneğin Joseph Beuys ya da Duchamp. Duchamp tuval resmiyle başlamış kübist işler yapıyor, sonrada pisuarı getiriyor -ready made- dünya sanatı allak bullak oluyor. Şimdi Duchamp akademik eğitim alan bir sanatçı bildiğim kadarıyla. Onları yapmadan Pisuarı yapabilir miydi, bilmiyorum. Picasso, o geleneksel öğretiyi almadan o öküz başlarını yapabilir miydi, bilemiyorum. Günümüzde yapanlar var, ama tam anlamıyla olmuyor, özgün değil. Teknoloji çağımızın, günümüzün bir özelliği. Dadaizm öyle çıktı işte. Kolaj, kübistlerle ortaya çıktı. Kolaj bir atık malzemedir. Kolaj çalışmalarından sonra ready made ortaya çıktı. Yani, burada birbirini takip eden aşamalar var (A7).”

Sanatı, düşünce ve malzeme açısından aşamalı bir süreç olarak ifade eden A7 görüşlerinde akademik eğitimin tüm sanatsal çalışmaların özünü oluşturduğunun altını çizmiştir.

4.3.3. Teknolojinin Alternatif Taşınabilir Platformlarının (Tablet, Bilgisayar vb.) Desen Eğitimine Yansıtılması

Teknolojiyle olan ilişkimizin giderek arttığı bu günlerde teknolojisiz bir hayatın düşünülmesinin imkânsız hale geldiğini görmekteyiz. Bu bağlamda çalışmamız kapsamında yer alan bu alt başlık çalışma grubuna yöneltilen “Teknolojinin alternatif taşınabilir platformlarının (tablet, bilgisayar vb.) desen eğitimine yansıtılmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?” sorusundan yararlanarak üretilmiştir. Bu soruya yönelik katılımcı görüşlerine bakıldığında katılımcıların neredeyse tamamı (A1, A2, A3, A4, A6, A7 ve A8) hem teknoloji hem de teknolojik alternatif taşınabilir platformların (tablet, bilgisayar vb.) desen eğitimine yansıtılması yönünde olumlu görüş belirttikleri görülmektedir. Tema üzerinde katılımcıların benzer görüş içerisinde bulundukları genel durum çağın teknolojik

olanakların desen eğitimine yansıtılmasının faydalı olabileceğidir. Katılımcılar, sanatsal yöntemlerle öğrencilerin kendilerini nasıl ifade etmek istiyorlarsa o şekilde ifade yöntemlerine başvurmalarının doğal bir durum olduğunu dile getirdiği görülmektedir. Aynı zamanda katılımcılara göre desen eğitiminde öğrencilerin kendilerini daha iyi ifade etmeleri için bu duruma uygun ortam hazırlanması gerektiği (fiziki donanım, teknolojik vs.) katılımcıların benzer görüş içerisinde yer aldıkları konulardandır. Ek olarak katılımcılardan A2, A4 ve A6 görüşlerinde, teknolojik taşınabilir platformların öğrencilerin desen çalışmalarına yönelik farklı bir bakış açısı kazandıracağı ve onlara ürettikleri sanatsal çalışmaları yayınlamada hız kazandıracağı konusunda benzer görüş içerisinde oldukları görülmektedir. Bu konu üzerine A4'ün görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Çoğaltım tekniklerini yaygınlaştıracığı için olumlu düşünüyorum, hız kazandıracak. Tablet ve telefonda da kâğıda çizdiğimden daha hızlı yapamayacağım belki ama daha hızlı yaygınlaştırmaya başlıyorum. Hızlı düşünüp, hızlı yaratıp, hızlı yaygınlaştırmaya başlıyorum. Üzerinde oynamalar yapma (manipülasyon), pek çok yerde yayınlama açısından müthiş bir tanıtım olanağı. Fikrin yaygınlaşması için de iyi bir tanıtım olanağı (A4).”

A4'ün görüşlerine benzer bir görüş belirten A6, teknolojinin alternatif taşınabilir platformların desen eğitiminde kullanılmasına yönelik olumlu bir bakış açısı içerisinde olduğu görülmektedir. Katılımcıya göre öğrencilerin sanat eğitimi sürecinde ne kadar çok materyal ve uygulama yöntemi ile tanışırsa kendilerini ifade edebilecekleri bir o kadar çok bakış açısına sahip olacaklardır. Bu yüzden farklı malzemelere ve teknolojiye karşı açık olma halinin desen eğitiminde de sürdürülmesi gerekmektedir. Katılımcının bu konu üzerindeki görüşleri şu şekilde olmuştur:

“İmkanlar dahilinde her tür materyal kullanılmalı, denenmeli ve yarattığı etkiler bilinmelidir ki öğrenci kendini ifade etme yolunda daha hızlı ilerleyebilsin ve daha farklı açılardan bakabilsin (A6).”

Tema üzerine A3 kendi öğrencilerinden örnek vermiş ve konuyu teknolojik cihazlar yardımıyla çizim çalışmaları üreten öğrenciler üzerinden değerlendirmiştir. Katılımcıya göre teknolojik ya da teknolojik olmayan malzemelerle çizim çalışmaları yapmak arasında herhangi bir fark yoktur. Her iki süreçte de önemli olan, ortaya yeni ve özgün olanı ortaya koyma yolunda çaba sarf etmektir. A3'ün bu görüşü A7'in “... Bunların hepsi araçtır. Kalem neyse tablet de odur. Hiç fark etmez. Eğer sen kendi ifade edebiliyorsan, tabletle de

ifade edebilirsin” görüşüyle benzerlik taşımaktadır. Her iki katılımcının da teknolojinin alternatif platformlarının çizim ya da desen çalışmaları için bir araç olduğu yönünde ortak görüş belirttikleri görülmektedir. A3’ün temaya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Evet, yani tablette desen çizen öğrencilerimiz de var. Kalem malzemeye hâkim olmak demiştik ama desen çalışırken tabletle çizen öğrencilerimiz var. Deseni o şekilde çalışıyor. Ters olan bir şey var mı? Yok aslında. Çünkü ne diyoruz, onun o malzemeyi kullanırken ki yaklaşımındaki sanatsal sorunu çözme yolunda olması önemli olan. O onun çizdiği yolda malzeme seçimini isterse yerden kopardığı otları çizmeye çalışır, isterse tabletle çalışır, isterse de kaliteli bir kalem ile çalışır. Önemli olan ürünün çözümleyici bakışıyla inceleniyor olması. Ortaya çıkanın kalitesi ve değeri (A3).”

Desen eğitiminde teknolojinin alternatif taşınabilir platformlarının kullanılmasına yönelik olumlu görüş belirten A8, bu durumun gerçekleşebilmesinin bir koşulu olduğunu belirtmiştir. Katılımcıya göre bugün çoğu eğitimcinin teknoloji ile olan ilişkisi bu platformların desen eğitiminde kullanılmasına yönelik yeterli seviyede değildir. Bu sebeple, alandaki eğitimcilere teknolojiye yönelik bir eğitim verilmesinin, konu üzerinde faydalı olabileceği düşünülmektedir. A8’in görüşüyle benzer bir görüş belirten A7, temaya yönelik görüşlerinde “‘Teknoloji ve Yaratıcılık İlişkisi’ diye bir ders olarak bu yapılabilir” şeklinde bir öneride bulunarak teknolojinin alternatif taşınabilir platformlarının desen eğitiminde kullanımına yönelik düşüncelerinde ifade ettiği görülmektedir. Konuya ilişkin olarak A8’in görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Artık teknolojinin her platformda olduğu gibi desen eğitimine de yansıtılması gerekiyor. Günümüz gençleri teknoloji çocukları. Ancak şu anki tüm öğretmenlerin bu konuda yetiştirilmesi gerekiyor. Teknolojiyi kullanmayı bilmeyen öğretmenler çok fazla günümüzde. Hatta bunun artık yaşamın önemli bir parçası olduğunu kabul etmeyenler de. Bununla ilgili bir çalışma platformu hazırlanabilir. Bir eğitim programı geliştirilip kurslar verilebilir. Ancak bu çalışmalar yapıldıktan sonra desen eğitiminde teknolojik platformlardan bahsedilebilir (A8).”

Bugün içerisinde yaşadığımız çağ teknoloji ve onun ürünlerinin hakim olduğu bir çağdır. A2’nin temaya ilişkin görüşlerine bakıldığı zaman bu anlayışın yer aldığı görülmektedir. Katılımcı tema üzerine teknolojik olanaklardan yararlanılması yönünde görüş belirtmiş ve

kendi öğrencilerine alana yönelik görsel kültür zenginliği açısından fayda sağlayacak teknolojik yazılımlardan yararlanmalarını desteklemiştir. A2'ye göre bugün alana dair pek çok yenilik teknolojik platformlar yardımı ile takip edilebilmektedir. Bu yüzden teknolojik olanaklardan desen eğitiminde yararlanılmasının faydalı olabileceği, katılımcının görüşlerinden anlaşılmaktadır. Katılımcının konu üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“Ben eskiden dergiler, kâğıt posterler biriktiriyordum ders için, şimdi projektörle, akıllı tahtayla çalışıyorum. Tabii yine titiz davranmak lazım, imgenin iyisini bularak. Orijinaline en yakını bulmak lazım. Ama bugün bu teknolojiyle bütün sanat tarihinde ne var ne yok her şeyi gösterebiliyorum öğrencilere. Mesela bir olanak söyleyeyim, çok basit bunlardan yüzlerce var. Oldukça fazla görsel içeren uygulamalar/siteler var. Bir de farklı dillerde yazarsak daha fazla görsel çıkıyor. Sadece bu olanak yok dünyada. Bütün sanat eğitimini, resim eğitimini, deseni, grafik tasarımı her şeyi değiştiriyor. Mesela aynı zamanda değersizleştiriyor! Ben Mühendislerin yaptığı yazılımları görüyorum bugün ve biz ne yapıyoruz diye boşluğa düşüyorum (A2).”

A1 temaya yönelik açıklamalarını eğitim-öğretim faaliyetlerini gerçekleştirdiği bölümden yola çıkarak yapmıştır. Temel sanat bilimleri bölümünde çalışan A1 dijital sanattan yararlanarak hem kendi bölümünde hem de ilişkili olduğu resim, heykel gibi bölümlerde disiplinler arası çalışmalara yer verdiğini belirtmiştir. Katılımcının konu üzerindeki görüşleri şu şekilde olmuştur:

“Şimdi ben temel sanat bilimleri diye bir bölümdeyim. Bu bölümün kurulma amacı şu: Resim bölümü, heykel, görsel iletişim tasarımı gibi birçok bölümdeki temel tasarım ve desen dersleri vermek. Yani biz bu amaçla kurulduk. Çünkü temel dersler bunlar. Her bölümün iskeleti. O sebeple de ben resim bölümünde de derse giriyorum, heykel bölümünde de, ama alana yönelik. Disiplinler arası uygulamalarımı nasıl bir çalışma yaptırırsam daha alana yönelik, daha öğrencinin içselleştirebileceği bir durum yaratabilirim?. Bu kaygılarla projelerimi geliştirmeye çalışıyorum. O yüzden görsel iletişim tasarımı bölümünde tabii ki öğrenciler bilgisayar kullandıkları için hayatları boyunca hep o teknolojiyle devam edecekleri için ona yönelik dijital sanattan yola çıkarak, öyle uygulamalara gitmeyi tercih ettim (A1).”

A7 teknolojinin alternatif taşınabilir platformlarının desen eğitiminde kullanımına yönelik olumlu görüş belirtirken çevremizdeki etkisini giderek arttıran teknolojinin bazı sanatsal değerlerin üstünü kapatarak ucuz, niteliksiz işler üretme konusunda öğrencilere bir takım olumsuz değerler sunduğunu belirtmiştir. Katılımcıya göre günümüz teknolojisinden desen eğitiminde de yararlanılması gerekmektedir. Fakat bu yararlanma, duygu ve düşüncelerin ifade edilmesi bağlamında teknolojinin bir araç vazifesinde kullanılması yönünde olmalıdır. Aksi taktirde teknoloji ile üretimin kolaylaştırılması, enerji ve emek konusunda kolayca kaçma olarak konunun değerlendirilmemesi gerektiği katılımcının görüşlerinden anlaşılmaktadır. A7 kendi dersinden bir örnekle konuya yönelik şu şekilde görüş belirtmiştir:

“Ayaz’ın lafıdır, “sanat kurşun kalemin ucundadır.” Kalem kadar gösterişsiz, kalem kadar yalın, kalem kadar desteksiz bir malzeme yoktur. Bunu eline alan adam neyse odur. Ama teknoloji girmeye başladığı zaman, bunların yüzdeleri çoğalmaya başlıyor, sendeki yüzde azalmaya başlıyor. Belki de teknoloji öne çıkıyor. O kadar teknolojinin emri altına girdi ki bazı şeyler, teknoloji esir aldı. Şimdi ben bir örnek vereyim. Ben bir yıldır portre yaptırıyorum çocuklara. Önce aynadan kendi portrenizi yapacaksınız sonra karşılıklı eşleşerek birbirinizin portresini yapacak, daha sonra da isteyen portreye devam edebilir. Neyse bir çocuk var çok başarılı. Tam etüt portre yapmış, iyi de not verdim. Fakat atölyedeki çocuklarda bir huzursuzluk var. Yani bana bir şey söylemek isteyip de söyleyemiyor. Bir kız geldi yanıma. Hocam sizinle konuşabilir miyim? Evet. O arkadaşın yaptığı çalışma tuval üzerine baskı dedi. Ben bilmiyordum. Tuval dijital baskı almış. Photoshoplu portresinin çıktısını bastırması tuvale, onun üzerine de fırça ile müdahale etmiş, ben de yedim. Bilmiyorum çünkü. İyi not da vermiştim. Ama benim amacım o değildi. Ben desem ki çocuklara, her türlü araç gereç serbest teknoloji mi kullanmak istiyorsun neyi kullanmak istersen hodri meydan desem belki (A7).”

4.3.4. Günümüz Desen Eğitiminin Çağdaş Anlayış Doğrultusunda Şekillendirilmesi

Bu alt başlık katılımcılara yöneltilen “Günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayış doğrultusunda şekillendirilmesine yönelik düşünceleriniz nelerdir?” sorusundan

üretmiştir. Soruya doğrultusunda katılımcıların neredeyse tamamı (A1, A2, A3, A4, A6 ve A8) günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayış doğrultusunda şekillendirilmesine yönelik görüş belirttikleri görülmektedir. Katılımcılara göre geleneksel eğitim yapısı çağın koşulları düşünülerek tekrar ele alınması gerekmekte ve çağın olanaklarının aktarımı sağlanmalıdır. Günümüz desen eğitiminin de uygulamada var olan eğitsel yöntemlerin çağdaş anlayış doğrultusunda ele alınması gerekliliği katılımcılar tarafından vurgulanan başlıklardandır.

Öncelikli olarak temaya ilişkin A8'in görüşlerine bakıldığında zaman çağın sanat felsefesini ve ortaya çıkan ürünlerini anlayabilmek için alan ve alan dışı okumalar yapılmasının gerekli olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum güncel sanat ve sanat olaylarına yönelik öğrencilerin sahip oldukları bilgi birikimlerinin gelişmesine katkıda bulunarak içerisinde bulundukları dönemi doğru anlayıp, doğru değerlendirmelerine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu duruma ek olarak katılımcıya göre eğitim ortamlarında gerçekleştirilen ya da gerçekleştirilecek tartışma ortamlarıyla öğrencilerin güncel olayları sorgulamaları sağlanabilir. Bu durum, çağın koşullarının sanat ve insanlık üzerindeki yansımalarının anlaşılması üzerinde etkili bir yöntem olacağı düşünülmektedir. Konuya ilişkin katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Öğrencilere çok fazla örnek gösterilmeli, araştırmalara sevk edilmeli, müzeler ve sergi salonları gezilmeli, tabi her şeyden önce çağdaş uygulamaların neden böyle olduğu konusunda kuramsal alt yapı verilmeli. Çağın felsefesini ve ortaya çıkan ürünleri anlama yapılacak sınıf içi tartışmalarının da olmasını gerektiriyor. Fakat tartışma da bir takım temellere ihtiyaç duyar. Ne yazık ki kitap okumayan, gazete ya da dergi okumayan bir gençlik var önümüzde. Bolca okuma da onların ufuklarını genişletebilir ve çağı anlamalarını sağlayabilir (A8).”

Günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayış doğrultusunda şekillenmesi gerektiğine yönelik olumlu görüş belirten A4 temayı ağırlıklı olarak eğitimci üzerinden değerlendirdiği görülmektedir. Her geçen sene üniversitelerden mezun olan gençlerin bilgi yönünden daha donanımlı bir şekilde mezun olduklarını belirten katılımcı, bu doğrultuda eğitimcilerinde kendilerini çağın koşullarına göre yenileyerek geliştirmesi gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıya göre günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayış doğrultusunda şekillendirilebilmesi için öncelikle mevcut desen eğitiminin üstüne sanat ve kültür

alanlarına yönelik güncel yaklaşımların eklenmesi gerekmektedir. Konu üzerine A4 görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çağdaş zamanda şuan öğrenci olan gençler ile mezun olanlar arasında fark var. Çünkü mezun olanlara göre yeni gelenler bir tık daha yukarıda bilgi birikimi ile mezun olacaklardır. Bu anlamda eğitim verecek kişilerinde gelişmesi lazım. Bu yüzden, sanat eğitiminde farklı bir yapı gerekmektedir. Geleneksel yapı sisteminin üstüne farklı bir yapı oluşturulması lazım ya da ders verecek kişilerin kendini yenileyebilir tarzdaki insanlardan seçilmesi lazım (A4).”

Desen eğitime yönelik “Çizim, artık bir ifade tekniği olarak çağdaş sanatta sıklıkla kullanılmaktadır. Bu sebeple özgün ve yaratıcı ifade kullanımında çekinmeden yer alabilir.” şeklinde görüş belirten A6, çağdaş sanat içerisinde çizimin sahip olduğu konumu düşünerek mevcut desen eğitimi anlayışında farklı uygulamalara gidilebileceğini belirtmiştir.

A6’nın görüşlerine benzer bir görüş belirten A1 ise konuya ilişkin, çağdaş sanat yaklaşımları doğrultusunda desen derslerinde sanatsal uygulamalar yapılabileceğini ve günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayışla şekillendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcı, bugün ressam olarak bilinen sanatçıların resim dışında asamblaj, enstalasyon, performans, video gibi çağdaş anlatım yöntemleri ile üretimde bulunduklarını belirtmiştir. Katılımcıya göre bugün ressam ya da sanatçı kavramının içerisi tek boyutlu değildir. Ona göre güncel sanatçı, aynı anda farklı tekniklerle ve anlayışlarla eserler üretebilen kişidir. Bu doğrultuda katılımcı, desen eğitime çağdaş sanat yaklaşımlarının yansıtılmasının, günümüz desen eğitiminin çeşitlenmesine olanak sağlayacağını düşünmektedir. Katılımcının konu üzerindeki görüşleri şu şekildedir:

“...ressamların çoğu artık asamblajlar yapıyor, üç boyutlu çalışmalar üretiyor. Yani sadece tuval değil resim. Tuval resmi her daim olacak ama onun dışında ressamların çoğu enstalasyonlar gerçekleştiriyor, performanslar yapıyor bunların hepsini ressamlar gerçekleştiriyor. İşte bedenlerini boyayarak tuval üzerinde renk denemelerini gerçekleştiriyorlar. Bunlar resim bölümü mezunları. Tabii ki de resim ve heykel bölümünün desen dersinde bu tür çağdaş sanat yaklaşımlarından çok rahatlıkla uygulamalara gidilebilir (A1).”

Konuya ilişkin diğer katılımcılardan farklı yönde görüş belirten A7, *“Sanatçı bireysel olarak sınırsız ve sonsuz haklara sahiptir. Ama sanat eğitiminde biz bu sınırsız hak ve sorumlulukları öğrencilere veremeyiz.”* şeklinde görüş belirtmiş, günümüz sanatının ve sanatçısının içerisinde bulunduğu kaos ortamından yola çıkarak desen eğitiminde geleneksel öğretilerin öneminde dikkatleri çekmiştir. Katılımcı konu üzerindeki görüşlerine şu şekilde devam etmiştir: *“...biz çerçevelenmiş klasik öğretileri vermek zorundayız, temel bilgileri. Ondan sonra öğrenci natüralist resimler mi yapar, hiperrealist resimler mi yapar, mekân sanatı mı yapar, daha teknolojik özellikli eserler mi yapar, oturup tuval resmi mi yapar bilemem. Benim görevim temel bilgileri öğretmek.”*

Katılımcının (A7) görüşlerinden de anlaşılacağı üzere desen eğitiminde öncelikli olarak temel bilgileri aktarmaya yönelik bir eğitim anlayışının hakim olması gerekmektedir. Bu durum özellikle bugün sanatın içerisinde bulunduğu kaos ortamı düşünüldüğünde daha da önem kazandığı görüşlerinden anlaşılmaktadır. Katılımcıya göre bugün sanatçıların birden fazla alanda özgürce üretim yapmaları her zaman olumlu yönde değerlendirilmemesi gereken bir durumdur. Özellikle sanat eğitimine bu durumun yansıtılması katılımcı açısından olumlu yönde bir bakış açısı ile bakılmamaktadır. Çünkü katılımcıya göre disiplinler arası kavramının öğrenciler açısından yanlış değerlendirilebilmektedir. Bu durumun öğrencilerin sanatsal çalışmalarında istenmeyen durumlara yol açabileceği düşünülmektedir. Katılımcının konu üzerindeki görüşleri şu şekilde olmuştur:

“...Günümüz o kadar karmaşık bir yapı içerisinde ki. Günümüz sanatı ve sanatçısı o kadar çok şeyin peşinde ki artık melez sanatlar dediğimiz şeyler ortaya çıktı. Sanatlar birbiriyle evlendi, çocukları oldu, torunları oldu. Çoğalıyor. Eskiden Lautrec, Picasso kübist resimler yaptığı zaman karikatür diye tepki görüyordu. Lautrec’e afiş ressam dediler. Ama günümüzde oo... Grafik mezunu resim yapıyor, resim mezunu heykel yapıyor, seramik yapıyor. Yapsın! Kimsenin bir şey dediği yok. Fakat resmin grafik tadında yapıyor. ‘Oğlum, kızım çok grafik tadında resimler yapıyorsun’. Bunlar öğrencilerimize dediğimiz şeyler. Çocuk gidiyor hocasının sergisinde görüyor. Kafası karışıyor. Şimdi öyle bir karışıklık var ki. Az önce bir şey dedim, eskiden sanat nedir denilirken şimdi ne değildiri konuşmaya başladık (A7).”

4.3.5. Ana Sanat Atölye ya da Seçmeli Sanat Atölye Eğitimi Olarak Desen

Çalışma grubuna yöneltilen “desenin ana sanat atölye ya da seçmeli sanat atölye eğitimi olarak verilmesine yönelik düşünceleriniz nelerdir?” sorusu ile oluşturan bu alt başlıkta, gerek güzel sanatlar fakültelerinde gerekse güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği programlarında desen derslerinin devamlılığı konusunda görüşlere yer verilmiştir. Konu ile ilgili olarak katılımcıların çoğu (A1, A3, A4, A5, A6, A7, A8) desen dersinin eğitim sürecinin her döneminde var olması yönünde görüş belirtmişlerdir. A2 ise, desen dersinin devamından yana olmadığını belirterek, konuyu daha geniş bir açıyla ele almak gerektiğini belirtmiştir. Seçmeli derslerin çeşitlenmesi ve çoğaltılması yönünde vurgu yapan A2, bu bağlamda düşünüldüğünde desen dersinin devamlılığına yönelik önerilerini seçmeli derslerin çeşitlenmesi ile ifade etmiştir. A2’nin konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir:

“Ben desen dersinin genel olarak devam ettirilmesinden yana değilim. Ben şöyle düşünüyorum, sanatın temel elemanları, değişmeyen elemanları bunları geniş bir kafayla düşünmek lazım. Çizgi atölyesi kurarsın, boya atölyesi, leke atölyesi kurarsın, video, hatta yazılım isimlerine göre bile atölye kurabilirsin, illüstratör atölyesi kurarsın. Hatta kurman gerekiyor artık. ...Burada seçmeli derslerin çoğaltılması gerekiyor. Desen dediğimiz şey, onun bile şu anda güncel sanatta geldiği nokta düşünülürse, bütün öğrencileri desen göre seçelim, işte hemen gelir gelmez desen dersi verelim kafasından uzaklaşmak gerekir. ...Şemsiye programlar diyorum ben buna. Şemsiye programlar kurulması lazım. Zorunlu dersler mi, mesela sosyoloji bölümündesin orada zorunlu dersleri minimum tutarsın ama seçmeli derslerden de 12 tane almayı zorunlu tutarsın. Onların kalitesiyle uğraş sen. O dersler kaliteli olsun. Kalitesiyle uğraşırsın, alanla ilgisiyle uğraşırsın, yani mesela sosyoloji bölümünde okusam bana temel bir takım şeyleri vermeleri önemli ama benimde birey olarak yöneldiğim bir takım şeyler var seçmeli dersler ile gidereceğim.”

Konu ile ilgili olarak dersin devamlılığına ek olarak ders saatinin arttırılmasına dikkat çeken A1’in görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Güzel sanatlar fakültelerinde iki yıl zorunlu ders. Tamam kulağa hoş geliyor iki yıl ve üçüncü sınıfta seçmeli ders olarak devam ediyor. Ama o iki yıl zorunlu ders haftada üç saat. Yani yeterli mi! Tabii ki de yeterli değil. İki yıl ama saati çok yetersiz. Bu sebeple kesinlikle hem güzel sanatlar fakültelerinde

hem güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde desen dersinin -senesinin arttırılmasa bile- saati kesinlikle arttırılmalı. Üçüncü sınıfta tabii ki de seçmeli olabilir çünkü öğrenciler artık alanları ile ilgili yoğun çalışmaları gerekiyor. Yani çok daha farklı boyutlar var, ama bu temel ders. Temel ders olduğu için ilk iki yıl zorunlu olmak zorunda fikrimce. Bunların dışında bence haftada en az altı saat ya da sekiz saat deseni çizmek zorunda.”

Bir diğer dikkat çeken görüş A7 tarafından dile getirilmiştir. A7, desenin anasanat atölye ya da seçmeli sanat atölye dersi olarak verilmesi konusunda düşüncelerini, kısa süreliğine uygulama olanağı buldukları desen atölyesi projesi üzerinden dile getirmiştir. Desen dersinin Eğitim Fakültelerinde sadece 1. Sınıfta iki dönem olarak yer alması sebebiyle, öğrencilerin çizim konusunda çalışmalarına (kendi isteği ya da ilgili hocanın yönlendirmesi doğrultusunda) devam edebilmesine yönelik olarak, bağımsız bir desen atölyesinin olmasını önermektedir. A7'nin konu hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“..Sistem ne olmalı? Bağımsız bir desen atölyesi, stüdyosu olacak. Orada sürekli bir erkek, bir kadın model olacak. Öğrenci kendi isteyecek, grafikte misin, seramikte misin, heykelde misin, resimde misin fark etmez. Kendi isteyecek gidecek çalışacak. Ya da hoca yönlendirecek. Örnek; Sen 1 ay görünme bana, 1 ayın sonunda bana 70x100 cm 30 tane desen getireceksin, diyecek. Orada açık bir desen atölyesi olacak. Çocuk orada gitsin heykelini yapsın, desen yapsın, kolaj yapsın, tuval resmi yapsın, ne yaparsa. Desen olmazsa olmaz, temel.”

A7'nin görüşlerinden, desenin olmazsa olmaz olduğu fikrini yineleyerek, geleneksel bağlamda bir anlayışın değeri üzerinden bir değerlendirme yaptığı anlaşılmaktadır.

Katılımcı A5, dört yıla yayılan bir desen eğitimi sürecini değerlendirirken “*Bunun için bir, temel desene giriş süreci ardından sadece spesifik dil meselesi üzerine duracak bir ders içeriği olması gerekir.*” şeklinde ifadelerde bulunmuştur.

Desenin, sanatçının yaşamı boyunca onunla beraber devam eden ve gelişen bir yapısı olduğunu aktaran A3, meselenin sadece desen dersi ile sınırlı olmadığını, diğer atölye derslerinde de desenin varlığının altını çizmiştir. Katılımcının görüşleri şu şekildedir:

“Sanatçı ölene kadar desen çizmeli. Ben öyle düşünüyorum. Yani sınıf olarak bile ayırmamak gerekiyor. Birinci sınıflarda desenin yoğun olmasının nedeni

sanatsal yaklaşımı kavraması için en iyi yol olduğu için. Yani desen o yolun başı hatta o yolun kendisini oluşturuyor aslında. Eline aldığı her malzeme desen ürünü olarak karşımıza çıkıyor. Bunu resimsel ya da farklı bir malzemeye farklı bir ürüne dönüştürme aşamasına kadar desen tadında yakalamak mümkün. Ve dolayısıyla, 1-2-3-4 değil, bizim eğitimimizde atölyelerde öğrenci çalışacağı her şeyi hep desenle çalışır, resim atölyesinde de desenle çalışır, resimde yapmaya devam eder. Dersin resim olarak ayrılmış olması onun için bir engel değildir. Resim dersinde de desen çizmeye devam eder. Bu bir ihtiyaçtır. Yani o desenden uzaklaştığında, tıpkı okumadan yalnızca hep yazmaya benziyor, siz kendinizi beslemeden ortaya koyduğunuz çalışma güçlü olmaz. O nedenle sanatçılarda ölene kadar ve sürekli desen çalışırlar ve o desen geliştikçe eserleri de gelişir. Ve bunun farkındadırlar.”

Bu görüşleriyle A3, sürecin sadece desen dersi kapsamında düşünülmemesinin, diğer atölye dersleri içinde de bir şekilde desen dersinin uygulama alanı bulduğunu vurgulamıştır. Fakat “desenin başlı başına bir değer, önemli bir kazanım olduğunun da farkında olunması önemli.” ifadeleriyle desenin değerini yinelemiştir.

A3’ün görüşlerine benzer olarak A4 konuyu, desen ile resim ilişkisi bağlamında ele almıştır. “Resim ve desen birbirinden kopmazlar ayrılmasından yana değilim. Birlikte olmak zorundalar. Çizim, boyama ve boyutlandırma birlikte olması gereken ve birbirlerinden ayrılmaması gereken yapılardır.” şeklinde bir değerlendirme yapan A4, desenin diğer sanat disiplinlerini destekleyen ve tamamlayan yapısının her zaman var olması gerekliliğini vurgulamıştır.

Benzer görüşlere sahip olan A6 ve A8 ise, konu ile ilgili olarak, desen eğitiminin her yıl verilen bir ders olması yönünde açıklamalar yaptığı görülmektedir. A6’nın desenin ana sanat atölye dersi olarak verilmesinden ziyade seçmeli zorunlu bir ders olarak yer almasını, bu süreçte yeni bir yapılanmaya yönelik çalışmalar yapıldıktan ve deneyimler elde edildikten sonra ana sanat atölye olarak yer almasının uygun olduğu yönünde görüşler belirtmiştir. Katılımcı A8, desen ile ilgili seçmeli ders önerileri veya bir seçenek olarak bu alanda kendini yetiştirmek isteyen öğrencilere yönelik ana sanat atölye eğitiminin yapılması yönünde olumlu ifadelerde bulunmuştur. Konu ile ilgili olarak A6 ve A8’in görüşleri şu şekildedir:

“Ana sanat atölyeden önce her yıl verilen zorunlu seçmeli sanat atölye olması gerektiğini düşünüyorum. Bu çözüldüğünde Ana sanat olabilmesi için biraz daha zamana ihtiyacı var. Öncelikle seçmeli sanat atölye olarak her yıl verildiğinde müfredatın doğru yerleştirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple en az 4 yıl sonra, bu ders deneyimlendikten ve müfredat düzene girdikten sonra Ana sanat Atölye dersi olarak da açılmalıdır (A6).”

“Desen dersi 4 yıllık eğitim sürecinin her aşamasında olmalı. Örnekse; 4 yıla yayılan seçmeli ders önerileri yapılabilir. Alternatif olarak, kendini sadece bu alanda iyi yetiştirmek isteyenler için de ana sanat atölye olarak programda yer alabilir (A8).”

Desenin, eğitim sürecindeki devamlılığının ve desen eğitimi üzerine yeni önerilerin eğitim sürecine dahil olmasının, öncelikli olarak seçmeli dersler ile sağlanabileceği katılımcıların görüşlerinden anlaşılmaktadır.

4.3.6. Desen Eğitiminin Geleceği

4.3.5.1. Desen Eğitiminin Geleceğine Yönelik Görüş ve Öneriler

Bu alt başlık, çalışma grubunun görüşleri doğrultusunda mevcut desen eğitimi içinde gündeme gelen bazı sorunlar ve çağdaş sanat anlayışının ön plana çıkardığı, desende yeni açılımlar şeklinde iki kapsam içinde ele alınmıştır. Öncelikli olarak desen eğitimi sürecinde sorun olarak gündeme gelen güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği ve güzel sanatlar fakültelerinde desen dersi için ayrılan ders süresi, güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği bölümlerinde verilen desen derslerinin 2 dönemde yer bulması, yetersiz öğretim elemanı, yetenek sınavları ve yetenek sınavlarına hazırlık kursları, güzel sanatlar liseleri resim bölümleri ve güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği programının ders içeriklerinin benzerliği gibi konular, çeşitli katılımcıların dile getirdiği öne çıkan bir takım başlıklardır. Bu bağlamda mevcut eğitim sürecinin hedef ve kazanımlarına yönelik olarak bir takım tespitlerde bulunan A7, konu üzerinde şu değerlendirmelerde bulunmuştur:

“En olmazsa olmaz dersimiz desen dersi ve modelimiz yok. Desenin de fiziki koşullarının mutlaka olması lazım. Ondan sonra eğitim fakülteleri, çağımızın sanat kaygıları ve sancılarını... hiçbir zaman o ülkenin, o toplumun eğitim kurumlarına birebir yansıtılmaz. Onu takip etme şansları yoktur kurumların.

Anında buraya uygulamak olmaz. Bu bir süreçtir. Hele sanatta bu daha ağır işler. Bir de sanatta her şey öğretilmez, her şey diye bir laf yok zaten. Hep öğrenme ve araştırma peşindedir insan. Sadece temel kavramlar ve temel öğretiler, geriye dönüp baktığınız zaman keşke şunu da yapsaydım diyebileceğiniz şeyler. Mesela ben şunu söylüyorum çocuklara tuvali germesini öğrenin, yağlı boya yapmasını öğretiyorum, bilin ama yapmayın çocuklar, lazım olur bir gün. Bilmekte yarar var. Temel öğretileri öğrenin, onun üzerine siz kendiniz ne koyarsanız koyun. Zemin sağlam olsun, kaygan zemine hiçbir malzeme inşa edemezsiniz.”

Konuyla ilgili olarak bize, sanatta yeni eğilimler/açılımlardan ziyade daha çok mevcut eğitimin gereken koşullarının sağlanması yönünde eleştirel bir bakış açısı sunmaktadır. Ek olarak “...dersi verenler, çok önemli. Hoca faktörü çok önemli.” sözleri ile ders veren öğretim elemanlarına dikkat çekmektedir. Desen bilgisi ve öğretisiyle, dersin amacını öğrenciye aktaran bir öğretim elemanı ihtiyacına ve desen eğitiminin geleneksel karakterini iyileştirme yönünde bir anlayışı içeren eğitim-öğretim anlayışına vurgu yapmaktadır. Bu yönüyle diğer katılımcılardan ayrılan A7, desenin her zaman sanat eğitiminde bir ölçüt olarak yer alacağını, desen eğitiminin gelecekte de var olacağına inandığını belirtmiştir. Desenin sanatçı ve sanat eğitimcisi için yaşamlarının her sürecinde varlığının önemini vurgulayan diğer katılımcılar A3, A8 olarak karşımıza çıkmaktadır. A3, konu hakkında “sanatçının kendisini geliştirmek için, okumak, araştırmak ve sorgulamak gibi bir yolda olması gerektiği gibi, deseni de hiç bırakmadan devam ettirmesi, kendinin gelişimi ve sanatının geleceği için bunun çok önemli olduğunu unutmaması gerekiyor.” şeklinde görüş belirtmiştir. Desen eğitiminin geleceği bağlamında görüşlerini “Gelecekte mutlaka değişen dönüşen durumlar olacak. Ama en başta değişmeyecek bir şey varsa o da çizgi eğitiminin hep var olacağı. Bunun dışında teknolojik ortamlar kağıt yüzeyinin kullanımını belki azaltabilir.” şeklinde belirten A8, bu durumun aynı zaman da kaygı verici bir durum olarak gündeme gelebileceğine değinmiştir. Kaygılarını “Günümüzde gazete almayıp internetten haber okuma gibi bir şeye dönüşürse çizgi eğitimi o zaman korkutucu. Ben geleneksel olanla ve çağdaş olanların birlikte var olmasında yanayım. Umarım gelecekte hala kağıt üzerine kalemlerle, boyalarla desen çizen öğrenciler olur.” şeklinde açıklamış, aynı zamanda “kağıt üzerine desen” uygulamalarının ve çağdaş yaklaşımların birlikte var olması konusunda olumlu bir bakış açısı sunmuştur.

A8'in görüşlerine benzer bir şekilde teknolojik olanakların öğrenci üzerindeki yansımalarına dikkat çekerek konu üzerinde değerlendirme yapan A4'ün görüşleri şu şekildedir:

“...Boya ve çizer malzemelerini kullanımının taklidi olan elektronik malzeme kullanımına geçmek istiyor şu anki öğrenciler. Hızı yakalamak ve hızlı bir şekilde herkese ulaşabilmek için. Çünkü cep telefonlarının bile artık bir fotoğraf makinesi var, photoshop olanağı var, internetle her yere ulaştırılabilecek yöntemler var. Bu yöntemler varken şimdi dijital ortamda çizmek, yaygınlaştırmak çok daha kolay artık. O zaman çizimin geleceği şöyle olabilir, artık elektronik ortama tamamen geçilebilir ya da reel ortamda boyutlandırılan ya da boyama ile desteklenen bir çizim ya da farklı malzeme sadece sanatçının meditasyon olarak kullanabileceği bir yöntem kadar inebilir diye düşünüyorum. Sanat aurasını zenginleştirecek bir yöntem olarak kalabilir.”

Aynı zamanda teknolojik olanakların farklı sonuçlar ortaya çıkabileceğine yönelik olarak da şu değerlendirmeyi yapmıştır:

“Elektronik ortam sonuçta elektronik bir ortam hissedemiyorsun. Diğer yandan elektronik ortam hissedemediğimiz bir ortam. Hissedemediğimiz bir şey yavaş yavaş biter, mesela birine karşı bir aşk hissedersin ve bu sevgiyle bir şeyler üretirsin. Eğer o kişiye karşı hislerin biterse artık onunla ilgili bir şey üretmezsin. Malzemeyle olan aşkını ya da dünyayla olan aşkını ancak hissederek devam ettirebiliriz. O yüzden elektronik ortamda kalırsan eğer hissedemediğin bir ortamda, o zaman bunun sonu tekrar doğaya dönmek olabilir. Doğadan kaçış yok. Nasıl ki beden sanatı ilk ritüellerini bugün tekrarlıyorsa aynı şekilde mağara duvar resimleri urban duvarları oluyorsa teknolojiye doğaya açılmak zorunda.”

Kendi eğitim-öğretim sürecinde yer verdiği uygulamalara, bir takım tepkilerin var olduğunu belirten A1, konu ile ilgili değerlendirmeleri şu şekildedir:

“Günümüzde birçok desen dersi veren öğretim elemanı aslında tartışma içerisinde. Yani ben mesela bu güncel sanat uygulamalarını desen dersine taşırken çok tepki aldım birçok hocadan kesinlikle böyle uygulamaların yapılmaması gerektiğine dair. O nedenle hocalar kendi aralarında zaten bir

anlaşmazlık içerisinde. Ama öyle bir süreç ki bu kadar yoğun çağdaş sanat uygulamalarının gerçekleştiği günümüzde... Türkiye’de Dünya’da artık iletişim teknolojileri öyle ki, aklınıza takılan bir soruya cevap bulabilmeniz an meselesi internet aracılığı ile yani saniye meselesi. O nedenle dünyadaki sanatın, Amerika’da yapılan bir uygulama o saniye canlı olarak internetten izleyebiliyoruz. Hani bu kadar hızla yayılan sanat olaylarını nasıl görmezlikten gelip de uygulamalarınızda kullanmazsınız. Yani bu bence bir süreç meselesi. Buna öğretim elemanları karşı çıkacaklar, öğrenciler belki benimseyemeyecekler, yıllar geçecek ama yine eninde sonunda böyle uygulamalar yapılacak. Belki tekrardan yıllar sonra başa dönecek. Bu böyle bir süreç. Gel giti olan. Ama bu uygulamalardan da kaçınılmayacak bir süreç.”

Yeni uygulamaların eğitim sürecine aktarılmasında yaşanılacak olumsuzluklara ilaveten elde edilebilecek olumlu sonuçlar üzerinden konuyu tartışan A1, çağdaş çizim uygulamalarının desen eğitiminde yer alması noktasında olumlu bir bakış açısına sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumu çağdaş çizim uygulamalarına yönelik olarak ders sürecinden bahsederken aktardığı “Birinci sınıfta ben gözleme dayalı uygulamaların yapılmasından yanayım her iki dönemde. Fakat bir jüri ile beraber, beş hoca ile karar veriyoruz, uygunsa ikinci dönem o uygulamalara geçiyorum. Zaten deseni bırakmıyoruz. Desen alt yapısıyla beraber yine çizerek, fakat disiplinler arası yaklaşımları da devreye sokarak yeni çalışmalara gidiyoruz. Yani desen bitmiyor, desen çoğalıyor.” şeklindeki ifadeleriyle, konu bağlamında görüşlerini destekleyen bir yapı ile bizlere sunmakta ve “desen” kavramının genişlemesini vurgulamaktadır.

Konu ile ilgili olarak A2, desen eğitiminin geleceğine yönelik görüş ve önerilerini sıralarken, daha öncede belirttiği sanat eğitiminde bazı kalıplaşmış, klişeleşmiş düşüncelerden uzaklaşmayı tekrar dile getirmiştir. Sanat eğitiminde yeni bir yapılanmanın gündeme gelmesinin gerekliliğine değinmiş ve konuyu genel bir bağlamda ele almıştır. Aynı durumun desen eğitiminde de var olduğuna gönderme yapmıştır. A2’nin değerlendirmeleri şu şekildedir:

“...benim kafamda özellikle eğitimle ilgili bir ana kavram var; klişelerden uzaklaşmak. Bütün sanatsal yaratımda klişelerden uzaklaşmakla ilgili o yüzden bizim alanımızla da çok uyuyor. Bu klişeleşmiş “desen resmin namusudur”,

önce bir desen çiz bakalım boya için erken gibi sınırlandırmacı önermelerden uzaklaşması gerekiyor sanat eğitiminin. Çünkü bu, artık bu devirde geçerli değil. Yeni bir yapılanma gerekiyor. Öğrencilerimizin ilgisinden de anlıyorum bunu. Güzel Sanatlar Liselerinde uygulanan müfredatla, bizim müfredat arasında oturulup sen bunu mu veriyorsun?, Yeni ne vereceğiz?...öğrenci geliyor aynı filmi iki kere seyrediyor. Buraya geliyor çocuk mecbur 3B kalem getirin kâğıda çizin. Onu zaten yaptı 3 yıl önce. Bu problemlerin, koordinasyonun sağlanması gerek. Güzel sanatlar eğitimi bölümlerinde zorunlu eğitim derslerinin yanı sıra pek çok seçmeli ders olmalı. Mesela sanat tarihini öğrencinin kendisine bırakırsan öğrenmez öğrenci onu öğretmen yapamayız. Yine bir örnek, iki tane ana sanat var biri resim diğeri grafik tasarım. Geldi öğrenci, sana hangisi uyuyor? Grafik tasarım, resim ve de 200 tane başka medyum anlayış yeni disiplin oluştu. Çizgi film diye bir şey var! Okullarda, sanat eğitiminde önemli bir şey değil mi çizgi film. Ama yok burada. O zaman mecbur burada çizgi film tarihi, çizgi film diye bir ders olması lazım. Şunu söylemek istiyorum. Üniversite kaynaklarını etkin kullanması lazım. Onun için şemsiye programlarla öğrencilerin sürekli bilgilendirilmesi, yönlendirilmesi gerekiyor. Ben mesela çoğu kişinin beğenmediği köhneleşmiş resim yapan biriyim. Ben ne yapacağım öğrencilerime mavi sürme, yeşil sür diyecek değilim. Yönlendirme yapacağım onlar derslere girecekler, o derslerin içeriklerini öğrenecekler kendi kendilerine yapacaklar nasıl bir sanat eğitimcisi olacaksa, bunu kendisi yapacak. ...”

A6’nın konu hakkında aktardığı görüşleri, desenin güncel karakterine gönderme yapan, A1’inde ifade ettiği gibi desenin çoğalmasına, genişlemesine yönelik düşüncelere destek veren bir yapıdadır. A6, konu üzerinde görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Desen kelimesinin çizim olarak değiştirildiğini varsayarak kelimenin kapsadığı alan göz ardı edilemez duruma geleceğinden, geleneksel eğitimin varlığını sürdüremez bir hal alacağını umuyorum. Çünkü geleneksel eğitim günümüz sanatının tanımları arasında yer almamaktadır ve karşılık bulamamaktadır. Doğru form ve biçim yakalama çabası yerine düşüncelyi

aktarabilme yollarının çizimle ifade edebilme çabası günümüz sanat anlayışı açısından daha doğru bir müfredat olarak sanat eğitiminde yer almalıdır.”

A6, sanatta yeterlilik tezinde de yer verdiği “Çizim” kelimesinin anlam genişliğinin, günümüz sanatı ve eğitim ile bir arada düşünüldüğünde içerik yönünden desen eğitiminde daha güncel yaklaşımların söz konusu olabileceğini düşünmektedir. Bu doğrultuda bir düzenlemenin desen eğitimi sürecinde yer almasının gerektiğini vurgulamaktadır.

BÖLÜM V

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırma ile çizgi ve desene yüklenen anlamların, tarihsel gelişim süreci içindeki yeri literatür taraması ile değerlendirilmiş; desen eğitiminde çağdaş sanatta gelişen çizim uygulamalarının yeri çalışma grubunun görüşleriyle ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde elde edilen bulgular bağlamında sonuçlara gidilmiş ve bu sonuçlara dayalı olarak bazı öneriler verilmiştir. Ayrıca konu, alanda yer alan diğer çalışmalar ile ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

5.1. Sonuç

Araştırma ile elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Araştırma sonucunda çalışma grubunun, desenin sanat eğitiminde yerine ilişkin görüşlerinde pek çok benzerliğin söz konusu olduğu görülmektedir. Bu benzerlikler, güzel sanatlar fakülteleri ve güzel sanatlar eğitimi resim iş öğretmenliği programı olarak ayrıma gidilmeden, desen eğitiminin genel karakteri olarak ele alınmıştır.

Genel anlamda desen, sanat eğitiminde önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatçı ve sanat eğitimcisinin gelişiminde temel rol oynayan faktörlerden birisidir. Görsel sanatlara dayalı bütün alanların temelinde desen vardır. Bu yüzden desenin sanat eğitimindeki yeri elzemdir.

Görsel sanatlara bağlı bütün alanların (grafik, tekstil, seramik, resim, heykel, video ...) temelinde desenin olması üzerinde hem fikir olan çalışma grubu, deseni çoğunlukla çizgi

ve çizim olarak tanımlamıştır. Desenin kelime anlamı olarak içerdiği kapsama yönelik elde edilen bulgular, alanda “çizim” kelimesinin kullanımının uygunluğuna zemin hazırlamıştır. Ek olarak, ortaya çıkan ürünün “görsel tasarım” olarak adlandırılması yönünde ve “görsel kültür” bağlamında bir değerlendirme yapılması çizim derslerinin içeriğinin genişlemesine olanak sağlaması açısından önemli görülmektedir. Bu görüşler ile desen eğitiminde daha geniş yaklaşım ve uygulamaların yer bulacağı düşünülmektedir.

Günümüz yükseköğretiminde desen dersleri eğitim kurumu ve öğrenci ihtiyaçları doğrultusunda öğretim elemanının bireysel eğitim anlayışı ile şekillenmektedir. Desen eğitiminde ağırlıklı olarak geleneksel araç-gereçlerin kullanıldığı ve tekniklerin uygulandığı görülmektedir. Aynı zamanda çizimde farklı uygulamaların yer bulmasına yönelik girişimlerinde olduğu görülmektedir.

Çağdaş sanat ortamında desen uygulamalarının yerine yönelik elde edilen bulgulardan, desenin başlı başına bir yapıt olduğu yönünde ortak bir sonuca ulaşılmıştır. Günümüzde desen, geleneksel anlayış, çeşitli yüzey uygulamaları ve disiplinler arası bağlamda (performans, enstalasyon, video...) ele alınmaktadır. Bu süreç, desenin ifade olanaklarını çoğaltmıştır. Araç-gereç, teknik anlamda çeşitlilik ve farklı sergileme yöntemleri ile desen sorgulanan, birtakım denemeleri içeren bir süreçtedir.

Çağdaş sanatta çizimin desen eğitimindeki yerine yönelik, çalışma grubunun çağın sanat anlayışının ders sürecine dahil edilmesi noktasında görüşleri olumlu yöndedir. Ders sürecinde günümüz tekniklerinin ve zengin malzeme kullanımının, desen eğitiminde yeni deneyimlere olanak sunması beklenmektedir. Çeşitli teknolojik araçların ve sanal platformların desen eğitime yansımalarının öğrencinin üretim ve sergileme sürecine olumlu katkılarının olabileceği gibi bu olanakların yanlış kullanımının olumsuz sonuçlar ortaya çıkarabileceği de düşünülmektedir. Genel anlamda günümüz sanatının teknik olanaklarının desen eğitime yansıtılması ile dersin sınırlarını genişleteceği yönünde olumlu sonuçlar ortaya çıkması beklenmektedir.

Çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitime yansıtılması, desen üzerine farklı bakış açılarının gelişmesine katkıda bulunarak, öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını ifade edebilecekleri daha geniş bir üretim ortamının oluşmasına yardımcı olacaktır. Bu uygulamaların dahil olabilmesi ve geleneksel anlamda uygulanan eğitimin niteliği için derse ayrılan sürenin arttırılması gerekmektedir.

5.2. Tartışma

Araştırmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda ilk olarak ele alınan sanat eğitiminde desenin yeri, çalışma grubu tarafından literatürle doğru orantılı olarak değerlendirilmiştir. Genellikle, tarihte sanatın ilk örneklerinin (mağara insanının sanatı) dış-çizgi sınırlandırmasıyla, çizgi çizerek başladığı (Artut, 2009; Read, 2014) cümlesiyle varoluş süreci vurgulanan desen, mağara duvarlarından günümüze her zaman önemsenen ve değerli görülen bir betimleme yolu olarak ifade edilmektedir (Pekmezci, 2003, s. 9). Pekmezci (2003) çalışmasında deseni, Rönesans ile başlayarak dehaların yetişmesinde rol oynamış bir anlatım yolu, bir eğitim disiplini olarak belirtmektedir. Yüzyıllardır bir eğitim disiplini olan desenin sanat eğitiminde yerinin elzem olduğunu açıkça göstermektedir.

Desenin, görsel sanatlarla ilgili tüm alanları etkilediği hatta yaşamın her alanında yer aldığı gözlemlenir. Etike (2001)'e göre desen, tüm görsel sanatların temelini oluşturan bir disiplindir (s. 14). Türkmenoğlu (2011, s. 42) bu durumu daha geniş bir açıyla ele almış, desenin günümüzde yaşamın her alanında plastik bir etkinlik olarak var olduğunu, bunun planlara ilişkin alınan karalamalardan grafitilere kadar geniş bir alanda yer aldığını dile getirmiştir. Çalışma grubunun konu ile ilgili görüşlerini destekler yapıdaki bu değerlendirmeler çizimin etki alanını bizlere göstermektedir.

Sanat, çizgilendirme isteğinden doğmuştur (Read, 2014, s. 25) ve çizgi desenin ana ögesidir (Etike, 2001). Desen ve çizgi ilişkisini “matematikte sayılar ne ise çizgi de görsel sanatlarda odur” şeklinde belirten Kırısoğlu (2009, s. 95), çizginin görsel sanatlar öğretiminde temel bir değer olduğunu vurgulamıştır. Desende genel olarak çizginin ön planda yer almasına yönelik bu değerlendirmeler, çizgi ve desenin beraber ele alınmasına olanak sunmaktadır. Günümüzde teknik olarak sağladığı olanaklar ve estetik anlamda sunduğu tanıdık görüntüsüyle çizgi, bugün deseni adlandıramaz bir halde gündeme getirmektedir (Albayrak, 2012, s. 4). Çizginin olanaklarını kullanan sanatçılar çizme eylemini farklı sanatsal uygulamalara taşımaktadırlar. Günümüzde çalışmaların artık disiplinler arası bir yaklaşımla, bağlamsal ve çok katmanlı bir yapıda oluşturulduğuna dikkat çeken Akçakoca (2015, s. 29), çizimin şimdilerde ne olduğu sorusunun ve bu aracın kapsadığı imkanların genişliğine yönelik sorulara tatmin edici cevapların verilmesinin zorluğundan bahsetmiştir. Bu noktada Akçakoca (2015) çalışmasında, desen üzerine güncel bakışını “Yeni nesil çizim” olarak adlandırmaktadır ve kavramsallaştırılmış çizimleri çoğunlukla 1960 ve 1970’lerdeki kavramsal sanatla ilişkilendirmiştir.

Araştırmada ele alınan çağdaş sanatta desen uygulamalarının yeri bağlamında çalışma grubunun olumlu görüşleri, literatürde yer alan çalışmalar ile benzerlikler içermektedir.

Desen eğitiminde çizimin çağdaş sanattaki uygulamalarına yönelik olarak çalışma grubunun çoğunluğu tarafından değerlendirilen görüşler, bu uygulamaların ders sürecinde yer almasını onaylar niteliktedir. Çağdaş sanatın, eğitim sürecine yansımada sorunlar gündeme gelebilmektedir.

“Klasik akademik anlayışla desenler çizen ve 1950 sonrası sanatı hakkında belli bir fikri olmayan birisi için güncel sanat oldukça absürd ve kabul edilemez gelebilmektedir. Sanat okullarında bu anlayışla yetiştirilen öğrenciler ise, güncel sanata dair bir sergiye gittiklerinde mekanda olanları anlamlandırmakta zorlanacaklardır. Çünkü sergilenen çalışmaların onların okulda öğrendikleriyle bir benzerlikleri bulunmamaktadır bu da günümüzde sanat eğitimi alan öğrencilerin güncel sanatı anlama ve yorumlama konusunda sorunlara sebep olabilmektedir. Bu durum sanatın eğitim ile olan ilişkisinin sorgulanması meselesini gündeme getirmektedir. Ne yazık ki normsuz post sanatın dinamikleri üzerine düşünen, en azından onu reddetmeden önce anlamaya çalışan kurum sayısı çok az sayıdadır” (Türkdoğan, 2014, s. 137).

Türkdoğan’ın da değindiği üzere çağdaş sanata karşı gelişen ön yargılar, ders sürecinde yer bulması yönünde sıkıntılara yol açabilmektedir. Fakat çalışmanın amacından yola çıkarak düşündüğümüzde ve elde edilen görüşler doğrultusunda desene yönelik çağdaş söylemlerin desen eğitimi sürecine dahil edilmesi değerlendirilmesi gereken bir içeriktir.

Konu ile ilgili olarak Kuru (2011) çalışmasında desenin güncel karakterini, içeriğini ele almış ve değerlendirmiştir.

“Günümüzde sanat dünyası, avant-garde eğilimler, postmodern söylemler ve ötesi, yeni sanatsal bilinç, ekolojik sanat, feminizm, radikal sanat ve siber kültür gibi eğilimlerle birlikte evrilip dönüşüyor. Çağdaş sanat, düşünme, muhakeme etme, yargıya varma ile biçimlenerek dolaşıma hazır hale gelen enformasyondan beslenen entelektüel bir yapıya bürünmüş durumda. Çağdaş desen anlayışı da yavaş yavaş temsili desenden uzaklaşıp karışık teknik, baskı ve soyut kompozisyon, sembolizm, metafor, doku ve benzeri diğer gelenek dışı materyalleri kapsar niteliktedir”(s. 383).

Aynı zamanda Kuru (2011) çalışmasında desen eğitiminin bu süreçten doğan içeriğiyle ilgili olarak, “Tüm güzel sanatlar ve tasarımın başlangıç noktası olan desen eğitimi de çağdaş sanatın tanınabilenden algılanabilene doğru geçirdiği dönüşüme katılmak ve ayak uydurmak zorundadır (s. 383)” ifadelerine yer vermiştir.

Kuru’nun görüşlerine ek olarak Bingöl (2015) çalışmasında, “desen eğitimi de diğer alanlarda olduğu gibi, teknolojik gelişmelere ayak uydurabilmeli, en azından sanat alanında yaşanan değişim ve dönüşümlerden haberdar bir şekilde kendini güncelleyebilmelidir (s. 29)” ifadesiyle desen eğitiminde güncelliğin değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Yine Bingöl ve Kayahan çalışmalarında (2015) teknolojinin olanaklarının kullanımını desen dersi bağlamında irdemişler, geleneksel olan çizim

yöntemleri üzerine bilgisayar kullanımını ekleyerek, desende dijital ortamın kullanımı üzerine olumlu sonuçlar ortaya koymuşlardır. Araştırma, çalışma grubunun teknolojik olanakların desen eğitiminde yer alması gerektiği üzerine görüşlerini destekleyici bir içeriktedir. Dijital ortamın, “...sanat ürünlerinin sergilenme şekillerinde de yeni çağdaş yaklaşımlar ortaya koyması...”, sergileme yönünden teknolojinin artılarına işaret etmektedir (Bingöl & Kayahan, 2015, s. 224).

Aynı zamanda desen eğitimi üzerine yapılan değerlendirmelerde Mehmet Güleryüz’ün konu üzerine görüşleri önemli görülmektedir. Genel anlamda yükseköğretim sanat eğitimi programlarında verilen desen eğitimi üzerine ifadeleri bulunan Güleryüz, Resmigeçit kitabında durumu akademideki desen eğitimi örnek vererek değerlendirmiştir. Çalışmasında ele alınan durum daha çok geleneksel anlamda oluşturulan desenin geliştirilmesi ve özgün bir dilin oluşumuna yönelik düşünceleri içermektedir. Ki Güleryüz, her zaman çizimin, çizmenin önemini vurgulamaktadır. Güzel sanatların temel eğitiminde desen disiplinine çok yönlü eğilimin gerektiğini belirten Güleryüz (2014, s. 147), kendi öğretim dönemlerinden desen eğitiminde tanımladığı problemleri “...çözümlemeye değil klişe tekrarlara dayalı, mekân-yapı-espas-dil sorunlarını kale almayan, enerjiyi ve kişiselliği, yapısal mekanik kurguyu, renkler ile yapının iç içeliğine geçit vermeyen kapalı bir biçim tekrarıdan şaşmayan bir ısrar ile yürütülen bir eğitim” süreci olarak tespit etmiştir. 1975-80 dönemine rastlayan bu süreç sonrasında desen eğitimi sorunlarına yönelik bir takım araştırmalar yapılmıştır. Konu bağlamında, Öztürk (2002) çalışmasında döneminin desen eğitimi değerlendirmiş, resim-iş öğretmenliği lisans programlarında desen eğitiminin içeriğini “plastik zenginlikten yoksun ve özellikle uygulama süreçlerini aşağılayan yüzeysel bir dille hazırlandığı gözlenmektedir” (s. 249) şeklinde düşüncelerini dile getirmiştir. O dönemde desen dersinin içeriğindeki yetersizlik ve ders süresi yine tartışmalı bir yapıdadır. Ayrıca Öztürk (2002, s. 250), desende orantısız deformasyona, izomorfoza ya da metamorfoza uğratılmış desenlerin “güzel desenler olup olmadığını öğrencilerle nasıl tartışabiliriz?” sorusunu da gündemine almıştır. İmamoğlu (2004, s. 266) çalışmasında desen dersi sorunlarını ele almış sanatın postmodern dönemde değişen yönünün desen kavramında da etkili olduğunu belirtmiş; desenin öznel süreçlerinin, öğrenci ya da sanatçının nefreti, sevgisi, coşkusu, perişanlığını vb. duygularını aktarmada nasıl bir yöntem, hangi model ve çizim anlayışında nasıl bir yol izleyeceğini sorgulamıştır. Elbette “özne somutu tanımadan soyuta yönelemez” (İmamoğlu, 2004, s. 266). Aynı zamanda soyut içerikler, imgesel kurgular ve günümüz sanatı desen eğitimi sürecinin bir

parçası olmak durumundadır. 2007’de YÖK resim iş öğretmenliği lisans programındaki içerik değiştirilmiş ve daha geniş bir içerik sunulmuştur. Fakat desen eğitimi sorunları devam etmektedir. Korkmaz’ın çalışmasında (2011) sorunlar fiziksel, canlı model-materyal, ders içerikleri ve süresi, öğrenciden, öğretim elemanından kaynaklanan ve diğer sorunlar olarak ele alınmıştır. Yine burada da hazırlık kurslarının kalıplaşmış eğitimi, bu dersten sıkılmaları, desene yönelik kalıplaşmış düşüncelerin öğrenciye yansıtılması, dersin sadece modele indirgenmiş olması hatta atölyelerde çizim materyallerinin (objeler, kumaş parçaları, yapay maket, iskelet, klasik heykeller vb...) eksikliğine araştırmada betimlenen katılımcı görüşlerinde de rastlanmıştır. Araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara benzer bir içeriğe sahip olan bu görüşler çalışmamızı destekler niteliktedir.

Geçmişten günümüze yükseköğretimde desen eğitiminin birtakım problemlerinin devam ettiğini, mevcut desen eğitiminin üzerine katılması gereken yapılara yeterince önem verilmediği ve yetenek sınavı hazırlık kurslarının aday öğrencinin zihninde yerleştirdiği desen algısı göz önünde bulundurulduğu zaman, mevcut desen eğitiminin problemleri yapısı elbette büyük bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat çağdaş sanatla birlikte değişen ve gelişen çizim algısının eğitim sürecine dahil edilmesi de büyük bir önem taşımaktadır. Burada Mehmet Güler’ün “...bilgi kalıp üretirse tehlikelidir, ezber üretirse tehlikelidir...” sözüne değinmek isterim (MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu, 2006, s. 19). “Görsel sanatlarda özgün eserlere ulaşabilmek için tekrarlardan uzaklaşarak, disiplinler arası bir yaklaşımla, içinde bulunulan çağdaki yeniliklerin farkında olunması gereklidir” (Bingöl, 2015, s. 28). Bu anlamda çalışma grubundan çağdaş sanatta çizim uygulamalarının desen dersi sürecinde yer alması yönünde elde edilen olumlu sonuçların değerlendirilmesi, öğrencilerin yaratıcı sürecini en verimli şekilde yaşamasına olanak sunulması ve desen eğitimine gereken değerin verilmesi, bu doğrultuda gereken adımların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

5.3. Öneriler

Elde edilen bulgulardan ve ulaşılan sonuçlardan aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir.

Araştırma kapsamında katılımcılar desen dersine ayrılan süre üzerinde çokça durmuşlardır. Özellikle desen dersinin eğitim fakülteleri resim iş öğretmenliği lisans programlarında sadece 1. ve 2. yarıyıl da yer alması ders içerik ve yöntemlerinin uygulanmasında yetersiz

olabilmektedir. Bu anlamda, özellikle resim iş öğretmenliği programında desen eğitime ayrılan sürenin artırılması gerekmektedir.

Desen dersi süresinin arttırılmasıyla ders içeriğinin genişletilmesi, bu bağlamda çağdaş sanatta çizim uygulamalarının ders sürecinde yer almasına yönelik çalışmaların planlanması, güncel bir desen dersi içeriği hazırlanması gerekmektedir. Yeni yapılacak çalışmalar ile desen dersinin bu ekseninde tartışılması ve yeni uygulamalar geliştirilmesi alana daha da katkı sağlayacaktır.

Çizimin çağdaş sanatta yorumlarına yönelik bir ders içeriği hazırlanarak; seçmeli sanat atölye dersi kategorisinde sanat eğitimi programlarına yansıtılabilir. Sanatın diğer disiplinlerinden beslenen, iki ve üç boyutlu eserlerin üretilmesine olanak veren, yüzey ve mekan çalışmalarını içeren, malzeme ve düşünsel anlamda çeşitliliğe açık olan, desen temelli bir seçmeli sanat atölye dersi içeriği hazırlanabilir. Sanat pratiklerinin tek bir çatı altında toplandığı, öğrencilerin alanlarına yönelik eserler ürettiği çizimden beslenen bir atölye dersi oluşturulabilir.

Desen, temel kavram ve tekniklerinden çağdaş sanatta çizim pratiklerine, çizimle üslup oluşturmayı içeren bir “Anasanat Atölye” dersi müfredatta yer alabilir. Çizime yönelik özel dil/üslup oluşturma yönünde bir içeriğin öğrenciye sunulması ve uygulamaların yapılması gerekmektedir. Desen eğitiminde, yaratıcılığın/düşünsel zenginliğin ortaya konmasında malzeme seçeneklerinin çoğaltılmasına yönelik öğrencilere imkanlar sunulmalıdır. Öğrencilerin, desenin çağdaş sanatta temsiline yönelik farkındalıkları geliştirilmeli ve kendi üretimlerini gerçekleştirecekleri ortamlar oluşturulmalıdır.

Desen derslerinin adı “çizim” kelimesi ya da içinde çizim geçen bir isimlendirme ile yeniden ele alınmalıdır.

Teknolojinin sunduğu imkanlar ders sürecinde değerlendirilmeli, öğrencilerin hem üretim hem de sergileme seçenekleri arasında bu imkanlarında yer alması dikkate alınmalıdır. Teknolojik araçların, farklı çizim uygulamaları ve programların ve sanal sergileme platformlarının kullanımı, geleceğin sanatçı ve sanat eğitimcisi adaylarının kısaca genç yeteneklerin mesleki gelişimlerine katkı sağlayacaktır. Çağın gerekleri doğrultusunda bir

bakış açısı kazanmak, kazandıklarını uygulamak, aktarmak sanatçı ve sanat eğitmcisi için bir kazanım olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akçakoca, M. (2015). *Yeni nesil serbest stil çizimler*. (Sanatta Yeterlilik Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Albayrak, A. (2012). Günümüz sanatında birincil ifade aracı olarak çizgi ve desen pratikleri. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32, 1-11. http://sbedergi.erciyes.edu.tr/sayi_32/1-1-11.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Antmen, A. (2000). A'dan Z'ye 20. Yüzyıl sözlüğü. *P Dergisi*, 16, 8-76.
- Antmen, A. (2013). *20. yüzyıl batı sanatında akımlar*. İstanbul: Sel.
- Antmen, A. (2015). *Üryan, çıplak, nü Türk resminde bir modernleşme öyküsü*. İstanbul: Pera.
- Artut, K. (2009). *Sanat eğitimi kuramları ve yöntemleri*. Ankara: Anı.
- Ashton, D. (2001). *Picasso konuşuyor* (M. Yılmaz ve N. Yılmaz, Çev.). Ankara: Ütopya.
- Avcı, S. (2014). Füzenele desen çizmek. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 13 (7), 1-15. <https://www.google.com.tr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=9&ved=0ahUKEwiH9LSetcHOAhUDuhQKH3BisQFggzMAg&url=http%3A%2F%2Fdergipark.ulakbim.gov.tr%2Fakdenizsanat%2Farticle%2Fdownload%2F1103000348%2F1103000872&usg=AFQjCNFGys61WZLtF3KBa5tVWJfXnkI-Ug&bvm=bv.129422649,d.d24> sayfasından erişilmiştir.
- Barthes, R. (2014). *Görüntünün retoriği, sanat ve müzik*. (A. Koç & Ö. Albayrak, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Barrett, T. (2015). *Neden bu sanat? Çağdaş sanatta estetik ve eleştiri* (E. Ermert, Çev.). İstanbul: Hayalperest.
- Bazin, G. (2014). *Sanat tarihi sanatın ilk örneklerinden günümüze*. Ankara: Kabalcı.

- Beti, C. & Sale, T. (2008). *Drawing a contemporary approach*. USA: Thomson Wadsworth
- Beykal, C. (2006). Sabri Berkel Dönemler II (1955-1990). B. Kadioğlu (Ed.), *Sabri Berkel içinde* (s. 7-27). İstanbul: Yapı Kredi.
- Bigalı, Ş. (1999). *Resim sanatı*. Ankara: Türkiye İş Bankası.
- Bingöl, M. P. (2015). Desen eğitiminde edebiyatın rolü: kafka ve wells örneği. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 16, 27-45, http://www.sanatvetasarim.gazi.edu.tr/web/makaleler/16_bingol.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Bingöl, M. P. & Kayahan, Z. (2015). *Desen eğitiminde birleşik bir program önerisi*. 2.Sanat ve Tasarım Eğitimi Sempozyumu'nda sunulmuş bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara. http://gsf.baskent.edu.tr/kw/upload/324/dosyalar/bildiri_kitap_2015.compressed_v1.pdf?birim=324&menu_id=20 sayfasından erişilmiştir.
- Bulut, Ü. (2003). Plastik sanatlar eğitiminde desen çalışmaları. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18 (18), 21-24. <http://e-dergi.marmara.edu.tr/maruaebd/article/view/1012001749/1012001453> sayfasından erişilmiştir.
- Danto, A. C. (2010). *Sanatın sonundan sonra* (Z. Demirsü, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Desen. (2016). *Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük* içinde. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57719b028e9332.25505502 sayfasından erişilmiştir.
- Engin, N. (2008). Desen dersinde sanat tarihi temelli bilginin yeri ve önemi. 3. *Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu*. 815-824.
- Erbay, M. (2007). *Resim sanatı disiplinleri*. İstanbul: Alternatif.
- Erden, O. (2012). *Modern sanat hakkında bilmeniz gereken her şey*. İstanbul: Tempo.
- Eroğlu, Ö. (2013). *Plastik sanatlar sözlüğü*. İstanbul: Tekhne.
- Etike, S. (2001). *Kız teknik liseleri için desen*. Ankara: MEB.
- Eyüboğlu, B. R. (2012). *Resme Başlarken*. İstanbul: Türkiye İş Bankası.

- Fırcı, M. (2006). Toplumsal mücadelede sanatçı duruşuyla Kathe Kollwitz ve “The End” (Son) adlı eserinin analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20, 145-150. <http://web.deu.edu.tr/befdergi/17.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Foster, H. (2009). *Gerçeğin geri dönüşü yüzyılın sonunda avangard* (E. Hoşsucu, Çev.). İstanbul: Ayrıntı.
- Gombrich, E. H. (1992). *Sanatın öyküsü* (B. Cömert, Çev.). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Gökçe, N. K. & Mehmet, N. (2007). Desen teknik ve malzemeleri. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Güleryüz, M. (2014). *Resmigeçit*. İstanbul: İş Bankası Kültür.
- Heinrich, B. (2015). Spaceliner. İ. Balıç (Ed.). *Odak noktası çizgi* (M. B. Albayrak, Çev.) içinde (s. 25-36). İstanbul: Arter.
- İmamoğlu, G. (2004). Güzel sanatlar eğitimi resim bölümlerinde desen dersinin sorunlarına yönelik bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi*, 5(2), 261-270. http://kefad.ahievran.edu.tr/archieve/pdfler/Cilt5Sayi2/JKEF_5_2_2004_261_270.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kahraman, H. B. (2005). Sanatsal Gerçeklikler, Olgular ve Öteleri... İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Kınay, C. (1993). *Sanat tarihi*. Ankara: Gaye.
- Kırıçoğlu, O. (2009). *Sanat, kültür, yaratıcılık görsel sanatlar ve kültür eğitimi-öğretimi*. Ankara: Pegem.
- Korkmaz, F. D. E. (2011). *Görsel sanatlar eğitiminde desen dersine yönelik sorunlar ve çözüm önerileri*. 1. Sanat ve tasarım eğitimi sempozyumu dün, bugün, gelecek sempozyumunda sunulmuş bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara. http://gsf.baskent.edu.tr/kw/upload/324/dosyalar/bildiri_kitap_2011.compressed_v1.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kuru, N. B. (2012). Güzel sanatlar ve tasarım eğitiminde desen dersinin güncel tanım ve içeriği. *Uluslararası Güzel Sanatlar Sempozyumu*, 382-386.
- Krausse, A. C. (2005). *Rönesanstan günümüze resim sanatının öyküsü* (D. Zapcıoğlu, Çev.). Almanya: Literatür.
- Lynton, N. (2004). *Modern sanatın öyküsü* (C. Çapan & S. Öziş, Çev.). İstanbul: Remzi.
- Lyotard, J. F. (1997). *Postmodern durum* (A. Çiğdem, Çev.). Ankara: Vadi.

- Madra, B. (2015). Çağrı Saray “Outsider”, <http://www.kuadgallery.com/tr/exhibition/cagri-saray-outsider/> sayfasından erişilmiştir.
- Mant, S. (2007). *Desen eğitiminde yapılandırmacı öğrenme uygulamalarının etkililiği*. (Doktora tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-QbTaRCGMg5H72sixc44_Eks8kJtdNn4ZNPoJX2aUsoV sayfasından erişilmiştir.
- Mehmet, N. (2006). *Desende insan figürü*. Kayseri: Netform.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma*. (Çev Edt: Turan, S). Ankara: Pegem.
- Müftüoğlu, M. O. (2011). *Desen temel süreçler*. İstanbul: Say.
- MSGSÜ İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonu. (2006). *Canlı modelin sanat eğitimindeki yeri-panelleri ve sergisi*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Nasuhbeyoğlu, G. (2013). Online. <http://www.kuadgallery.com/tr/exhibition/online-tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Orhun, O. (2015, Mayıs 20). Günümüzde desen öyküler anlatıyor. *İstanbul Art News*. s. 25.
- Orvick, Otto G., Stinson, Robert E., Wigg, Philip R., Bone, Robert O. & Cayton, David L., (2015). *Sanatın Temelleri Teori ve Uygulama* (N.B. Kuru, A. Kuru, Çev.). İzmir: Karakalem Kitabevi.
- Özsoy, V. (2007). *Görsel sanatlar eğitimi resim iş eğitiminin tarihsel ve düşünsel temelleri*. Ankara: Gündüz.
- Öztürk, M. (2002). *Yök-dünya bankası projesi resim öğretmenliği lisans programında desen dersi örneğiyle sanat eğitimi öğretmeninde standart bilgi seviyesine erişimin önemi ve gerekliliği*. Gazi Üniversitesi'nin Eğitimde 75. Yılı Sanat Eğitimi Sempozyumu'nda Sunulmuş Bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Patton, Q. M. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev Edt: Bütün, M. ve S, Demir.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pekmezci, H. (2003). *Anadolu güzel sanatlar liseleri için desen*. Ankara: MEB.
- Rattemeyer, C. (2013). Vitamin D2 new perspectives in drawing. C. Garrett & M. Price (Eds.), *Drawing today* (pp. 8-14). London: Phaidon.
- Read, H. (2014). *Sanatın anlamı* (N. Asgari Çev.). İstanbul: Hayalperest.

- Sağır, Ç. (2008). Seksenlerde Türkiye’de çağdaş sanat: yeni açılımlar. İ. Duben & E. Yıldız (Ed.), *Cengiz çekil* (s. 113-124). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Saray, Ç. (2010). Bir güncel sanat mediumu olarak resim ve Türkiye’de resim sanatı. <http://cagrisaray.blogspot.com.tr/2010/01/makale-bir-guncel-sanat-mediumu-olarak.html> sayfasından erişilmiştir.
- Sözen, M. & Tanyeli, U. (2011). *Sanat kavram ve terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Stout, K. (2014). *Contemporary drawing from the 1960s to now*. London: Tate.
- Şahiner, R. (2013). *Sanatta postmodern kırılmalar*. Ankara: Ütopya.
- Şen, Ö. (2006). *Yirminci yüzyılda avangart sanatın etkisinde dönüşüme uğrayan desen anlayışının Joseph Beuys örneğinde incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3LG9rehQIoJa_LKMfyECuy9sPHeSnbqvwFo-mchZMnC8b sayfasından erişilmiştir.
- Şişman, A. (2011). *Sanata ve sanat kavramlarına giriş*. İstanbul: Literatür.
- Tansuğ, S. (2011). Resim sanatının tarihi. İstanbul: Remzi.
- Turani, A. (2010). *Dünya sanat tarihi*. İstanbul: Remzi.
- Turani, A. (2015). *Sanat terimleri sözlüğü*. İstanbul: Remzi.
- Türkdoğan, T. (2014). *Sanat kültür politika modernizm sonrası tartışmalar*. Ankara: Nobel.
- Türkmenoğlu, D. (2011). Çağdaş bir ifade formu olarak desen. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi*. 1 (20), 41-50. <http://e-dergi.atauni.edu.tr/ataunigsfd/article/viewFile/1025007868/1025006906> sayfasından erişilmiştir.
- Uysal, A. (2011). *Gelişen teknolojiler odağında değişen- dönüşen sanat- sanat eğitimi üzerine bir değerlendirme*. 1. Sanat ve tasarım eğitimi sempozyumu dün, bugün, gelecek sempozyumunda sunulmuş bildiri, Başkent Üniversitesi, Ankara. http://gsf.baskent.edu.tr/kw/upload/324/dosyalar/bildiri_kitap_2011.compressed_v1.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, M. (2013). *Modernden postmoderne sanat*. Ankara: Ütopya.

Yin, R. K. (2009). *Case study research design and methods* (3rd ed.). Thousand Oaks: Sage.

Yükseköğretim Kurulu (2016). Resim-iş eğitimi lisans programı.

http://www.yok.gov.tr/documents/10279/49665/resim_is.pdf/3ed4f241-5ecc-42aa-a041-420a543a4725 sayfasından erişilmiştir.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

Araştırmanın Alt Amaçları:

Çalışma grubunun, sanat eğitiminde desenin yerine yönelik görüşleri nelerdir?.

Çalışma grubunun, çağdaş sanatta desen uygulamalarının yerine yönelik görüşleri nelerdir?

Günümüz desen eğitiminde çağdaş sanattaki desen uygulamalarının yerine ilişkin öğretim elemanlarının görüşleri nelerdir?

Yer:

Tarih ve saat (başlangıç-bitiş):

Görüşmeci:

GİRİŞ

Merhaba, benim adım Ece Nur DEMİR. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Güzel Sanatlar Eğitimi Ana Bilim Dalı Resim-İş Öğretmenliği Bilim Dalı'nda yüksek lisans çalışması yürütmekteyim. Çağdaş sanatta çizimin desen eğitimindeki yeri konulu bir araştırma yapmaktayım. Bu noktada desen eğitiminin güncel tanım ve içeriğinin geliştirilmesi yönünde sizin görüşlerinizin önemli olduğunu düşünüyorum. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederim.

- Görüşmeye geçmeden önce, görüşmemizin gizli olduğunu belirtmek istiyorum. Bu görüşmede vermiş olduğunuz bilgileri araştırmacıların dışında herhangi bir kimsenin görmesi mümkün değildir. Ayrıca, araştırmaya desteklerini veren katılımcıların isimleri araştırma raporunda yer almayacaktır, bunun yerine kod veya takma isimler kullanılacaktır.
- Görüşme sonuçlarını sağlıklı değerlendirebilmek ve veri kaybı yaşamamak için görüşmeyi ses kayıt cihazı ile kaydetmek istiyorum izin verirseniz.
- Görüşmemize başlamadan önce, söylediklerimle ilgili belirtmek istediğiniz bir düşünce ya da sormak istediğiniz bir soru var mı?

- Bu görüşmenin yaklaşık olarak kırk dakika ile bir saat arasında süreceğini tahmin ediyorum izin vererseniz görüşmemize başlayalım.

GÖRÜŞME SORULARI

1. Sanat eğitiminde desenin yerini nasıl değerlendirirsiniz?
2. Desen eğitimi denildiği zaman, nasıl bir eğitim öğretim modeli aklınıza gelmektedir?

Alternatif: Günümüz yükseköğretiminde desen dersleri nasıl yürütülmektedir?

Sonda : Geleneksel anlamda nasıl?

Sizin eğitim anlayışınız?

3. Desenin, günümüz sanat anlayışındaki yerine yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Alternatif: Bugünün sanatı içerisinde desenin yerini nasıl değerlendirirsiniz?

4. Bugün pek çok sergi platformunda desen çalışmalarının farklı sanatsal uygulamalarla iç içe sergileniyor olmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Sonda: Performans Sanatı

Enstalasyon (Yerleştirme)

Yüzey uygulamaları ...

5. Desenin başlı başına bir yapıt olarak değerine yönelik düşünceleriniz nelerdir?
6. Günümüz sanatında teknik olanakların desen eğitiminin sınırlarını genişletmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sonda: Zengin materyal kullanımı noktasında düşünceleriniz?

7. Çağdaş sanat yaklaşımlarının desen eğitime katkıları hakkında neler düşünüyorsunuz?

8. Teknolojinin alternatif taşınabilir platformlarının (tablet, bilgisayar vb.) desen eğitime yansıtılmasına yönelik düşünceleriniz nelerdir?

9. Günümüz desen eğitiminin çağdaş anlayış doğrultusunda şekillendirilmesine yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Alternatif: Desen dersinin günümüz sanatı ve dünyasıyla ilişkisi nasıl kurulabilir?

Sonda: Çağdaş sanat uygulamalarının desen eğitime yansıtılmasına yönelik stratejiler neler olmalıdır?

10. Desenin ana sanat atölye ya da seçmeli sanat atölye eğitimi olarak verilmesi yönelik düşünceleriniz nelerdir?

Alternatif: Üst sınıflarda devam ettirilmesi konusunda düşünceleriniz?

11. Desen eğitiminin geleceği hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Sonda: Desen eğitime yönelik başka görüş ve önerileriniz varsa lütfen belirtiniz.

GAZİ GELECEKTİR..